

T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAZILI BASINDA MADEN
KAZALARININ SUNUMU (1949-2016)

Buse OFLAMAZ

Danışman
Prof. Dr. Gülseren ŞENDUR ATABEK

İzmir, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “YAZILI BASINDA MADEN KAZALARININ SUNUMU (1949-2016)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10/06/2017

Buse OFLAMAZ

TUTANAK

TEZ JÜRİSİ ONAY SAYFASI

Tez Danışmanı olarak bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Tez Danışmanı Ünvanı Adı ve Soyadı
Prof. Dr. Gülseren ŞENDUR ATABEK

(İmza ve Tarih)

16.05.2017

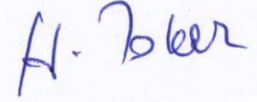

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Jüri Öğretim Üyesinin Ünvanı Adı ve Soyadı
Doç. Dr. Huriye TOKER

(İmza ve Tarih)

16.05.2017

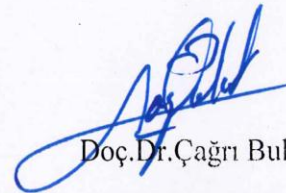

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Jüri Öğretim Üyesinin Ünvanı Adı ve Soyadı
Yrd. Doç. Dr. Soner YAĞLI

(İmza ve Tarih)

16.05.2017

Doç. Dr. Çağrı Bulut

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

“Yazılı Basında Maden Kazalarının Sunumu (1949-2016)” isimli yüksek lisans tez çalışmasının ortaya çıkarılması ve son haline getirilmesi sürecinde beni her konuda destekleyen, deneyimlerini ve görüşlerini benimle paylaşarak çalışmanın olgunlaşmasını sağlayan çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Gülseren Şendur Atabek’e ve yoğun programına rağmen çok değerli yardımlarını büyük cömertlikle sunan Prof. Dr. Ümit Atabek’e,

Değerli katkıları ile bu çalışmayı zenginleştiren jüri üyesi değerli hocalarım, Doç. Dr. Huriye Toker’e ve Yrd. Doç. Dr. Soner Yağlı’ya,

Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan bütün hocalarıma,

Bu süreçte desteğini her zaman hissettiğim annem, babam ve abime,

Hayatıma girdiği ilk günden itibaren hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, kendi bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan sevgili eşime,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Buse OFLAMAZ

ÖZET

Yüksek Lisans

YAZILI BASINDA MADEN KAZALARININ SUNUMU (1949-2016)

Buse OFLAMAZ

Yaşar Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Yüksek Lisans Programı

Medya, her gün çok sayıda mesajı kamuoyuna sunarak gerçekliği yeniden üretmekte ve kamuoyunu etkilemektedir. Toplumun algısını ürettiği gerçeklik ve anlamsallık üzerinden şekillendiren medyada haberleştirilen her olay, inşa edilmiş anlatımlarla ve olayın sıklıkla vurgulanan yanlarıyla kamuoyuna gerçeklikler olarak sunulur.

Bu tez çalışmasında, medyanın haber metinlerinde sunduğu içerikler üzerinden gerçekliğin ideolojik yansıması ve medyanın toplumsal olayları sunum biçimi maden kazaları özelinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Medyanın anlamlandırma, temsil etme ve gerçeği yeniden inşa etme yapısında maden kazalarının haberlerde yer alma oranı ile temsilindeki sorunları ortaya koymayı amaçlayan bu tezde, örneklem olarak seçilen *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde 1949-2016 tarihleri arasında meydana gelen ve ölümle sonuçlanan tüm maden kazası haberleri gazetelerin ilk günkü haberleri üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda 1949-1980 ve 1981-2016 yılları arası gazetelere göre kaynak kişi kullanımı, fotoğraf kullanımı, fotoğraf konularının dağılımı, kazaları betimlemekte kullanılan sözcüklerin kullanım sıklıkları ve haberde dil ve söylem kullanımı tespit edilmiştir. Toplam 424 maden kazası haberi niceliksel ve niteliksel içerik analizine tabi tutulmuştur. Çözümlemeler sonucunda elde edilen bulgular ışığında özetle, iki gazetenin yayın politikasında farklılıklar olmasına rağmen maden kazalarını haberleştirirken genel anlamda birbirine yakın habercilik pratikleri kullandıkları söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Maden kazaları, habercilik, temsil, nicel ve nitel içerik analizi

ABSTRACT

Master Thesis

YAZILI BASINDA MADEN KAZALARININ SUNUMU (1949-2016)

Buse OFLAMAZ

Yaşar University

Institute of Social Sciences

Master of Communication

The media reproduces reality and affects the public by presenting a large number of messages to the public every day. Every event communicated in the media, which shapes the perception of the society through the reality and meaningfulness it produces, is presented as realities to the public with its built-in narratives and often emphasized aspects of the event.

In this thesis, the ideological reflection of the reality through the contents of the media in the news texts and the presentation of the social events of the media have been examined in detail in the context of the mine accidents. This thesis aims to reveal the problems of the representation of mining incidents in the media in terms of meaning, representation and reconstruction of reality. In this thesis, all the mining accident reports which resulted in death between 1949-2016 in *Hürriyet* and *Cumhuriyet* newspapers were examined through the first day news of the newspapers and were selected as samples. In accordance with the aims of the study; the frequency of use of source person, photo usage, distribution of photographs and words used in describing accidents and use of language and discourse in news were determined according to the newspapers between 1949-1980 and 1981-2016. A total of 424 mining accidents have been subject to quantitative and qualitative content analysis. As a result of the findings, it can be said that although two newspapers have differences in publishing policy, they generally use close reporting practices when they report mining accidents.

Keywords: Mine accidents, reporting, representation, quantitative and qualitative content analysis

İÇİNDEKİLER

YAZILI BASINDA MADEN KAZALARININ SUNUMU (1949-2016)

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	1
1.2. Önem.....	2
1.3. İlgili İncelemeler	2
1.3.1. Maden Kazası Haberleriyle Medya Kuruluşlarının İdeolojisi Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar.....	3
1.3.2. Olumsuz İçeriğe Sahip Haberlerin Medyada Temsilini İnceleyen Çalışmalar	6
1.3.3. Felâket Haberlerinin Medyada Sunumu İnceleyen Çalışmalar.....	8
1.4. Kuramsal Çerçeve	11
1.5. Araştırma Soruları.....	17
1.6. Örneklem.....	17
1.7. Veri Toplama Tekniği	22
1.8. Sınırlılıklar	24
2. HABER, TEMSİL, İDEOLOJİ.....	25
2.1. Medyada Haberlerin Seçimi ve Sunumu	27
2.1.1. Haber Üretimi ve Medya.....	27

2.1.2. Haberin Üretim Süreci	28
2.1.3. Haber ve Gerçeklik İlişkisi.....	30
2.2. Medya ve Temsil.....	33
2.2.1. Toplumsalın Medyada Temsili	36
2.3. Medyada İdeolojik Etkilerin İşleyişi.....	39
2.3.1. Haber ve Anlamın İnşası.....	39
2.3.2. Medya Metinlerinde İdeoloji.....	41
2.3.3. İdeolojilerin İnşasında Söylem ve Dil.....	44
3. ANALİZ VE BULGULAR.....	49
3.1. Nicel Analiz Bulguları	50
3.2. Nitel Analiz Bulguları	64
3.2.1. Haberlerde Kullanılan Dil ve Söylem	64
3.2.2. Haberlerde Öne Çıkan Konular.....	68
3.2.3. Haberlerinin Kaynakları ve Olay Taraflarının Değerlendirmesi	69
3.2.4. Siyasal ve Toplumsal Bir Sorun Olarak Duruşun Haber İçeriklerine Yansıması.....	71
3.2.5. Haberlerinin Bilgilendirici ve Yol Gösterici Yönü.....	74
3.2.6. Haberlerde Fotoğraf Kullanımı	76
4. GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	80
KAYNAKLAR	88
EK 1 Cumhuriyet Gazetesi Taramasına Göre 1930-2016 Yılları Arasında Türkiye’de Maden Kazaları	101

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	Ölümlü Maden Kazası Haberlerinin Gazetelere ve Yıllara Göre Dağılımı	50
Tablo 2	Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Kullanılan Toplam Fotoğraf Sayısı	51
Tablo 3	Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Kullanılan Toplam Fotoğraf Sayısı ve Haberin Yayımlandığı Gazeteler	52
Tablo 4	Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Fotoğraf Konuları	53
Tablo 5	Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Fotoğraf Konularının Yıllara Göre Dağılımı	54
Tablo 6	Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Fotoğraf Konularının Gazetelere Göre Dağılımı	54
Tablo 7	Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Kaynak Kişiler	55
Tablo 8	Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Kaynak Kişilerin Yıllara Göre Dağılımı	57
Tablo 9	Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Kaynak Kişilerin Gazetelere Göre Dağılımı	58
Tablo 10	Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Sözcüklerin Kullanım Sıklığının Yıllara Göre Dağılımı	60
Tablo 11	Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Sözcüklerin Kullanım Sıklığının Gazetelere Göre Dağılımı	62

1. GİRİŞ

Medya, kamuoyu oluşturma ve yönlendirme konusunda oldukça etkilidir. Her gün çok sayıda mesajı kamuoyuna sunan medya, gerçekliği yeniden üretmektedir. Toplumun algısını ürettiği gerçeklik ve anlamsallık üzerinden etkileyen medya, bu anlamda manipülatif bir işleyişe de sahiptir. Bu işleyişin özellikle haber medyasında yer aldığı düşünülmektedir.

Haberlerin sunum biçimleri, gerçekliğin nasıl temsil edildiği ve anlamların nasıl inşa edildiğini anlayabilmek için oldukça önemlidir. Haber medyası aracılığıyla dolaşıma sokulan bilgiler, toplumsal belleğin oluşmasında önemli role sahiptir. Bu önem, her Şeyden önce haberlerin seçimi ve sunumuyla mümkün olmaktadır. Dolayısıyla haberleştirilen her olay, inşa edilmiş anlatımlarla ve olayın sıklıkla vurgulanan yanlarıyla kamuoyuna gerçeklikler olarak sunulur. Bu durum, haber medyasının nesnel ve tarafsız bir habercilik aktarım pratiğine sahip olmadığı görüşünü destekler niteliktedir.

Bu tezde, gazetelerin haber metinlerinde maden kazaları özelinde sunduğu içerikler üzerinden medyanın toplumsal olayları sunum biçimi ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.1. Amaç

Maden kazası olayları, gazete haberlerinde toplumsal ve siyasal kesimlerin farklı aktörleri tarafından yapılan yönlendirmelerle medya tarafından yeniden tarif edilerek kamuoyuna sunulmaktadır. Bazı yayın kuruluşları bu kazalarda hükümetin sorumsuzluğunu dile getirirken bazı yayın organları da bu kazalarının nedenini “kader”e bağlayarak, hükümetin ve maden çıkarmaya yetkili özel sektörün ihmalini göz ardı etmeye çalışmaktadır.

Maden kazası haberlerinin farklı gazetelerde farklı Şekillerde yer alıp almadığını ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır. Ayrıca medyanın ve medya metinlerinin nesnel ve tarafsız olamayacağı görüşünden hareketle eleştirel çalışmalar geleneği temsilcilerinin çalışmaları ve görüşleri temel alınarak kuramsal bir değerlendirme hedeflenmiştir.

1.2. Önem

Medya, kamuoyuna sunduğu içeriklerde toplumsal ilişkilerin kurulmasında, anlamların inşa edilmesinde ve iktidar ilişkilerinin yeniden üretilmesinde merkezi bir öneme sahiptir. Medyanın haberleştirdiği olaylar bu düşünceyle benzerdir. Bu açıdan bakıldığında ekonomik, siyasal ve kültürel seçkinler olayları tanımlayıp değerlendirirken medya haberlerini nesnel gerçekler olarak savunurlar. Bunun ortaya konulabilmesi için haber metinlerinin çözümlenmesi ve ne tip görüşler ve anlamların üretildiğinin ortaya konulduğunu inceleyen çalışmaların gerekli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada, yazılı basında önemli bir toplumsal sorun olan maden kazalarının nasıl ve ne şekilde temsil edildiği incelenecektir. Dolayısıyla bu çalışmanın önemli özelliklerinden birisi; maden kazalarının önemli toplumsal sorunlardan birisi olarak görülüp haber metinlerinde sunum farklılıklarına ilişkin değerlendirmeler yapmayı hedeflemesidir. Öte yandan gazetelerin bu kazalara ilişkin yayımladıkları haberler, kazaların önlenmesinde ve tedbir alınmasında da önemli rol oynayabilir. Ancak maden kazalarının benzer nedenlerle sürekli tekrarlanması bu konuda yeterli tedbirlerin alınmadığını da ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, Cumhuriyet tarihi boyunca maden kazalarına ilişkin haberler incelenerek medyanın bu konudaki yayıncılığı tartışmaya açılmaya çalışılacaktır. Bu tez çalışması, madencilik mesleği ve sorunlarına basının bakışını tarihsel süreç içinde ve bütüncül olarak ortaya koymayı amaçladığından ulaşılabilecek sonuçların maden kazalarının önlenmesinde önemli bir kamuoyu oluşturacağı düşünülmektedir. Literatürde bu konuda daha önce böyle bir çalışma yapılmamış olması da çalışmanın bu konudaki akademik boşluğu dolduracağını ortaya koymaktadır.

1.3. İlgili İncelemeler

Maden kazası olaylarının yazılı basın aracılığıyla medyada nasıl sunulduğuna ilişkin yapılmış çalışmaları; maden kazası haberleriyle medya kuruluşlarının ideolojisi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, olumsuz içeriğe sahip haberlerin medyada temsilini inceleyen çalışmalar ve felâket haberlerinin medyada sunumu inceleyen çalışmalar olmak üzere 3 temel başlık altında toplayabiliriz.

1.3.1. Maden Kazası Haberleriyle Medya Kuruluşlarının İdeolojisi Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar

Maden kazası haberlerindeki ideolojik boyutu ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmalardan ilki, “Ermenek Maden Kazası’nın Yazılı Basında Yansımaları” adlı makaledir. Bu çalışmada Yasemin Bilişli (2016), 28 Ekim 2014 tarihli Ermenek maden kazası haberlerinin sunumunu farklı ideolojik görüşe sahip üç gazete üzerinde incelemiştir. Araştırmacı, örneklem olarak belirlediği *Cumhuriyet*, *Zaman* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin 29-31 Ekim tarihleri internet nüshalarının ilk sayfa haberlerini analiz etmiştir. Çalışmada van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, gazetelerin ideolojik görüşlerinin haber metinlerine yansıdığı ortaya konulmuştur (Bilişli, 2016, s.102-103).

Yukarıdaki karşılaştırmalı çalışmanın bir benzeri, maden kazalarının medyada temsil ediliş biçimlerinin doğrudan medya kuruluşlarının ideolojik pozisyonlarıyla ilişkili olduğu görüşünü savunan Yusuf Özkır ve Başak Şişman’ın (2014), “Soma Maden Kazasının İnternet Gazetelerinde Aktarılmasının Haberde İdeoloji Bağlamında Değerlendirilmesi” isimli makalesidir. Araştırmacılar *Aydınlık*, *Yeni Şafak* ve *Radikal* gazetelerinin internet sitelerinde yer alan “Soma kazası” konulu haberleri ve manşetleri, söylem analizi yöntemi ile incelemiştir. Yazarlar, üç farklı yayın politikasına sahip gazetenin olayı ele alış ve sunuş biçimlerinin farklı olduğunu belirterek gazetelerin yayın politikalarının doğrudan haber söylemini şekillendirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde, Soma maden kazası haberlerinin sıklıkla araştırma konusu yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bir tanesi, farklı ideolojik görüşe sahip gazetelerin Soma maden kazasının nedenlerini ve gazetelerin haber anlatılarını ele alan Tatiana Mozhaeva ve Simten Coşar’ın (2014) “Constructing The Past Through The Present In News Discourse: The Case Of Soma” isimli makalesidir. Makalede, merkezde yer alan *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Sabah*, sol siyasi yelpazede bulunan *Evrensel* ve *Sol* ve sağ siyasi yelpazede yer alan *Yeni Şafak* ve *Zaman* ve liberal kategorisindeki *Radikal* gazetesinin haberleri incelenmiştir. Araştırmacılar yaptıkları analizde, farklı yayın politikasına sahip gazetelerin olayı ele alış ve sunuş biçimlerinin farklı olduğunu sonucuna ulaşmıştır (Mozhaeva ve Coşar, 2014, s.77-81).

Soma maden kazasının karikatürlerde nasıl temsil edildiğini inceleyen bir çalışma da bulunmaktadır. Elif Türten (2015) “Soma Maden Faciası Karikatürlerinin Değerlendirilmesi: Salih Memecan, Mehmet Çağçağ, Osman Turhan ve Behiç Ak Örnekleri” isimli makalesinde, medyanın maden kazası haberlerini sunum biçimlerinin ve gazetelerin ideolojik görüşlerinin karikatürlere nasıl yansıdığı görüşünden hareket etmiştir. Çalışmanın örneklemini, *Sabah* gazetesi çizeri Salih Memecan, *Habertürk* gazetesi çizeri Mehmet Çağçağ, *Yeni Şafak* gazetesinden Osman Turhan ve *Cumhuriyet* gazetesinden Behiç Ak’ın karikatürleri olarak belirlenmiştir. Çalışmada söylem ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Yazar, toplamda 17 karikatür incelemiştir. Sonuçta, her bir karikatüristin konuyu farklı açılardan ele aldığını ifade edilmiştir. Araştırmacı sonuçta, gazetelerin ideolojik görüşlerinin karikatürler aracılığıyla da görünür olduğu sonucuna ulaşmıştır (Türten, 2015, s.153-155).

Maden kazalarının ardından sorumlu olanların medya tarafından işaretlenme meselesini tartışan ve medyanın maden ocağı işleten şirketlerle olan ilişkilerini irdeleyen *Extracting an Ounce of Truth: Mainstream Media Coverage of Canadian Mining Neoliberalism* adlı tez, Kanadalı maden ocağı işletmelerinin medyada haberleştirilmesini incelemektedir. Sheena Cameron (2013) tarafından hazırlanan bu çalışmada, şirketlerin; maden ocaklarında yaşanan kazalar, olumsuz çalışma koşulları ve maden çıkarılan ülkenin çevre koşullarının kötü etkilenmesi gibi durumların insanlar tarafından tepkiyle karşılanmaması için yazılı basını kullanarak ideolojik yönlendirmeler yaptığı görüşü savunulmaktadır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde ekonomi politik yaklaşımlardan hareket edilmiştir. Kanada’nın *Globe and Mail* ve *Toronto Star* adlı gazetelerinde 2001-2005 yılları arasındaki maden kazası haberleri söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir (s.37-41). Araştırmacılar tarafından yapılan çözümlenmeler sonucunda, medya eleştirel bir özelliğe sahip değil, statükoyu pekiştirici bir hegemonya aracı olduğu söylenmiştir. Araştırmacılara göre medya, gücü elinde bulunduranların kendi ideolojik görüşleri doğrultusunda kullandığı bir araç konumundadır. Bu çalışma gibi medyanın ideolojik yönlendirmelerle sorumluları görmezden gelen ve gerçeklerin üzerini örtmeye çalışan yapısını inceleyen başka çalışmalar da (Ewart ve Mclean, 2007; Rowland, 2012) bulunmaktadır.

Medyanın tarafsız olamayacağına ilişkin düşünce üzerine kurulmuş olan bir çalışma, “Türk Basınında Bir İçerik Analizi Çalışması: Ermenek Faciası Haberleri” isimli makaledir. Sena Aydın (2015) tarafından yapılan araştırmada, haber medyasında yer alan içeriklerin gerçeği yansıtan bir metin değil; birtakım çıkarlar gözetilerek kurgulanmış bir hikâye olduğu görüşü sorunsallaştırılarak incelenmiştir. Çalışmada, örneklem olarak 22 gazete belirlenmiştir. 21 günlük süreç boyunca 22 gazetenin birinci sayfasında yer alan haberler, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Sonuçta, “facia” ve “kaza” sözcüklerinin kullanım sıklığına ilişkin olarak iktidar partisine yakın olan gazetelerin “kaza” sözcüklerini iktidar karşıtı olan gazetelerin ise “facia” sözcüklerini daha fazla kullanacağı ön görüşünde bulunulmuştur. Çalışmada, “iş cinayeti”, “katil”, “katliam” sözcüklerinin kullanım sıklığına bakıldığında siyasal iktidar karşıtı *Aydınlık*, *Birgün*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Asya* gazetelerinde bu sözcük ya da sözcük gruplarının beklenenden daha az kullanıldığı görülmüştür. Araştırmacı, bu gazetelerin ağır tazminat davalarıyla karşılaşmaktan çekindikleri için bu sözcük ve sözcük gruplarını kullanmamış olabileceğini ifade etmiştir. Benzer şekilde yine bu gazetelerin haberlerinde “iş güvenliği” ve “ihmal” sözcüklerinin beklenenin aksine hiç kullanılmadığı ama *Güneş*, *Sabah* ve *Türkiye* gazetesi gibi hükümete yakın gazetelerde ise kullanıldığı görülmüştür (Aydın, 2015, s.274-277).

Medyanın maden kazası haberlerinde taraflı davrandığı ve medya kuruluşlarındaki sahiplik yapılarından kaynaklanan ideolojik ve siyasal konumun haber içeriklerini etkilediği düşünülmektedir. Medyanın yanlılığı meselesi, iktidar karşıtlığı ve iktidar yandaşlığına indirgenerek incelenmekten öte daha kapsamlı olarak ele alınması gerekli görülmektedir. Bu görüşe benzer bir çalışma Hatice Çoban Keneş ve İnan Özdemir Taştan’ın (2016) “Madencinin Acısına Bakmak: Ulusal Basında Soma Maden ‘Facia’sının Haberleştirilmesi” isimli makalesi vardır. Araştırmacılar, medya ortamındaki “yandaşlık”, “karşıtlık” ve “candaşlık” ilişkilerinin önemli olduğunu kabul etmekle birlikte yapısal ilişkilerin de ele alınması gerektiği düşüncesinden hareket etmişlerdir. Bunu da “genelleştirme”, “dramatikleştirme” ve “kişiselleştirme” söylemsel stratejileri aracılığıyla ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmanın örnekleme *Zaman*, *Posta*, *Hürriyet*, *Sözcü* ve *Sabah* gazeteleri olarak belirlenmiştir. 14-21 Mayıs 2014 tarihleri arasında yayımlanan 1169 tane haber, içerik analizi ve söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Sonuçta, incelenen gazetelerin Soma maden ‘faciası’ haberlerini

“genelleştirme”, “dramatikleştirme” ve “kişiselleştirme” gibi söylemler yoluyla olayın “toplumsal, ekonomik ve siyasi” arka planını yok saydığı belirtilmiştir. Ekonomik ve siyasi çıkarları olan kişilerin çıkarlarıyla ilişkili olarak olaylar perdelenmiş, olayın çıkar ilişkisiyle ilintili olduğu sonucu verilmiştir (Keneş ve Taştan, 2016, s.153).

Maden kazası haberleriyle medya kuruluşlarının ideolojisi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar başlığı altında ele alınan araştırmaların; sağ, sol ve merkezde yer alan medya kuruluşlarının haber metinlerindeki farklılıkları maden kazaları bağlamında ortaya çıkarmaya çalışan veya maden kazalarının iletişim araçlarında sunumu gibi konuları ele alan çalışmalar olduğu görülmektedir. Çalışmalarda, tek bir örnek olay üzerinden (Soma maden kazası, Ermenek maden kazası gibi) örneklem olarak belirlenen gazetelerdeki maden kazası haberlerinin sunum biçimleri, karşılaştırmalı olarak söylem ve içerik analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Araştırmalarda ulaşılan ortak sonuç, farklı ideolojik duruşa sahip gazetelerin maden kazası haberlerini sunumunda taraflı davrandığı ve medya kuruluşlarındaki sahiplik yapılarından kaynaklanan ideolojik ve siyasi konumun haber içeriklerine yansıdığı görüşüdür.

1.3.2. Olumsuz İçeriğe Sahip Haberlerin Medyada Temsilini İnceleyen Çalışmalar

Maden kazaları, ani ve beklenmedik oluşu, olumsuz sonuca sahip olması, ölü ve yaralı sayısının çokluğu gibi nedenlerle medya için gündem olarak kabul edilip haberleştirilen olaylardandır.

Olumsuz olayların medyada daha sık haberleştirilmesi konusunu ele alan araştırmalardan bir tanesi Aslı Yurdigül’ün (2014), “Olumsuz Olayların Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Sunumu: ‘Soma Faciası’ Üzerine Bir İnceleme Çalışması” adlı makalesidir. Çalışmada TRT 1, Kanal D, STV ve NTV ana haber bültenlerinde yayınlanan haberler incelenerek olayın haber bültenlerine yansıma biçimlerinin analiz edildiği görülmüştür. Araştırmacı, içerik çözümlemesi yöntemini kullanarak 13- 23 Mayıs 2014 tarihli arasında ana haber bültenlerinde yayınlanan haberleri analiz etmiştir. Çözümle sonucunda; olayın olumsuzluğunun haber değeri olarak

kabul edildiği, maden kazalarının ana haber bülteninde ilk sıralarda ve uzun sürelerle verildiği ortaya konulmuştur (Yurdigül, 2014, s.90-98).

Haberler, üretim, sunum ve algılama süreçlerinde bir takım toplumsal işlevleri yerine getirmektedir. Haberler aracılığıyla topluma sunulan enformasyonlar belirli yönde kamuoyu oluşumunu sağlamaktadır. Toplumsal bir sorun olarak görülen maden kazaları, olumsuz içeriğe sahip olması ve aniden gelişmesi gibi nedenlerle kamuoyunu etkileme ve yönlendirme gücü yüksek haber konularındandır. Bu anlamda maden kazaları haberleştirilirken medya kuruluşlarına ve gazetecilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu görüşe göre, Soma maden kazası haberlerinde gazetecilik pratiklerinin “etik” çerçevede eleştirel olarak incelendiği araştırmalar da vardır. Bunlardan bir ilki “Gazetecilik Pratiklerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi: ‘Soma Faciası’ Haberleri” adlı makaledir. Fatma Gürses (2015) tarafından hazırlanan çalışmada, 30 gazetenin 13 Mayıs ile 6 Haziran 2014 tarihleri arasındaki haberleri, söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, haberlerin gazetecilik pratikleri bağlamında “olayların arkasındaki gerçeklikleri ortaya çıkarmaktan uzaklaşan ve magazin gazetecilik pratiklerine yaklaşan bir habercilik anlayışının gazeteciler arasında yaygın biçimde kullanıldığı” sonucuna ulaşılmıştır (Gürses, 2015, s.186). Araştırmacıya göre sonuçta, ölümlü kazalar ekonomik, siyasal ve ideolojik nedenlerle gazeteci tarafından görmezden gelinebilecek bir durum olmamalıdır. Medyanın ve gazetecilerin kamuoyuna karşı taşıdığı sorumlulukları yerine getiren bir habercilik bilincine sahip olması gerekliliği bu araştırmayla bir kez daha ortaya konulmuştur (Gürses, 2015, s.188).

Toplumun medya ve gazeteciler tarafından yeniden üretilen gerçeklik kurguları üzerinden yönlendirildiği görüşünü tartışan çalışmalar da vardır. Bu çalışmalardan ilki, *Haber Metinlerindeki Gerçekliğin Sunumunda Propagandanın İşleyişi* adlı tezdır. Araştırmada, olumsuz içeriğe sahip ve medyanın gündeminde uzun süre tutulmuş olan Soma maden kazasının haberleştirilmesinde tarafsızlık ve nesnellik meselesi tartışılmıştır. Muhammed Ali Yıldız (2015) tarafından hazırlanan çalışmada, örneklem olarak belirlenen *Yeni Şafak*, *Sözcü* ve *Hürriyet* gazetelerin 14-17 Mayıs 2014 tarihleri arasında yayımlanan kaza haberlerinin başlıkları incelenmiştir. Çözümleme sonucunda, *Hürriyet* gazetesinin kullandığı başlıklarda korku ve risk faktörleri üretilerek olayın dramatize edildiği “çaresizlik”, “yetersizlik”

ve “korku” gibi söylemler aracılığıyla suçlu arama girişiminde bulunulduğunu ifade edilmiştir. Araştırmacıya göre, *Hürriyet* gazetesi bilirkişi gibi değerlendirmelerde bulunarak felâketin yaşanmasının kaçınılmaz olduğunu görüşünü propaganda içeren cümlelerle haberlerde vermiştir. Araştırmacının incelediği ikinci gazete *Sözcü*'dür. *Sözcü* gazetesi, maden kazasının yaşanmasında yetkililerin denetimsizliği ve dikkatsizliği ile koşulların yetersizliğini ifade eden söylemler kullanmıştır. Son olarak *Yeni Şafak* gazetesini inceleyen araştırmacı, *Hürriyet* ve *Sözcü* gazetelerine göre doğrudan herhangi bir siyasal ve propaganda içeren söylemleri kullanılmadığını belirtmiştir. *Yeni Şafak* gazetesinin bu tutumu, toplumsalı aynı acıya dahil ederek üstü örtük bir propaganda yapılmak istenmesi olarak yorumlanmıştır (Yıldız, 2015, s.108-140).

Olumsuz içeriğe sahip haberlerin medyada temsilini inceleyen çalışmalar başlığı altında yapılan literatür incelemesinde, medyanın gerçek bir olayı nasıl ve ne şekilde temsil ettiğini inceleyen ve haberleştirilen olaylarda tarafsızlık ve nesnellik sorununun tartışıldığı araştırmaların yer aldığı belirlenmiştir. Çalışmalarda ortaklık, olumsuz içeriğe sahip maden kazası haberlerinin ani ve beklenmedik oluşu, kurtarma çalışmalarının ilgi çekiciliği gibi nedenlerle uzun süre medyanın gündemde tutulmasıdır. Bu çalışmaların sonuçlarına ilişkin söylenebilecek ortak yorum, maden kazası haberlerinin (Soma maden kazası) ilgi çekiciliği nedeniyle uzun süre medyada güncel tutulduğu ve haber içeriklerinde gerçekliklerin söylemler aracılığıyla inşa edilmesinde gazetecilik pratiklerinin etkisinin büyük olduğudur.

1.3.3. Felâket Haberlerinin Medyada Sunumu İnceleyen Çalışmalar

Felâket haberlerinin medyada sunumu ve medyanın bu olayları güncelleştiren bakış açısını sorunsallaştıran “Disasters as Media Events: The Rescue of the Chilean Miners on National and Global Television” adlı makale, ulusal ve küresel medyada kaza ve felâket haberlerinin sunumunu araştırmıştır. Cesar Martinez'in (2014) hazırladığı çalışmada, Şili'de 5 Ağustos 2010 tarihinde meydana gelen maden kazasının haber anlatıları “bütünleştirici” ve “yıkıcı” olarak iki kategoride söylem analizi yöntemini ile incelenmiştir. Olayda 33 madenci göçük altında kalmış, 17 gün sonra yaşadıkları bilgisine ulaşılmıştır. Olay, yalnızca Şili'nin ulusal basını tarafından takip edilirken, bu olağanüstü durum ile tüm dünyanın gündemine taşınmıştır. Tüm dünyadan çok sayıda gazeteci olay yerinden canlı yayınlar

gerçekleştirmiş ve olay dünya basınında geniş yankı uyandırmıştır. Tüm bunlar yaşanırken Şili hükümeti ülkenin imajını korumak adına maden ocağının kötü güvenlik koşullarının anlaşılması, işletme ve hükümet yetkililerinin ihmallerinin medya tarafından duyurulmaması için sıkı iletişim tedbirleri koydurmuştur (Martinez, 2014, s.1809). Özetlenen bu olay, araştırmacı tarafından sorunsallaştırılarak inceleme konusu yapılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, medya sunduğu içeriklerle insanların zihninde birlik ve bütünlük içerisinde bir Şili algısı oluşturmuştur. Araştırmacıya göre, ulusal ve küresel medya birbirinden çokta farklı değildir (Martinez, 2014, s.1821-1823).

Yukarıdaki makalede olduğu gibi felâket haberlerinin sunumunu dünya basınında karşılaştırmalı olarak inceleyen bir başka akademik çalışma da Daqi Liu'nin (2010), *A Comparative Look at the Coverage of the Sichuan Earthquake in Chinese and American Newspapers* adlı tezidir. 12 Mayıs 2008 tarihinde Çin'in Sichuan kentinde yaşanan deprem felâketinin medyada sunumunu inceleyen çalışmada, Çin'in *People's Daily* ve *Weat China City Daily* gazeteleri ile Amerika'nın *Washington Post* ve *New York Times* gazeteleri içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu araştırma sonucunda, ulusal ve küresel medyalarda yayımlanan felâket haberlerinin birbirinden çokta farklı olmadığı sonucuna yer verilmiştir (Liu, 2010, s.60-64).

Felâket haberlerinin medyada temsilini, yukarıda söz edilen çalışmalardan daha kapsamlı bir biçimde inceleyen *Hurricane Katrina: A Content Analysis of Media Framing, Attribute Agenda Setting, and Tone of Government Response* isimli tez çalışmasında, Katrina kasırgası haberleri içerik çözümlemesi ile incelenmiştir. Çalışmada, kasırganın güncel haber içeriklerinde sunumu ve olaya ilişkin olarak hükümet yetkililerinin kriz yönetimi konusunda nasıl bir tavır takındığının ortaya konulması hedeflenmiştir. Brigitte Lynn Brunken (2006) tarafından yapılmış olan bu çalışmada, iki ulusal (*Washington Post* ve *New York Times*), ve iki yerel (*The Advocate* ve *Times Picayune*) gazetede 27 Ağustos ile 1 Ekim 2005 tarihleri arasında yayınlanan kasırğa haberleri incelenmiştir. Araştırmacı yaptığı analizlerde, kasırğa haberlerinin ulusal ve yerel gazetelerde uzun süre haberleştirildiği ve güncelliğini koruduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı federal yetkililer, eyalet yetkilileri ve yerel yetkililerin felâkete karşı tepkilerinin çok benzer olduğunu ve her bir yetkilinin

medyayı baskı altında tutucu tedbirler aldığını belirtmiştir. Çalışmada, felâketlere yönelik alınan tedbirlerin yetersizliği nedeniyle sorumlular eleştirilmektedir. Öte yandan tezdeki bir diğer konu, medyada kasırga haberlerinin çerçevenme biçimidir. Araştırmacıya göre, kullanılan çerçevelemelerle izleyicilerin hükümete ve yetkililere tepki duyması engellenmek istenmiştir. Böylece felâketin insanlar arasında tedirginlik yaratmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Brunken, 2006, s.75-79).

Felâket haberlerinin medyada sunumuna ilişkin bir diğer araştırma da Amerika'da yapılmıştır. Bu araştırma, Carolyn Kitch'in (2007) "Mourning 'Men Joined in Peril and Purpose': Working-Class Heroism in News Repair of the Sago Miners Story" isimli makalesidir. Çalışmada, 2002 yılında yaşanan Quecreek maden kazası ile 2006 yılında meydana gelen Sago maden kazası haberleri incelenmiştir. Araştırmacı toplamda 761 gazete, dergi ve televizyon yayını içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz etmiştir. Araştırmanın bulgularında, gazetelerde yayımlanan ilk haberlerde, madencilerin Quecreek maden kazasında olduğu gibi kurtarıldığı yazılmıştır. Ancak bir süre sonra Sagolu madencilerin aslında kurtarılmadığının anlaşılmıştır. Bunun üzerine gazeteciler haberlerini düzelterek, milli birlik ve beraberlik içeren madencilerin kahramanlıklarını anlatan hikayelerinin yer aldığı haberler yapmışlardır. Araştırmada, medyanın siyasi iktidara göre ulusal mitolojik hikayeler kurguladığı böylece sorumluların cezalandırılmasının engellenmek istendiğini belirtilmiştir (Kitch, 2007, 126-128).

Felâket haberlerinin medyada sunumu inceleyen çalışmalar başlığı altında ele alınan araştırmalarda da görüleceği gibi, felâket olaylarının medyada çeşitli stratejilere başvurularak haberleştirilmesi meselesi araştırmacılar tarafından sıklıkla ele alınmıştır. Bu nedenle incelenen hemen hemen bütün çalışmaların eleştirel bakış açısı ile analiz edildiği görülmektedir. Felâket haberinin ulusal ve küresel basında temsil ediliş biçimlerinde farklılıklar olup olmadığı sorusuna yanıt aranması, çalışmaların ortak özelliğidir. Bu anlamda tek bir olay üzerinde (Şili maden kazası, Sago ve Quecreek maden kazası, Katrina kasırgası) içerik ve söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizini kullanan çalışmaların ağırlıklı olarak, iletilerin görünen içeriğine ilişkin niceliksel ve niteliksel veriler ortaya koymaya çalıştığı söylenebilir. Söylem analizi yöntemi ile de metinlerde okuyucuya sunulan anlam stratejileri saptanmak istenmiştir.

1.4. Kuramsal Çerçeve

Bu tez çalışması haber, temsil ve ideoloji bağlantılarını inceleyen eleştirel çalışmalar bağlamında ele alınmıştır. Haber metinleri ile ideoloji ve anlam arasındaki ilişki eleştirel çalışmaların sorunsallaştırdığı konulardan olmuştur. Eleştirel çalışmalar içerisinde yer alan kültürel yaklaşım ve ekonomi politik yaklaşım ekonominin ve siyasal otoritenin sınırlandırdığı alanda üretilen medya içeriklerinin üretim ve dağıtım süreçlerini inceler. Özellikle haber değeri ve haber üretim süreçlerini ele alan bu yaklaşımlar, toplumsal iktidar ve güç ilişkilerinin ideolojiyle ilişkili olarak medya içeriği üzerinde yeniden üretimi meselesine yoğunlaşmıştır.

Medyayı ideolojik bir alan olarak görenlerin başında Frankfurt Okulu ve temsilcileri gelmektedir. Marksist akımdan esinlenen Frankfurt Okulu, kapitalist sisteme eleştirel yaklaşan bir okul olmuştur. Okul, kurulduğunda Marksizm'e eleştirel olarak yaklaşmış ve iktisadi temelli açıklamaların yerine ideolojik ve iktidar mücadelelerine yönelik incelemeler yapmıştır (Marshall, 2003, s.180). Frankfurt Okulu temsilcilerine göre, kapitalist toplumlarda ideolojik gerçekliği çarpıtmak ve iktidar mücadelelerini görünmez kılmak amaçlanır. Bu okulun en önemli araştırmacılarından olan Theodor Adorno ve Max Horkheimer *Aydınlanmanın Diyalektiği* adlı eserde, kültür kavramını analiz ederek eleştirel çalışmalara katkıda bulunmuşlardır.

Adorno ve Horkheimer'a göre, kitlelerin bilinci köreltilerek insanlar düşünemez bir hale getirilmektedir. Kitlelerin kandırılması olarak sunulan aydınlanma projesini eleştiren Adorno ve Horkheimer, bilimin kapitalist sistemin aracı haline geldiğini savunur (Horkheimer ve Adorno, 1972, s.38). Bu sorunu ele alan bir başka çalışma *Akıl Tutulması*'dir. Kitapta, Batı uygarlıklarında radikal bir uygarlık ve akıl eleştirisi yapılır. İktidarın rasyonalite anlayışı ve yol açtığı sorunlar ele alınır. Bu araştırmacılara göre bürokrasi, teknoloji ve ideoloji insanları kısıtlayarak onları pasif kitleler haline dönüştürmektedir (Horkheimer, 2016, s.34).

Medya, egemenin sahip olduğu ve ideolojik yönlendirmelerle şekillendirdiği alanlar haline gelmiştir. Bu alanların içine sıkışıp kalan kitleler egemen tarafından köleleştirilmektedir. Herbert Marcuse'un *Tek Boyutlu İnsan* adlı çalışmasında açıkladığı köleleştirilmiş kitleler, zihinlerinin yönlendirildiğinin farkında değildir.

Özellikle medya verdiği mesajlarla oluşturduğu gerçeklik kurgusu kitlelerin hayata yönelik olarak ne düşünmesi gerektiğini söylemektedir (Marcuse, 2008, s.27-35).

Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisi, temel olarak ideoloji eleştirisi olarak tanımlanabilir. Okulun temsilcilerinin ideoloji eleştirisini, Marx'ın ekonomi-politik eleştirisinden hareketle üretmiş oldukları söylemek mümkündür. Rasyonalitenin topluma uygulanması sonucunda bilim, Adorno ve Horkheimer'a göre ideolojik bir yapıya dönüşür. Eleştirel teoriye göre, toplumsal yaşam sosyal yapıyla ilişkilendirilmediği sürece kavranılamaz. Adorno ve Horkheimer, ekonomi-politiğe araçsal aklın eleştirisini de dahil ederek Marksizm'i yeniden değerlendirmiştir. Bu anlamda, araçsal aklın rasyonalite ilkesi temel alınmadan toplumsal yapıdaki işleyişi anlamak güçtür (Connerton, 1976, s.13-28).

Adorno ve Horkheimer'in ölümleri, Marcuse'un eleştirel teoriden uzaklaşması ve ardından ölümüyle birlikte Frankfurt Okulu'nun tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Okulun bu yeni döneminde özellikle Jürgen Habermas oldukça etkindir. Habermas, eleştirel çalışmalar geleneğini devam ettirir. O da içinde yaşadığı toplumun ideolojik olarak yönlendirilmesini eleştirir. Ancak Adorno, Horkheimer ve Marcuse'un ana kavramlarından ve yönelimlerinden ayrılarak eleştirel teoriyi yeniden açıklamak için politik söylemlere başvurmuştur (Calhoun, 1995, s.27-29).

Habermas, *İletişimsel Eylem Kuramı* isimli çalışmasında kapitalizmin pasif kitleler yarattığını söyler. Ona göre, sermayenin yabancılaştırıcı etkisinden kurtulmak için insanların dayanışma içerisinde bulunmaları gereklidir. Güçlü olan medyaya hâkim olur ve iletişim alanını kendi çıkarlarına göre düzenler. Yalnız topluluk halinde eylemde bulunan insanlar, geleceğe yönelik aktif planlar yapabilir. Aktif iletişimciler aracılığıyla ideolojik ve çarpıtılmış iletişimden kurtulmak mümkün olur (Habermas, 2001, s.101). Habermas, yaklaşımlarında kamusal alan üzerinde durmuştur. Özellikle *Kamusal Alanının Yapısal Dönüşümü* başlıklı tezi önemlidir.

Habermas'ın ifade ettiği gibi kamusal alan, insanların kendilerini ilgilendiren bir mesele ile ilgili akıl yürüttükleri ve tartıştıkları, sonucunda o mesele hakkında fikir birliğine vardıkları alanlardır (Habermas, 2014, s.98-101). Kamusal alan için önemli mekânlar kafelerdir. Buralarda bir araya gelen insanlar çeşitli konularda

tartışılardı. Basının çıkışı ile insanlara fikirler medya aracılığıyla iletilir hale gelmiştir (Yükselbaba, 2012, s.108). Ancak hükümetler tarafından, diğer bütün kurumlar gibi medya da yasaklara ve kurallara tabi kurumlar haline getirilmiştir. Böylece medya başlangıçtaki amacından uzaklaşarak, baskı altında ticari kaygılarla hareket eden kurumlar haline gelmiştir (Habermas, 2014, s.314-315).

Eleştirel kuram, baskının yapısal olduğunu tartışır. İnsanların günlük hayatta politika, ekonomi, kültür, toplumsal cinsiyet ve ırk gibi daha büyük sosyal kurumlar tarafından etkilendiğini savunur. Eleştirel teori bu baskı yapılarını, kuramcılar tarafından ortaya konulan ideoloji, şeyleştirme, hegemonya, bir yönlü düşünme gibi çeşitli kavramlarla açıklamaktadır (Çoban ve Buz, 2008, s.77). Eleştirel yaklaşımlar, Frankfurt Okulu kuramcılarının çalışmalarında olduğu gibi, ekonomi temelli çalışmalarda ve kültürel eleştirilerde de görülür.

Althusser ve Gramsci'nin Marksizm'den geliştirdikleri ideoloji ve medya değerlendirmeleri 1970'li yıllardan itibaren metinlere ve metinlerin okunmasına yönelik olarak İngiliz Kültürel Çalışmalarına dahil olmuştur (Dursun, 2014, s.39). Kültürel çalışmalar geleneği, basit alt yapı ve üst yapı ilişkisini reddederek toplum ve medya arasındaki ilişkiyi daha yakından ve kültürel açıdan inceler (Shoemaker ve Stephen, 2014, s.112).

Gramsci tarafından ortaya atılan hegemonya, önemli kavramlarından bir tanesidir. Gramsci'ye göre, medya hegemonyanın uygulanma alanlarındadır. Medyada genel olarak egemen tarafındadır ve egemene karşı olan her tehlikenin de karşısındadır. Öte yandan Gramsci, egemen sınıfın fikir ve görüşlerinin topluma yayılmasında organik aydınların önemli bir yere sahip olduğunu söyler. Organik aydınlar, egemen sınıfın fikirlerini topluma yayarlar. Gramsci'nin ifade ettiği gibi, rıza üretimini sağlamak için egemen sınıfın kendi ideolojisini toplumun bireylerine kabul ettirmesi gereklidir (Gramsci, 1967, s.7-48). Dolayısıyla, insanların bilinçlerini şekillendiren ve egemen sınıfın düşüncelerini topluma egemen kılan medya oldukça önemli role sahiptir.

Althusser'e göre ideoloji, tüm sınıfların katıldığı pratikler dizgesidir. Bu anlamda Althusser'in *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* isimli yapıtı, ideolojiyle ilgili olarak ileri sürdüğü tezlerini ortaya koymaktadır. Althusser, devletin tek bir

baskı aygıtının bulunduğunu ancak birden fazla ideolojik aygıtı (siyasal, sendikal, kültürel, haberleşme vs.) bulunduğunu söylemektedir. Devlet baskı aygıtları aracılığıyla zor kullanarak ideolojik aygıtlarının işlemlerini sağlamaktadır (Althusser, 2006, s.62-65).

Toplumsal yapıdaki ilişkileri ve anlamları görünür kılmak kültürel çalışmaların hedefi haline gelmiştir. Özellikle toplumsal yapı, kültürün ve ideolojinin üretildiği yerler olarak görülmeye başlanmış ve toplumsal yapıdaki iktidarın mücadele alanı, anlamın içindeki mücadele biçimini almıştır (Dursun, 2014, s.44). Anlamların mücadele alanı şeklinde incelenmesi medya çalışmalarının yeni bir yola girdiğini gösterir. Hall'a göre, medya araştırmalarındaki bu dönüş, "medya ideolojiktir" sloganıyla özetlenebilir. Bununla Hall, ideolojik olanın kendine ait toplumsal, siyasal ve kültürel unsurları olduğunu öne sürer. Medyanın bu işlevi, siyasal ve ekonomik iktidarın iletişim alanına daha fazla yönelmelerine neden olmuştur (Hall, 2014, s.90).

Kültürel çalışmalar geleneği, medyanın toplumsal anlamı üretici işlev gördüğünü söyler. Anlamların üretimi, sosyal yapı ve iktidar ile ilişkili olarak ilerler. Ayrıca medyada anlamların üretiminde temsilin yeri oldukça önemlidir. Çünkü temsiller aracılığıyla inşa edilen gerçeklikler, medyanın ürettiği anlama ilişkin olarak bir mücadele alanı oluşturur. Diğer yandan kültürel kuramcılar, ideolojinin gündelik pratiklerin içinde yer aldığı görüşünü taşır. Onlara göre ideolojik baskılarla mücadele edebilmenin yolu, zihinsel ve düşünsel süreçlerine yapılan yönlendirmelere karşılık verecekleri mücadeleye bağlıdır (Erdoğan, 2002, s.301).

Medya içeriklerinde anlam ve ideolojinin oluşumunda izleyicinin de etkin olduğu görüşü savunulmaktadır. Medya metinleri çok farklı anlamlara sahiptir ve metinlerin şifrelerini izleyiciler çözer. Okuyucu/izleyici/kod açıcı medya metinlerine karşı direnme ya da kendine göre anlamlandırma gücüne sahiptir. Bu görüş, izleyicilerin medya metinlerini nasıl okudukları yani egemen ideolojiyle olan ilişkilerinin nasıl olduğunu anlamaya yöneliktir (Yaylagül, 2013, s.133-134).

David Morley, "Nationwide Audience" adlı çalışmasında izleyicilerin sınıfsal konumları ile medya içeriklerinin kod açıklaması arasındaki ilişkiyi incelemiştir. *Nationwide* adlı magazin programının ideolojik içerik analizini yaparak bu

programın milliyetçi görüşü aktardığını ve sınıfsal farklılıkları gizlediği sonucuna ulaşmıştır. İzleyici kitleleri içerisinde eğitim, yaş, cinsiyet ve meslek gruplarına yönelik olarak yirmiden fazla odak grubu üzerinde inceleme yapılmıştır. Sonucunda izleyicilerin sınıfsal konumları ile medya mesajlarını anlamlandırmaları arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır (Morley ve Brunson, 2005, s.25-32). Daha sonra Morley, “*Family Television*” adlı çalışmada bireylerin günlük yaşam içerisinde karşılaştıkları televizyon izleme pratiğine yönelik araştırma yapmıştır. Morley’e göre, bireyler günlük yaşamda televizyonda izledikleri program içeriklerini tüketirken, onları bazen yoğunlaşarak bazen de göz ucuyla takip eder. Bu çalışma sonucunda, kadınların ev işleriyle uğraşırken televizyonu açık tuttukları, erkeklerin ise televizyonu yoğun dikkatle izlediği sonucuna ulaşılmıştır (Morley ve Brunson, 2005, s.93-97). Bu çalışmalar, önemli yere sahip izleyici araştırmalarına yönelik temel görüşler olmuştur.

Kültürel çalışmalar geleneğinde önemli yere sahip olan isimlerden bir başkası John Fiske’dir. Fiske’nin belirttiği gibi, medya metnindeki anlam üretimi izleyici/okuyucunun arasındaki etkileşime bağlı olarak gelişir. Medya metinleri ile izleyici/okuyucuların kültürleri eşit olmalıdır. Ancak bu şekilde etkileşimin sorunsuz olabileceği beklenmektedir (Fiske, 2015, s.288). Bu görüşe göre, izleyici/okuyucu farklılıkları olayların medya metnindeki anlamlarının çeşitlenmesine neden olmaktadır. Anlamın bağlantisal boyutları ve değişebilirliği, hedef kitlenin medya metinlerini yorumlama ve bunları dünya görüşleri ile yaşam tarzlarına uygulama biçimleriyle ilgilenen kültürel çalışmalar, izler kitleyi sürekli mücadele eden etkin özneler olarak görür (Golding ve Murdock, 2000, s.51).

Eleştirel yaklaşımlar içerisinde yer alan diğer yaklaşım, ekonomi politik yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre egemen sınıf tarafından kontrol altında tutulan medya, gücü elinde tutanların çıkarlarına hizmet edecek araçlar haline getirilmektedir. Bu anlamda medyanın seçkinlerle ayrılmaz bir ilişki içerisinde olduğu görüşünü savunan Wright Mills *İktidar Seçkinleri* adlı eserinde politik, askeri ve ekonomik alanlardaki seçkinlerin kendi çıkarları doğrultusunda birlikte hareket ettiklerini belirtmiştir. Özellikle bir araya gelen iktidar seçkinleri, giderek yönetimde daha merkezi bir konuma yerleşirler. Bu merkezileşme iktidar seçkinlerini daha güçlü hale getirir. Modern toplumlarda iktidar seçkinleri, kitle iletişim araçlarına

sahip olmakla kalmayarak güdüleme ve yönlendirmede de kitle iletişim araçlarını fazlasıyla kullanır duruma gelmişlerdir (Mills, 1974, s.435). Mills'in bu görüşünden, medyanın iktidarın egemenliğini sağlamlaştırıcı bir araç haline geldiği ve tarafsızlığını yitirdiği sonucunu çıkarabiliriz.

Eleştirel medya çalışmalarının en önemli temsilcilerinden olan Herbert Schiller, çalışmalarında ekonomi politik yöntemi kullanmıştır. Schiller araştırmalarında, medyanın politikaları ve kitle iletişim endüstrilerinin ekonomi politiği üzerinde durur. Ona göre, medya ve iletişim alanındaki kültür emperyalizmi sömürgeci sistemin en önemli parçalarından olmaktadır. Bu sistemde üretilen medya ürünleri diğer ürünlerden farklı olarak ideolojik bir özellik taşıyarak ve sisteme hizmet etmektedir. Özellikle medyada sunulan haberler, birer metaya dönüştürülerek ekonomik alana hizmet eden ürünler haline getirilmektedir. Buna göre haberler, insanların zihinlerini manipüle ederek çeşitli mitlerle topluma paketlenmiş bilinç sunmaktadır (Schiller, 1993, s.101-103).

Noam Chomsky ve Edward Herman, haberin ekonomi politiği konusunda araştırma yapmışlardır. Chomsky ve Herman, "Propaganda Modeli" adını verdikleri bir model geliştirmişlerdir. Herman ve Chomsky'e göre Propaganda Modeli'nde haber eleme ya da üretim süreci şu başlıklarla özetlenebilir; "Kitle medyasının büyüklüğü, mülkiyeti ve kar yönelimi, iş yapmak için reklamcılık ruhsatı, medyanın haber kaynakları, tepki ve yatırımcı kurumlar, kontrol mekanizması olarak anti-kominizm"dir (Chomsky ve Herman, 1988, s.3-29). Propaganda Modeli, medyanın sermaye ve iktidar sahiplerinin etkisi altında olduğunu savunur. Özellikle medyanın davranış ve işleyişine yönelik inceleme yapan bu modele göre, medya içeriklerinde muhalif düşüncelere pek yer verilmez. Bu durum ideolojik etkiler altında haber haline getirilen olayların sınırlandırılmış olduğu sonucunu vermektedir.

Özetle bu çalışmanın bakış açısına göre ideoloji, toplumsal ilişkileri korumaya ve kurmaya hizmet eden anlamların inşa edilmesindeki mücadeleli süreci ifade eder. Bu süreç içerisinde medyada kullanılan metinler gerçekleri yeniden inşa edici görevdedir. Bu inşa etme süreci, toplumsal yaşamda egemenin çıkarları doğrultusunda oluşturulur. Seçilen sözcükler, ona yüklenen anlamlar, sözcüklerin seçilmesi ve vurgulamalar anlamları oluşturur. Gazete haberlerinin metinsel

özellikleri anlam üretme pratikleri, ideolojik mücadele alanları olarak haber, temsil ve ideoloji bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.5. Araştırma Soruları

Çalışmada; “*Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazeteleri 1949-2016 yılları arasındaki ölümlü maden kazalarını nasıl haberleştirmişlerdir?” şeklinde ifade edilen temel araştırma sorusuna bağlı olarak aşağıdaki alt araştırma soruları oluşturulmuştur:

1. Haberlerde fotoğraf kullanımı gazetelere ve yıllara göre nasıl bir değişim göstermektedir?
2. Haberlerdeki kaynak kişiler gazetelere ve yıllara göre nasıl bir değişim göstermektedir?
3. Haberlerde kazaları betimlemekte kullanılan sözcüklerin kullanımı gazetelere ve yıllara göre nasıl bir değişim göstermektedir?
4. Haberlerde kullanılan dil ve söylem gazetelere ve yıllara göre nasıl değişim göstermektedir?

1.6. Örneklem

Bu çalışmada yukarıda belirtilen araştırma sorularına yanıt aramak için, amaçsal örneklem tekniği ile *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazeteleri örneklem olarak belirlenmiştir. Bu iki gazetenin örneklem olarak seçilmesinde iki özellik belirleyici olmuştur. Bunlardan ilki, bu iki gazetenin farklı siyasal ideolojiyi benimsemiş olmalarıdır. Böylece iki ayrı gazetenin maden kazası haberlerini temsil etme biçimlerinde farklılıklar olup olmadığı ortaya konulması hedeflenmiştir. Bir diğer neden ise, bu gazetelerin Cumhuriyet tarihinde yayın hayatı en uzun olan iki gazete olmasıdır. Böylelikle, gazetelerin haber içeriklerinde geçmişten günümüze kadar olan dönemde maden kazalarına ilişkin haberler incelenerek bütüncül olarak medyanın bu konudaki yayıncılık anlayışı tartışmaya açılmak istenmiştir.

Maden kazası haberlerinin nicelik ve nitelik açısından analiz edilmesini amaçlayan bu çalışmada, incelenen kazaların tarihlerine *Cumhuriyet* gazetesinden hareketle ulaşılmıştır. Çalışmada ölümlü sonuçlanan tüm maden kazalarının ilk günlük haberleri örnekleme alınmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinde toplamda 227 ölümlü maden kazası haberi yayımlandığı tespit edilmiştir. Bu tarihlere göre, *Hürriyet*

gazetesindeki ölümlü maden kazaları incelenmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan ilk ölümlü maden kazası haberinin 29 Ocak 1930 tarihli kaza olduğu görülmüştür. Ancak *Cumhuriyet* gazetesinin *Hürriyet* gazetesinden önce yayın hayatına başlaması nedeniyle *Hürriyet* gazetesi kurulduktan sonra yayımlanan ölümlü kazalar çalışmaya dahil edilerek iki gazete arasında zamansal bütünlük sağlanması amaçlanmıştır. *Hürriyet* gazetesi kurulduktan sonra ölümle sonuçlanan ilk kazanın 29 Mayıs 1949 tarihli olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, 29 Mayıs 1949 ile 31 Aralık 2016 tarihleri arasındaki dönemde örneklem olarak seçilen gazetelerde yayımlanan haberler üzerine yapılandırılmıştır. Çalışmada *Cumhuriyet* gazetesinde 212, *Hürriyet* gazetesinde 212 olmak üzere toplamda 424 tane ölümle sonuçlanan maden kazası haberi örnekleme dahil edilmiştir.¹

Cumhuriyet Gazetesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna tanıklık etmiş, rejim şeklinin benimsenmesi ve yerleştirilmesinde önemli misyon taşımıştır. Gazete Nebizade Hamdi, Zekeriya Sertel'in sermayesi ve Atatürk'ün desteğiyle 7 Mayıs 1924 yılında yayın hayatına başlamıştır. Yunus Nadi "Cumhuriyet'in Karilere Takdimi" başlıklı tanıtım yazısında gazetenin hedeflerinin Cumhuriyet rejiminin ve demokrasinin savunucusu olmak şeklinde olduğunu söylemiştir (Kaya, 2010, s.76-77).

Türk basını için teknolojik olarak yeniliklerin destekçisi olan gazete, Latin alfabesine geçiş, soyadı kanunu, lakap ve unvanların kaldırılması ile ilgili kanun, ondalık sistemlerin kullanılması ile ilgili kanun, hafta sonunun pazar günü yapılması ile ilgili kanunları destekleyen yayın politikası izlemiştir. Gazete, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ve ülkenin çok partili yaşama geçiş sürecinde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşunda muhalif partinin varlığını demokrasinin gereği olarak görmüş ve 1946 yılında kurulan Demokrat Parti'ye ise halkın partiye duyduğu ilgiden etkilenecek sempati göstermiştir (Nadi, 1991, s.290-293).

Cumhuriyet Gazetesi ile DP iktidarı arasında yaşanan ilk ayrılık DP'nin Arapça ezan okunma yasağını kaldırmasıyla olmuştur. Kanun, laik kesimlerin tepkisine neden olmuştur. Ancak Nadir Nadi kanunun çıkarılmasına ilişkin olarak

¹*Cumhuriyet* gazetesinden hareketle belirlenen ölümle sonuçlanan maden kazalarının tarihleri Ek 1'de verilmiştir.

gazeteye yumuşak tarzda yazı yazarak, yeni hükümete yönelik tepki duyulmasını istememiştir (*Cumhuriyet*, 17 Haziran 1950, s.1,3).

Ne İstiyoruz? Yeni iktidar işbaşına geçeli henüz bir ay olmadı. Bu kadar kısa bir müddet içinde ondan ne bekleyebilirdik? Devlet masraflarından milyonlar tasarruf etmesini mi? İstihsalimizi hissedilir derece arttırmasını mı? Rasyonel çalışma metotları kurarak bir hamlede Batı endüstri memleketleri seviyesine bizi ulaştırmasını mı? Şüphesiz bunlardan hiçbirini bekleyemezdik... Yüzyıllar boyunca çok ıstırap çekmiş, çok cefa görmüş olan bu millet her şeyden önce realisttir; gerçeğin sınırlarını hesaplar, sabırla bekler, hatta iş başındakilere geniş zaman kredileri açar... Türk milletinde ileri fikirlere karşı doğuştan bir yakınlık vardır. İrtica bu memlekette daima bir tahakküm silahı diye kullanılmıştır. Halkla beraber, ondan kuvvet alarak çalışacak bir idareyi bu millet göz bebeği gibi sevecek, ona elinden gelen yardımı esirgemeyecektir (Nadir Nadi, *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1950, s.1, 3).

Geçen zamanla iktidarın basına yönelik tutumlarında sertleşmeler yaşanmasıyla *Cumhuriyet*'teki yazılar iktidarı eleştirmeye başlamıştır. 1957 yılı seçimlerinde muhalefete duyulan ihtiyaç nedeniyle CHP'yi iktidara yeniden getirmeye çalışan yazılara yer verilmiş olduğu görülmüştür. 1960'lı yıllara gelindiğinde sol düşünce gazetede yaygınlaşmıştır. 1970'li yıllarda ise gazeteye dahil edilen kadroyla gazete daha fazla sol kimliğe sahip olmuştur. Zamanla *Cumhuriyet* gazetesi, siyasette sağ kesimi temsil edenler tarafından okunmasına tepki gösterilen bir yayın haline gelmiştir. 1980'li yıllara gelindiğinde, 12 Eylül askeri darbesi yaşanmıştır. *Cumhuriyet* Gazetesi, diğer olaylarda olduğu gibi darbeye ılımlı bir duruş sergileyen içerikler yayımlamıştır. 1991 yılında Nadir Nadi vefat etmiştir. Nadir Nadi'nin vefatının ardından gazeteden bir grup yazar işi bırakmıştır. Nadir Nadi'nin ölümüyle Cumhuriyet Vakfı'nın başkanlığını Berrin Nadi üstlenmiştir. Bu dönem *Cumhuriyet*'in mali açıdan sıkıntıya girdiği ve iflas ettiği dönem olmuştur. Gazete, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. adlı yeni bir şirket tarafından basılmaya başlanmıştır (Kaya, 2010, s.81-83).

1991 yılı seçimlerinin ardından kurulan ANAP-DYP, koalisyonu savunmuştur. Gazete içerisindeki bir grup yazar koalisyon hükümetini desteklerken bir grup yazar ise buna karşı çıkmıştır. Bu durum Cumhuriyet Vakfı adına imtiyaz

sahibi İlhan Selçuk ve ona bağlı yazarların istifa ederek gazeteden ayrılmalarına neden olmuştur. Ancak bir süre sonra İlhan Selçuk gazeteye tekrar geri dönmüştür. 1993 yılında gazeteci Uğur Mumcu'ya düzenlenen suikast gazete çalışanlarını derinden etkilemiştir. Yazarlar, kendi aralarında kampanyalar düzenlemişlerdir. Ancak 2002 yılına kadar sonuç alınamamıştır. 2002 yılında AKP'nin iktidara gelmesiyle birlikte *Cumhuriyet* Gazetesi muhalif duruşunu artırmıştır (Köktener, 2004, s.343-345).

Cumhuriyet rejimi ile doğan gazete, her dönemde Atatürk ilke ve devrimlerini savunan bir yayın politikasını savunmuştur. Gazetenin yıllar içerisinde konulara olan yaklaşımı dönemlere göre farklılıklar taşısa da günün siyasi koşullarında ülke çıkarlarını ön planda tutmaya çalışan bir siyasi çizgiye sahip olduğu görülmektedir. Buna göre, *Cumhuriyet* Gazetesi kimliğine ve yayın politikasına ilişkin kamuoyunda var olan algıyı besleyen dinamikler bu bağlamda şekillendiği söylenebilir. Kısaca tarihçesi ve yayın politikası özetlenmeye çalışılan gazetenin, sahip olduğu bu özellikler nedeniyle çalışmanın örnekleme dahil edildiği söylenebilir.

Çalışmada incelenen diğer gazete olan *Hürriyet*, Sedat Simavi tarafından kurulmuş ve 1 Mayıs 1948 tarihinde ilk sayısı ile yayım hayatına başlamıştır. Türkiye'nin 1945 ve 1950 yılları arasında çok partili yaşama geçiş sürecinde olması dönemin gazeteleri tarafından desteklenmiştir. Bu dönemde basının önemli görevler üstlenmesi gerektiğini düşünen Simavi, "yeni bir rejime girdik... Basına büyük iş düşüyor" (Gökman, 1970, s.76) sözüyle gazetenin kurulma amacına işaret etmektedir. *Hürriyet* gazetesinin yayın hayatına başladığı dönemlerde Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nın ardından değişim sürecine girmiştir. Bu anlamda gazetenin Türkiye'nin gelecek koşullarına uygun tasarlanmaya çalışılmış olduğu söylenmektedir. Öte yandan, *Hürriyet* gazetesinin toplumun geniş kesimlerince tanınmasını sağlayan Londra Olimpiyatları olmuştur. Bu olimpiyatlarda yarışan Türk güreşçilerin resimlerini renkli ve büyük boyda yayımlayan gazete, *Hürriyet*'in çok satılan gazete olmasını sağlamıştır (Gevgeli, 1983, s.220).

Gazete, Sedat Simavi'nin 1953 yılında vefatının ardından iki oğlu Haldun ve Erol Simavi tarafından yönetilmiştir. 1960'lı yıllarda *Hürriyet* gazetesi kurumsallaşmış ve yeni kurumlar kurarak büyümüştür. Özellikle 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında gazetenin yönetimine Selçuk Çandarlı ve 1961'den 1970'lere

kadar Necati Zincirkıran Genel Yayın Yönetmeni olarak gazetenin yayın politikasını şekillendirmiştir. Öte yandan bu dönemde Haldun Simavi gazete yönetiminden ayrılarak yönetimi Erol Simavi'ye bırakmıştır. 1994 yılında ise *Hürriyet* gazetesinin yönetimindeki son değişiklik olmuş ve gazete Aydın Doğan'a satılmıştır (Özkır, 2013a, s.80-81).

Aydın Doğan, *Hürriyet* gazetesini satın aldığında Türkiye koalisyon hükümeti tarafından yönetilmektedir. Haziran 1996'da Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi arasında REFAHYOL Hükümeti'nin kurulması ile laiklik ve İslamcılık tartışmaları yaşanmaya başlamıştır. 28 Şubat postmodern darbesiyle tarihe geçen sürecin 1997 yılında yaşanmasına kadar Refah Partisi'nin etkinliği sürmüştür. Bu dönemde üretilen enformasyon akışıyla birlikte hükümete yönelik olarak tanklar Sincan'a yürütülerek askerler tarafından hükümete "irticayla etkin mücadele" başlığını taşıyan belge imzalatılmıştır. REFAHYOL Hükümeti'nin düşmesinden sonra Türkiye, koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiştir. 3 Kasım 2002 seçimiyle iktidara gelen AKP ile yeni bir dönem başlamıştır (Özkır, 2013a, s.82).

Hürriyet gazetesi ile AKP Hükümeti arasında yaşanan laiklik özelindeki ayrılıkların varlığı bilinmektedir. Bu anlamda *Hürriyet* gazetesi, siyasi iktidarın karşısında duran bir yayın çizgisi izleyerek, laiklik konusunda mevcut sağ hükümetlere zıt duruşlar sergilediği söylenebilir. Öte yandan basın tarihçisi Hıfzı Topuz, *Hürriyet* gazetesinin kurulduğu yıllardan günümüze kadar geçen süreçte Atatürk devrimleri konusunda çok duyarlı olduğunu söyleyerek gazetenin kimliğini tanımlamaktadır (Topuz, 2003, s.214). Bu kapsamda *Hürriyet* gazetesi, yayın politikalarında dönemsel olarak farklılaşmalar yaşasa da ideolojik olarak laik ve Atatürkçü olduğu söylenebilir. Yaşam tarzı ve kültürel tercihler bakımından batıcı bir kimliğe sahip olduğu düşünülen gazetenin ekonomik anlamda da kapitalist ve küreselleşmeye yönelik eğilimler taşıdığı, haber metinlerinde görülmektedir (Özkır, 2013b, s.67-68). *Hürriyet*'in zaman zaman kendine olanaklar sağlamak adına hükümetlerle çıkar ilişkisine girdiği ve siyasi alanda devletçi bir politika izlediği söylenmektedir (Ülkün, 1998, s.67-68). Buna göre, *Hürriyet* gazetesi kimliğine ve yayın politikasına ilişkin kamuoyunda var olan algıyı besleyen dinamikler bu bağlamda şekillendiği söylenebilir. Bu anlamda, kısaca tarihçesi ve yayın politikası

özetlenmeye çalışılan *Hürriyet* gazetesi, sahip olduğu bu özellikler nedeniyle çalışmanın örnekleme dahil edilmiştir.

1.7. Veri Toplama Tekniği

Bu tez çalışmasının amaçları doğrultusunda oluşturulan araştırma sorularına verilecek yanıtlar için seçilen iki gazetenin maden kazası olayları ile ilgili haberlerinin çözümlenmesi yapılmıştır. Farklı ideolojik görüşü benimseyen *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde içerik olarak maden kazası haberlerini okuyuculara nasıl ilettiklerini inceleyebilmek amacıyla nicel verilerle desteklenen nitel bir inceleme yapılmıştır. Araştırma için gerekli olan veriler içerik çözümlemesi yoluyla toplanmış ve çözümlenmiştir.

İçerik çözümlemesi, sosyal bilimler alanının en çok kullanılan araştırma yöntemlerinden bir tanesidir. Temelde iletişim materyallerini (gazete haberlerini, bir yazarın kitaplarını veya makalelerini, TV yayınlarını ya da film içeriklerini, okuyucu/izleyicinin bu içeriklere yönelik tutumlarını) incelemeye dayanır. Literatürde birbirinden farklı içerik çözümlemesinin bulunması farklı hareket noktalarından hareket edildiğini göstermektedir (Öğülmüş, 1991, s.213).

İçerik çözümlemesi yöntemini kullanılacak bir araştırmacının göz önünde bulundurması gereken metodolojik sıralamalar vardır. Bu anlamda araştırmacının üzerinde durduğu metni çözümleyebilmesi için bir sistem geliştirmesi gereklidir. Araştırmada öncelikle örneklem belirlenmeli, kavramların tanımlaması yapılmalı, metnin kodlaması hazırlanmalı ve metnin içeriğinin hangi nicel verilere göre kodlanacağı planlanmalıdır (Atabek, 2007, s.1-17).

İçerik çözümlemesi yöntemi çok sayıda tanımlamaya sahip olsa da genel anlamda, iletişimin içeriklerinin nesnel, sistemli ve nicel tanımlarını yapan bir araştırma yöntemi olarak tanımlanabilir (Berelson, 1952, s.19). Bernard Berelson tarafından temelleri atılan yöntem için önemli görülen nesnellik, sistemlilik, nicelik kavramlarıdır.

Nesnellik, farklı araştırmacıların aynı veriler üzerinde aynı sonuçları gözlemlemesiyle olanaklı olur. Bunun sağlanabilmesi için de çözümleme kurallarının

iyi ve doğru bir şekilde formüle edilmesi gereklidir. Ancak bu şekilde çalışmanın bilimsel kriterlere sahip olduğu söylenebilir.

Sistematiklik, araştırmacının yalnızca kendi araştırmasının amaçlarına uygun olan verileri kullanarak diğer verileri ihmal etmesini engeller. Buna göre, kategoriye dahil edilecek ya da edilmeyecek olan birimlerin saptanması için hep aynı sistemli ölçütün kullanılmasını gereklidir.

Nicelik, içerik çözümlemesine ilişkin en önemli özelliklerden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Ancak sayısal oluş ya da nicel oluş ile ilgili anlatılmak istenen hakkında bazı görüş ayrılıkları mevcuttur. Bazı araştırmacılara göre nicelik ya da sayısalılık, rakamsallıkla eş anlamlıdır. Ancak literatür incelendiğinde, yapılan araştırmaların çoğunluğunun sonuçları rakamla değil, “daha az”, “daha çok”, “pek çok”, “pek az” gibi terimler kullanılarak ifade edildiği görülmektedir. Bu nedenle bu tür araştırmaların nicelikten çok niteliğe önem verdiği ifade edilebilir. Dolayısıyla nicelik ve nitelik birbirlerine zıt olmayan ve birbirine tamamlayan özelliktedir (Holsti, 1973’den akt., Öğülmüş, 1991, s.217). Bu tez çalışmasında da bu görüşte olduğu gibi nicel ve nitel veriler birbirini tamamlayıcı nitelikte incelenmiştir.

İçerik çözümlemesinde önemli aşamalardan bir tanesi ham verilerin kategorilerle sistemli verilere dönüştürülmesidir. Bu nedenle kategorilendirme, içerik çözümlemesinin en önemli işlemi olarak değerlendirilir. Burada önemle üzerinde durulması gereken bu kategorilerin araştırmacı tarafından önceden oluşturulmasıdır. Araştırmacı ön araştırma yaparak çalışmada kullanmayı tasarladığı kategorileri oluşturur (İnal, 1996, s.78). Bu çalışmada kategoriler genel olarak şöyle belirlenmiştir:

- I. Haberlerde kullanılan fotoğrafların gazetelere ve yıllara göre dağılımını inceleyen veriler
- II. Haberlerde kullanılan fotoğrafların konularının gazetelere ve yıllara göre dağılımını inceleyen veriler
- III. Haberlerde kullanılan kaynak kişilerin gazetelere ve yıllara göre dağılımını inceleyen veriler
- IV. Haberlerde kazaları betimlemekte kullanılan sözcüklerin gazetelere ve yıllara göre dağılımını inceleyen veriler

- V. Haberlerde kullanılan dil ve söylemin gazetelere ve yıllara göre dağılımını inceleyen veriler.

1.8. Sınırlılıklar

Maden kazası haberlerinin nicelik ve nitelik açısından analiz edilmesini amaçlayan bu çalışma, 29 Mayıs 1949 ile 31 Aralık 2016 tarihleri arasındaki dönemde örneklem olarak seçilen gazetelerde yayımlanan haberler üzerine yapılandırılmıştır. Söz konusu başlangıç tarihinin 29 Mayıs 1949 olarak belirlenmesindeki amaç, *Hürriyet* gazetesinin *Cumhuriyet* gazetesinden sonra 1948 yılında kurulması nedeniyle iki gazete arasında zamansal eşitlik sağlanmak istenmesidir. *Hürriyet* gazetesi kurulduktan sonra yaşanan ilk ölümlü maden kazası tarihinin 29 Mayıs 1949 tarihi olmasından dolayı başlangıç, bu tarih olarak belirlenmiştir. Öte yandan incelenen maden kazası haberleri de sadece ilk günkü haberlerle sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada, içerik analizi yönteminden başka haberin söylemlerini inceleyen söylem analizi yönteminin kullanılmaması ve özellikle görsel malzemeye ilişkin gösterebilimsel analiz yapılmaması, çalışmanın diğer sınırlılıklarıdır.

2. HABER, TEMSİL, İDEOLOJİ

Medya, dünya görüşlerimizi şekillendiren, fikir ve düşüncelerimize kaynaklık eden gerçeğin yeniden üretildiği ortamlardır. Sistemin işleyişine uygun bir şekilde izleyici kitlesi kazanmak ve inandırıcı olmak isteyen medya, toplumsal gerçekliği yeniden üretmek zorundadır. Bu anlamda medyanın ürettiği gerçeklik, medya içeriklerinde temsiller aracılığıyla kurulur ve ardından topluma sunulur.

Medya içerikleri, toplumsal ilişkilerin kurulmasında sürekli ve yaratıcı bir rol alır. Gerçeğin yeniden inşası, iktidar ilişkilerinin yeniden üretiminde merkezi bir konuma sahiptir. Özellikle haber medyasında sunulan içeriklerdeki gerçeklik kurgusu, toplumsal ve siyasal tartışma ortamlarının etkisi altındadır. Maden kazası olaylarının ardından medyanın işleyişi bu genel durumdan farklı değildir. Bu bakışa göre medya değerlendirmesi yapıldığında gerçekliğe ilişkin oluşturulan kurgu, siyasal ve toplumsal tartışmalarının etkisiyle medyada temsil edilir. Özellikle yaşanan maden kazalarının ardından toplumsal ve siyasal kesimlerin farklı aktörlerinin yönlendirmeleriyle medya tarafından içerikler yeniden şekillendirilip topluma sunulur (Timisi ve Dursun, 2004, s.356). Haber medyası, gerçekliği olduğu gibi nesnel, tarafsız ve dengeli bir şekilde yansıtan bir ayna değildir. Tersine gerçekliğin siyasal ve ekonomik güç aktörlerinin denetiminden geçerek yeniden kurgulandığı bir alandır (Özer, 2001, s.71). Bu bağlamda medya topluma sunduğu içerik ve haberlerde nesnellik ve tarafsızlık kurallarına sahip olmadığı söylenebilir.

İnşa edilen gerçeklikler, anlamlar aracılığıyla kurulur. İnşa etme eylemi, üreticiler kadar izleyicilerin de katıldıkları bir eylemdir. Anlam, üretici tarafından hazırlanıp izleyiciye sunulan ve izleyicinin de kendi içinde değerlendirdiği bir özellik taşır (Burton, 2008, s.43). Bu yaklaşımda izleyici ön plana çıkar ve izleyiciler anlamların şekillendirilmesinde merkezi bir konumda yer alır. Medyanın sunduğu gerçeklikler temsiller aracılığıyla anlamlandırılır. Temsiller, gerçek olaylardan sonra ortaya çıkan bir şey değil, yorumladığımız anlamların gerçekliğinin bir parçasıdır. Buna göre temsil sadece gerçeği temsil etmez, aynı zamanda gerçeğin anlamına da etkide bulunur (Laughey, 2010, s.84). Diğer yandan anlamların ortaya çıkışı başat ideolojiden bağımsız değildir. Anlamların siyasal unsurları taşıyıcı özelliği vardır. Bu özellik hem metnin yapısında hem de metni okuyan özneye ilişki açısından ele alındığı sonucunu verir (Dursun, 2004, s.79). Bu bağlamda medya metinleri,

belirlenmiş anlamları taşıma ya da taşıyamama konusunda en sorunlu metinler olarak görülebilir.

Medya kuruluşları, kendi görüşleri ve kodlar aracılığıyla haberleri oluştururken habere konu edilen toplumsal gerçekliği yeniden kurar. Bu anlamda var olan durum yeniden tanımlanır. Gerçeğin yeniden üretilmesi ve belirli anlamların inşasında, haberlerin ideolojik yapılarının nasıl kurulduğunun çözümlenmesi gereklidir. İdeoloji, toplumsal ilişkileri kurmaya ve korumaya hizmet etmekle birlikte anlamların inşası aşamasında da mücadele alanını göstermektedir (Dursun, 2004, s.366). Toplumsal hayatta ise gün içerisinde çok sayıda olay yaşanmakta bunların bazıları haber yapılmaktadır. Bu anlamda haber üretimi için belli seçimler yapılır. Toplumun ekonomik, siyasal ve sosyal egemen gruplarının ideolojilerinin haber değerine sahip olması onların medyada temsil edilmesine neden olmaktadır.

Olayların medya tarafından bir anlam ifade edecek hale getirilmesi ve bu aşamada tanımlamaları oldukça önemlidir. Çünkü medya kamuoyunu oluşmasında güç ve iktidar sahiplerinin etkinliği sonucunda kamuoyunun sesini duyurabilmesi için kritik öneme sahiptir. Bu aşamada medya sunduğu haberlerde olayları şekillendirmekle kalmaz, kamuoyunu iktidar ve güç sahiplerinin verdiği tanımların devam ettirilmesini sağlayarak gerçeği yeniden üretir (Özer, 2001, s.70,74). Medyanın bazen çelişkili bazen de kapalı anlamlandırma pratikleriyle egemenin kendi lehine gerçekliği inşa eden ve tanımlayan bir yapıda olduğu iddia edilmektedir. Bu görüşten hareketle, medyanın güçlü ve başat ideolojiyi tanımladığı ve yeniden kurduğu gerçeklik süreçlerinde haberler de gerçeğin ideolojik temsillerinin yapıldığı metinsel birer söylemdir.

Medya metinlerinde kullanılan dil, seçilen sözcükler ideolojinin varlığının göstergelerinden kabul edilir. Dil ile ideolojinin kullanımı iç içe geçmiş durumdadır. Özellikle dilin günlük hayatta kullanılan şeklinde ideolojik tavır ve görüşler etkilidir. Bu görüşe göre, dilin ideolojiden uzak olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Medyada dil ve söylem aracılığıyla üretilen anlamlarda ideolojik bir tavır içinde şekillenmektedir. Gazeteciler, olayları haberleştirirken ideolojiyi söylem ve dil yoluyla oluştururlar. Haberin gerçekliği dil yoluyla anlamlandırılır, söylem yoluyla da üretilir. Dolayısıyla haberin anlamlarının kendiliğinden

oluşmadığı söylenebilir. İdeoloji, dil ve söylem aracılığıyla bilinçli bir şekilde inşa edilen görüşler olarak medya metinlerinde yer alır.

Özetle, olaylar haberleştirilirken belirli grupların ideolojik görüşlerinin etkisinde söylem ve dil ile yeniden kurgulanır ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla kamuoyuna sunulur. Bu çalışmada farklı ideolojik görüşe sahip iki günlük gazetede sunulan toplumsal olaylarının haberleştirilerek temsil edilme biçimleri incelenecektir. Böylece ideolojik anlamlandırmalarla şekillendirilmiş görüşler, seçilen iki gazetenin haber metinleri aracılığıyla yorumlanmaya çalışılacaktır.

2.1. Medyada Haberlerin Seçimi ve Sunumu

Günlük yaşamda gerçekleşen her olayın haber olarak sunulması mümkün değildir. Bir olayın haber yapılabilmesi için belirli özellikler taşıyor olması gereklidir. Haberin seçim aşamasında medya kuruluşunun sahip olduğu yayın politikası ve gazetecinin dünya görüşü belirleyici yapıdadır. Haberin bu özelliklerinden yola çıkarak, bir olayın haber olarak seçiminden sunumuna kadar geçen süreçte ideolojik görüşlerin etkisi altında olduğu söylemek mümkündür. Dolayısıyla haberler bu koşullar altında üretilmektedir.

2.1.1. Haber Üretimi ve Medya

Bir haber izlediğimiz zaman bunun gerçeğe dair bir bilgi olduğunun genellikle farkındayızdır. İçinde bulunduğumuz dünya hakkındaki temel bilgi kaynağı olduğunun da bilincindeyizdir. Haberi okuyarak/izleyerek biz de yapılandırılmış bu bilginin üretiminde sınırları belirlenmiş olsa da yer almış oluruz (Dursun, 2004, s.45). Bu anlamda yapılandırılmış bir bilgi türü olarak haberler, saf ve basit “olgulardan” ibaret olmayarak (GUMG, 1995), başkalarının görüş ve düşüncelerine göre hazırlanmış medya metinleridir (Molotch ve Lester, 1974, s.102).

Haber, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan olaylara ilişkin olarak hedef kitleye bilgi vermek olarak tanımlanabilir (Erdoğan, 1997, s.252). Haberin üretimi ve haberin yapılandırılmış bir bilgi türü olduğu görüşü bizi, haberde hangi tür ilişkilerin birbiriyle bağlantılı olduğunu incelemeye yöneltir. Yaşanan bir olayın toplumda nasıl anlamlandırması gerektiği medyada sunulan araçlar kanalıyla haber içeriklerinde kurgulanır (Berger, 2000, s.13-14). Bu süreçte olay, birtakım aşamalardan geçerek

haberleştirilir. Bu aşamaların oluşturulmasında belirleyici unsurlardan birisi güç ve iktidar ilişkisi diğeri de toplumsal yapılanmadır. Özellikle medyanın kar güden politikası, haberlerin kitleleştirilerek topluma yayılmasında etkilidir. Bu kaygı ile hareket eden medya kuruluşları, sürekli tüketilen enformasyona ihtiyaç duyar (İnal, 1996, s.95-96). Bu durum, haber metinlerinin üretim sürecine etki ederek haberin toplumsal yapılanmadaki üretimini önemli hale getirir.

Araştırmacılara göre, haberin toplumsal üretiminin üç farklı yönü bulunur. İlki, belli tip ve kategorilere göre haber üreten medyanın bürokratik örgütlenmiş halidir. İkincisi, bu kategorilendirmeler içerisinde haber değerlerine göre belirli olay ve durumların seçimi ve haberleştirilmesidir. Üçüncüsü, haberin kendisinin ortaya çıkarılması ile haberin bir anlam ifade edecek hale getirilmesi aşamasında yapılan tanımlama ve kavramsallaştırma süreci önemlidir (Özer, 2011, s.70). Bu aşamada önemli kavram toplumun uzlaşmacı yapısıdır. Medya olaylara toplumsal anlamlar yükleyerek hem bir toplumun varlığından söz eder hem de uzlaşmacı bir toplumu oluşturur (Hall vd., 1978, s.340).

Hall ve arkadaşları tarafından *The Social Production of News: Mugging in the Media (Haberlerin Toplumsal Üretimi: Medyada Sokak Soygunları)* adlı çalışmada, haberlerin toplumsal üretimi incelenmiştir. Yazarlara göre “medyada sadece haber değerine sahip yayınlar yer almaz. Haber, toplumsal olarak kurulmuş kategorilere göre olayın seçimi, başlıklar ve farklı farklı sıralamalarla oluşturulan karmaşık bir sürecin sonucunda oluşturulur” (Hall vd., 1978, s.355). Dolayısıyla haberler, çeşitli aşamalardan geçerek üretilmektedir.

2.1.2. Haber Üretim Süreci

Haber üretim süreci, haberin geçtiği seçim sürecinden sunum aşamasına kadar olan geniş bir üretim aşamasına sahiptir. Çok sayıda olay arasından seçilerek haberleştirilen olayların haber haline dönüştürülmesi ideolojik görüşlerin etkisi altındadır.

Haber üretiminin 6 aşamada gerçekleştiğini söyleyen Atilla Girgin’e göre “1.Seçim, 2.Araştırma, 3.Yeniden Seçim, 4.Ayıklama, 5.Biçimlendirme, 6.Yayımlama” aşamalarıdır (Girgin ve Özay, 2013, s.55). Bu aşamalar bir olayın

haber yapılmasında kullanılmaktadır. Olaya ilişkin bilgiler yukarıda sıralanan aşamalara göre bilinçli ve sistemli olarak inşa edilerek topluma ulaştırılmaktadır.

Seçim: Bir olayın haberleştirilmeye değer olup olmadığına karar verilmesi sürecidir. Bunu belirleyen kişi gündemi yakından takip eden ve tutarlı öngörülere sahip profesyonel gazeteci olarak çalışmaktadır.

Araştırma: Olaya ilişkin olarak haberi kurgulama aşamasına geçilmeden önce olaya ya da duruma ilişkin veriler incelenir. Çünkü haberin güvenilirliğini ispat edecek birden fazla haber kaynağı araştırılır.

Yeniden Seçim: Olayla ilgili elde edilen bilgilerin yeniden değerlendirilerek seçilmesidir. Haberleştirilecek olayda hangi bilgilerin kullanılacağı ve hangi varsayımların dahil edileceği belirlenir.

Ayıklama: Haber gereksiz görülen bilgilerden ayıklanarak bilgilerle enformasyon oluşturulur (Girgin ve Özay, 2013, s.56-62).

Yukarıda incelenen bu süreç, haberin biçimlendirilmesi ve yayımlanmasıyla sonlanır. Bununla beraber haberler, zamanla belirli anlatsal ve yapısal özellikler kazanarak “bilgilendirmenin bir türüne dönüşmüştür” (Dursun, 2014, s.148).

Haberlerin üretimi bu aşamalarla sınırlı olmamaktadır. Gerçekte okuyucu ile olay arasındaki haber aktarımı tarafsızlık ve nesnellik gibi kurallara göre belirlenir. Bu durum, haberciler ve editöryal yapıyla alakalıdır. Çalışanların bakış açıları, tutumları ve inançları olayı haberleştirirken etkili olur. Öte yandan medya çalışanlarının bürokratik yapılanmanın baskılarından da etkilendikleri zaman zaman görülmektedir. Politikacılar, amaçlarına ulaşmada araç olarak kullandıkları ve toplumdan destek alabildikleri için medyayı kontrol etmek isterler. Medya hem hizmet aracı hem de meşruluk kaynağıdır. Bu nedenle zaman zaman medya mensuplarına baskı kurarlar (Yüksel, 2001, s.71). Yani güç ve iktidar yapılanması haberin üretim sürecinde etkili olduğu söylenebilir.

Graber, haber metinlerinin üretimin sürecini analiz etmek için dört modelden söz eder. Bu modeller, “ayna modeli, profesyonel model, örgütsel model ve siyasal modeldir.” Ayna modelinde haber üretim sürecinde doğruluk, nesnellik ve tarafsızlık gibi kavramlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bu modelde haber, gerçekliği

ayna gibi yansıtan bir yapıya sahiptir. Ancak pek çok açıdan bu model gerçekçi olmadığı konusunda eleştirilmektedir. Profesyonel modele göre, haberin üretimi profesyonellerin yeteneğiyle ilişkilendirilmektedir. Ekonomik ilişkilerin ön planda tutulduğu modelde, izleyicilerin zevkleri en önemli unsur olarak görülmektedir. Hangi haberlerin seçileceği ve hangilerinin yayımlanmayacağı bu kritere göre belirlenmektedir. Haber üretiminin örgüt içi baskılara göre şekillendirildiği örgütsel model ise örgüt kuramına bağlı olarak oluşturulmuştur. Kişilerarası ilişkiler, profesyonel meslek kuralları ve kar ve gelir oranı, yasal normlar gibi unsurlar önem taşımaktadır. Siyasal modelde, haber üretim sürecinde haber ve habercilerin kişisel özellikleri, tutum ve eğilimleri kadar haber organizasyonunu etkileyen siyasal unsurların da olduğundan söz edilmektedir. Siyasal çevrenin baskısının haber üretim aşamasında etkili olduğu görüşü, bu model kapsamında değerlendirilir (Greber, 1993, s. 24-26'dan akt., Terkan, 2005, s.44).

Haber, medya kuruluşlarınca inşa edilen teknoloji ve ideolojiye göre kurgulanan gerçeklikler olarak görülür. Bu aşamada iletişimsel bir yapı olarak haberler, gerçekliğin üretildiği metinlerdir (Rigel, 2000, s.177). Haberlerin üretimi, haberin gerçekliğinin belirli görüşlere göre kurgulanmış haliyle şekillendirilmiştir. Yani haber metinlerindeki gerçek, gerçekliğin belirli görüşlere göre kurgulanmış halidir (Hall, 1999, s.88). Bu görüşten hareketle çalışmanın devamında haber ve gerçeklik ilişkisi incelenecektir.

2.1.3. Haber ve Gerçeklik İlişkisi

Haberler, diğer medya ürünleri gibi seçme ve inşa etme aşamalarından geçerek ortaya konulur. Anlamlar, kendiliğinden ortaya çıkmaz. Gazetelerin siyasal ve toplumsal konulara ilişkin görüşleri ve değer yargıları, anlamları inşa eder. Böylece haberlerde gerçeklik inşa edilen anlamlarla örülü hale getirilir. Bu süreç, medyanın toplumsal yaşamı haberler aracılığıyla kaçınılmaz olarak dönüşüme uğrattığını ortaya koyar. Var olan toplumsal gerçekliğin bir parçası olan ve bazen mücadeleye bazen çelişkili bir alanı ifade eden medya içerisinde haberler de gerçekliğin yeniden inşa edildiği ve gerçekliğin ideolojik temsilinin yapıldığı metinlerdir (Burton, 2008, s.155-161). Bu anlamda denilebilir ki medya toplumsal yaşamı kaçınılmaz olarak şekillendirmektedir.

Haberin toplumsal gerçekliği inşa ettiği görüşü, toplumsal kuramda gerçekliğin inşa edildiğinin vurgulanmasıyla paralel bir seyir izlemiştir (Dursun, 2004, s.40). Bu görüşe yönelik hazırlanmış Gaye Tuchman'ın *Making News: A Study in the Construction of Reality (Haber Yapmak: Gerçekliğin İnşasını Çalışmak)* adlı kitabı, önemli bir örnek olarak görülebilir. Tuchman'a göre, haber toplumsal bir olgu olarak görülmelidir. Çünkü haber toplumsal gerçekliği kurarken gerçekliği de toplumsal bir kurum haline dönüştürür. Toplumsal anlamlar insanların kurduğu inşalar ile gerçekleşir. Bu durum haberin toplumsal bir olgu olarak görülmesi ve sorgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Tuchman, 1978, s.180-185).

O halde medya içerikleri, toplumsal ilişkilerin kurulmasında sürekli ve yaratıcı bir rol alır. Gerçeğin yeniden inşası, iktidar ilişkilerinin yeniden üretiminde merkezi bir konuma sahiptir. Özellikle haber medyasında sunulan içeriklerdeki gerçeklik kurgusu, toplumsal ve siyasal tartışma ortamlarının etkisi altındadır. Toplumsal problemlerin ardından medyanın işleyişi bu genel durumdan farklı değildir. Bu bakışa göre medya değerlendirmesi yapıldığında gerçekliğe ilişkin oluşturulan kurgu, siyasal ve toplumsal tartışmalarının etkisiyle medyada yer alır. Medya içerikleri, özellikle yaşanan toplumsal sorunların siyasal ve ekonomik kesimlerin farklı aktörlerinin yönlendirmesiyle yeniden şekillendirilip topluma sunulur (Timisi ve Dursun, 2004, s.356).

Medyanın sunduğu içeriklerdeki gerçeklik algısı gündelik yaşamda her yaştaki birey üzerinde etkili olmaktadır. Medyanın bu kurmaca yapısını anlayamayan bireyler, sunulan gerçekliği sorgulamadan kabul etmektedirler. Bu durum sadece yaşla ilişkili değil eğitim, statü gibi birçok unsuru aşarak bireyleri doğrudan etkileyebilmektedir. Sunulan mesajların medya tarafından dikkatlice seçilerek kurgulandığı ve düzenlendiği bu yapıda, medya gerçekliğini kendi yarattığı anlamlar aracılığıyla toplumların zihinlerine yerleştirir. Bireyler ise medyanın sunduğu içeriklerdeki iletilerin gerçekliği kadar görür, okur, işitir ve anlamlandırır (Postman, 1995, s.102). Özellikle haber medyasının bu konudaki etkinliği önemlidir. Gündelik hayatta bireylerin bilgi yapılarını şekillendiren haberler, bireylerin zihinlerindeki bilgileri değiştirmektedir.

Medyada yer alan haberler incelendiğinde, haber içeriklerinde olanı aktarmanın yanında, yorumlar ve görüşlerin de yer aldığı görülebilmektedir. Bu

anlamda, haberin nesnel ve tarafsızlığı mümkün değildir. Çünkü haber medya personeli ve çalışanlarının görüş ve düşüncelerden bağımsız olamaz. Dolayısıyla haberlerin öznel ve taraflı metinler olduğu söylenebilir. Bu noktada bir olayın gerçekliğinin nesnel ve tarafsız olarak aktarılmasının zorluğu nedeniyle taraflı yayıncılık anlayışı artık evrensel bir yayın politikası haline gelmiştir (Özerkan, 2012, s.49).

Haberlerinin öznel ve taraflı olmasının nedeni habercilerin eylemleri ve editöryal yapı kaynaklıdır. Haber değerlerinden hangi olayın haber yapılacağı, editör ile muhabir arasındaki iletişim ve haber kaynaklarıyla kurulan ilişki gibi etmenlere göre belirlenir (Tuchman, 1978, s.108). Haber gerçekliğini, haber kaynağının güvenilir olmasına bağlı olarak gazetecinin kişilik yapısı, deneyimleri ve yorumları etkiler (Girgin ve Özey, 2013, s.9). Bu durum, medya kuruluşlarının işleyişinin ve görüşlerinin haber üzerinde etkisi olduğunu anlatır. Bir haberciyi gerçekleri çarpıttığı için eleştirmek doğru olmaz, çünkü doğruya en yakın yapılan yorum bile gerçekliği çarpıtmak zorundadır (Edgar, 1998, s.150). Haber ve yorumun birbirinden ayrılması mümkün olmadığı gibi mutlak anlamda tarafsızlıktan söz etmek hatalı olarak görülmektedir. Ancak Edgar (1998, s.148) bazı haberlerde ahlaki açıdan kabul edilemeyecek yanlılığın yapıldığından söz etmektedir:

Özetle, nesnellik beklentisine karşı diyebiliriz ki, bir haberin gerçeklikte yer alan bir gönderge barındırması gerekir, ama bu gönderge ancak metin içerisinde anlam kazanır. Olayın gazeteci için önemi, gazeteciliğin pragmatik gereklerine ve olayın ininde yer alabileceği yorumlama çerçeveleri biçiminde ortaya çıkan önyargılara bağlıdır.

Olayların medya tarafından bir anlam ifade edecek hale getirilmesi ve bu aşamada tanımlamaları oldukça önemlidir. Çünkü medya kamuoyunun oluşmasında ve toplumun sesini duyurabilmesinde kritik öneme sahiptir. Öte yandan medya olayları şekillendirmekle kalmaz, toplumda iktidar ve güç sahiplerinin verdiği tanımların devam ettirilmesini sağlayarak gerçeği yeniden kurar (Özer, 2001, s.70,74). Gerçeğin yeniden üretilmesi ve belirli anlamların inşasında, medya metinlerinin yapılarının nasıl kurulduğunun çözümlenmesi gereklidir (Dursun, 2004, s.366). Bu konuya ilişkin olarak medyanın anlamı inşa etmedeki rolünü Stuart Hall

“İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü” adlı makalesinde şöyle anlatmaktadır:

Gerçek, gerçekliğin belirli bir tarzda kullanılmasıydı. Medya, ‘gerçekliği’ yalnızca yeniden üretmiyor, tanımlıyordu. Gerçeklik tanımları, tüm bir (geniş anlamda) dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretiliyordu. Ama temsil etme yansıtmadan çok farklı bir nosyon... Söz konusu olan bir anlam pratiğidir, anlam üretimidir: Daha sonraları ‘anlamlandırma pratiği’ olarak tanımlanan iş. Medya, anlamlandırma failiydi (Hall, 1999a, s.88).

Yukarıdaki alıntıda, medyanın yapısında bir olay ya da nesneye ilişkin olarak anlamın kurulmuş olmasına dikkat çekilmektedir. Medya, bir olayı ya da nesneyi aktaran bir araç olmanın ötesinde bir olayı inşa eden tanımlayan anlamlandırma failidir (Çam, 2008, s.200-201). Buna göre “haberlerde hangi anlamların nasıl üretildiğine ilişkin stratejilere odaklanılması, bir yanıyla da medyanın toplumsal gerçekliğin hangi parçalarını ‘gerçekliği’ kurmak için nasıl bir araya getirdiğini çözümlenektir” (Timisi ve Dursun, 2004, s.356). Bu değerlendirmeye gerçekliğin inşa edilen bir özellik taşıdığı söylenebilir.

Tüm bu anlatılara göre, haberi inşa edilen gerçekliğin metinleri olarak ele alındığını söyleyebiliriz. Burada hedeflenen toplumsal gerçekliğin inşa edilen anlamlar üzerinden kurgulanmasıdır. Anlamın ve toplumsal gerçekliğin inşası meselesi, belirli temsillerin üretimi ve bu temsiller aracılığıyla oluşturulan öznelliklerin inşası ile ilişkilendirilmektedir. Buna göre çalışmanın devamında temsil konusuna değinilecektir.

2.2. Medya ve Temsil

Temsil, “gerçek insan, mekân ve olayları betimleme sürecidir. Yani temsil, gerçekliğin temsidir” (Laughey, 2010, s.83). Bu görüşe göre temsil, “gerçekliğin yakalanabilen, kavranabilen bazı öğelerinin bir araya getirildiği bir pratik” olarak tanımlanabilir (Dursun, 2003, s.65). “Temsil etme, aktif olarak seçim ve sunum süreciyle yapılandırma ve biçimlendirmeyi ima eder. Yalnızca var olan anlamın aktarımı değil, daha aktif bir şeylere anlam verilmesidir. Söz konusu yapılan anlamlandırma pratiğidir ve anlam üretimidir” (Hall, 1999a, s.88).

Temsil, “anlam sistemleridir” (Hall, 2010, s.377) ve anlamlar temsil pratikleriyle üretilir. Hall’a göre olayın ya da nesnenin gerçekte olağan haliyle medyada temsil edildiği hali arasındaki fark anlamlandırma sürecine etki eder. Çünkü medyada sunulan bir olaya ya da nesneye anlam kazandıran, temsil edilmiş biçimleridir. Ancak Hall, temsilin olayın ya da nesnenin bizzat içinde olduğunu söyler. Ona göre olayın ya da nesnenin anlamları sabit ve değişmez değildir (Hall, 2014, s.43-45). Bu kapsamda tartışılan mesele nesne ya da olayın doğru ya da yanlış şekilde temsil edilmesi değil, medyanın bir nesneyi ya da olayı belli tarzda temsil etme ve anlamlandırma gücüdür (Çam, 2008, s.199-200).

Medya, sunduğu metinlerin anlamlarını gerçeklikler olarak temsil eder. Medya ise temsilin en önemli sağlayıcılarından biri olmaktadır. Temsiller gerçek olaylardan sonra ortaya çıkan bir şey değil, yorumladığımız anlamların gerçekliğinin bir parçasıdır. Buna göre temsil sadece gerçeği temsil etmez, aynı zamanda gerçeğin anlamına da etkide bulunur (Laughey, 2010, s.84). Öte yandan, temsil “sözlü, yazılı veya ikonik göstergeler kullanarak ‘gerçek’ maddi dünyada zaten mevcut olan şeyleri kodlayan ya da onları yansıtan bir süreç değildir” (Çelenk, 2005, s.81). Bu çerçevede olaylar aktif bir seçim ve inşa sürecinin ardından medyada temsil edilir. Temsil sadece gerçekliği temsil etmez aynı zamanda gerçeklik olarak verilenin anlamını da kurar.

Temsil ve gerçeklik arasındaki ilişkide temsil gerçek olayın ardından ortaya çıkan bir şey değil, yorumladığımız gerçekliğin bir parçasıdır. Ancak bunu herkesin kendi gerçeklik temsilini istediği gibi yorumladığı bir karmaşa durumu gibi görmek hatalıdır. Çünkü çoğunluk ortak inanış, dil, düşünce gibi pek çok ortaklığın içine doğmuş ve büyümüştür. Hall ise bunu ortak kültürün kendi yaşamlarımızda yorumladığımız anlamların (gerçek ve temsil edilen) ortak bir alanda bir araya gelmesine neden olduğunu ileri sürer. Diğer taraftan, farklı kültüre sahip bireylerin medya tarafından temsil edilen gerçeklikleri yorumlamalarında farklılıklar olacağı bilinmektedir. Bu şekilde farklı kültürel ‘gerçeklikleri’ temsil eden medya, yine bu kültürlerin içine kesinlikle ortak anlamların yüklenmesinde etkin bir işleyişe sahiptir (Laughey, 2010, s.84-85). Bu anlamda medyanın farklı kültürlerdeki ortak gerçeklikleri inşa edebilen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Medyada inşa etme eylemi, üreticiler kadar izleyicilerinde katıldıkları bir eylemdir. Anlam, üretici tarafından hazırlanıp izleyiciye sunulan ve izleyicinin de kendi içinde değerlendirdiği bir özellik taşır (Burton, 2008, s.43). Bu yaklaşımda izleyici ön plana çıkar ve izleyiciler anlamların şekillendirilmesinde merkezi bir konumda yer alır. Diğer taraftan, anlamların ortaya çıkışı başat ideolojiden bağımsız değildir. Anlamların siyasal unsurları taşıyıcı özelliği vardır. Bu özellik, hem metnin yapısında hem de metni okuyan özneyle ilişki açısından ele alındığı sonucunu verir (Dursun, 2004, s.79). Bu bağlamda medya metinleri, belirlenmiş anlamları taşıma ya da taşımama konusunda en sorunlu metinler olarak görülebilir.

Medya temsilleri anlamların üreten, bireyleri özne olarak konumlandıran anlamlandıran pratiklere ve sembolik sistemlere sahiptir. Temsiller kendi deneyimlerimizi ve kim olduğumuzu bize söyleyen anlamları üretir. Bireylere, “Ben kimim?”, “Ne olabilirim?”, “Kim olmak istiyorum?”, sorularının yanıtlarını verir (Woodward, 1997, s.14). Diğer bir deyişle bireylerin, düşünceleri, zevkleri, hedefleri gibi çok sayıda kişisel kimlik özellikleri, medyada sunulan temsillerden etkilenmektedir. Dolayısıyla, medyada sunulan temsiller üzerinden belli görme biçimlerinin inşa edildiğini söylemek mümkündür (Varol, 2014, s.309).

Hall, temsile ilişkin yapılan tartışmaların üç farklı yaklaşım etrafında şekillendiğini belirtir:

Yansıtmacı Yaklaşım: Bu yaklaşıma göre dünya üzerinde bulunan kişiler, olaylar ve fikirler zaten var olan gerçek anlamı yansıtmak üzere ayna gibi işlev görür.

Maksatlı Yaklaşım: Bu yaklaşımda anlamın oluşturulması bilinçli kişiler tarafından gerçekleştirilir. Başka bir ifadeyle iletilenler aslında iletilmesi istenen şeylerdir.

İnşacı Yaklaşım: Bu yaklaşımı savunanlar, anlamlı iletişimlerin kurulabilmesi için farklı türde diller biçiminde örgütlenmiş işaretlerin kullanılması gerektiği görüşündedir. Diller, gerçek dünyadaki kişileri, olayları ve nesnelere ifade etmek ve göndermede bulunmak için işaretler kullanır (Varol, 2014, s.3).

Hall'un, "inşacı temsil yaklaşımı" olarak isimlendirdiği görüşe göre temsil, dil ve anlamı kültüre bağlar. Ona göre dil bir anlamlandırma pratiği olarak işlev görür. Anlamlar ancak dilin ortaklıklar kurması yoluyla değer kazanır. Anlamların değer kazanması kültürel değerlerin temelinde yer almasını sağlar. Bu anlamda temsil, dil aracılığıyla işlerlik kazanır. Dil bir araçtır ve onun aracılığıyla kültürde duygular ve düşünceler ifade edilir. Dolayısıyla temsil, şeyleri temsil eden işaretler ve dilin kullanımını içerir (Hall, 2002, s.1).

İletişimde kullanılan dil ve söylemler, bir topluluğun bakış açısını yansıtır. Toplumda yerleşik olarak kullanılan bazı söylemler, konuşma biçimleri, anlamlar insanları ya da nesnelere temsil eder. Bir kişiye ya da bir gruba ilişkin düşüncelerimiz farklı temsil biçimleriyle şekillenir. Ancak kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, bilginin hızla yayılır hale gelmesine ve değer yargılarının oluşum sürecinin etki altına alınmasına neden olmuştur. Kişiler hakkında medya aracılığıyla edindiğimiz önyargılar, medyanın temsil biçimleriyle oluşum süreci içerisine girer. Bu anlamda medyanın bir şeyi temsil etme şekli onun dünyaya bakış açısını gösterirken toplumda da o yönde bir algı oluşumunu sağlar (Tanrıöver, 2007, s.153-154). Medyada yer alan haberlere bağlı olarak toplumsal grupların hangi söylemler aracılığıyla temsil edildiğini inceleyen van Dijk, "yoksullar, azınlıklar, üçüncü dünya ülkeleri ve insanların aynı söylemlerle temsil edildiğini" belirtmektedir (van Dijk, 1999, s.368). Bu anlamda güçlü grupların ve ulusların temsil edilme tarzları arasında oldukça fark vardır. Çalışmanın devamında toplumsalın medyada farklı şekillerde temsil edilme konusuna yer verilecektir.

2.2.1. Toplumsalın Medyada Temsili

Medyada olağan iletişim kanalları vasıtasıyla temsil edilmeyen ve avantajsız konumda bulunan birtakım grupların varlığı, iletişim alanında demokratikleşmenin önündeki engellerden bir tanesi olarak gösterilmektedir. Hemen hemen dünyanın her yerinde bulunan bu gruplar, toplumsal, ekonomik ve kültürel olarak ayrıma maruz kalanlar; etnik, dinsel, dilsel azınlıklar, kadınlar ve çocuklar, yoksullar ve özürllüer şeklinde sıralanabilir (MacBride, 1993, s.185-187). Bu noktada temsil ile medyada temsil konusuna ilişkin sorunlar ön plana çıkmaktadır.

Medyada farklılıkların temsiline neden olan birtakım nedenler vardır. Bireyler, ortak paydada bir araya geldiği gruplar gibi farklı aidiyet duygusu taşıyan gruplar ile daha az bir araya gelme potansiyeline sahiptir. Bu durum farklılıklara ilişkin bilgi edinebilmek ve anlayabilmek için kaynak sayısının az olmasına neden olmaktadır. Sonucunda “biz ve onlar/diğerleri/ötekiler” gibi zıtlıklar üretilmektedir. Azınlık durumundaki grupların özellikle haber medyasında yer alan sunumlara karşı koyamayacak durumda bırakılması ve medya söyleminin egemen grupları destekleyecek nitelikte olması toplumsal farklılıkların artmasına neden olmaktadır (van Dijk, 2000, 36-37). Bu anlamda grubun toplumla bağını koparma, onu toplumdaki dışlama tavrı söz konusu olabilmektedir.

Egemenin kültürel temsilleri, psikolojik duruşlarını da göstermektedir. Toplumsal yaşamın ve toplumsal grupların şekillenmesinde hangi grupların baskın çıkarılacağı konusu siyasal olarak oldukça önemli bir meseledir. Medya aracılığıyla dolaşıma girenlerin ve görünmez kılınmaya çalışılanların veya yok sayılanların yani temsil edilmeyenlerin aynı zamanda siyasal olarak da görünmez kılındıkları söylenmektedir (Ryan ve Kellner, 1997, s.37). Ancak medyanın en önemli rollerinden bir tanesi, etnik ve dini kimlik gibi farklılıkları kamusal alana taşıyarak bunların görünürlüğünü sağlamaktır (Bostancı, 1998, s.84).

Yapılan çok sayıda araştırmada çeşitli toplumsal grup ve tabakaların, azınlıkların, yabancıların, kadınların ve bazı meslek grubunda çalışanlarının medyada yanlış bir şekilde temsil edildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Medya üzerinde görmezlikten gelinen kimliklere ilişkin olarak “*Türkiye’de İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili: 1970-1997*” adlı çalışmayı ortaya koyan Çiler Dursun, işçi sınıfının siyasal pratikleri yoluyla kendisini görünür kılması olanaklarının zayıflatıldığını söyler. Öte yandan, medyada temsil edilmeyen ya da temsilinin incelenmesi açısından ilgi çekmeyen bir siyasal özne olarak değerlendirilen işçi kimliği, medyanın ve toplumun ötekileri arasında değerlendirilmektedir (Dursun, 2004, s.310-312).

Temsil meselesi, siyasi kuramların ve siyasi pratiklerin dayanağı olmayı sürdürmüş ve sürdürmeye de devam edeceği düşünülmektedir. Siyasi ve toplumsal pratiklerin, eylemlerin, sunumların belirli çıkar gruplarının göstergesi olarak düzenlenmesi ve temsil edilmesine devam edilecektir. Toplumsal kimliklerin oluşum

sürecinde medyada temsil edilen toplumsal ve siyasal eylemler, kimliklerin oluşumunda etkili bir müdahale olarak görülebilir (Thompson, 1992, s.72-73). Dolayısıyla medyada egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesinde anlamlar, egemen birey ve gruplara yönelik kullanılır.

Egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesinde sembolik ve dilsel anlamların örgütlenmesi ve hareketlenmesi mücadeleli bir süreci ifade eder. Özellikle medya içinde gerçekleşen temsiller bu mücadeleli alanı oldukça sorunlu kılmaktadır. Medya aracılığıyla temsil edilme belirli toplumsal grupların diğer gruplarla etkileşim içinde olmasına yol açmaktadır. Bu etkileşim alanlarının ve temsil süreçlerinin belirli grupları güçlü gösterebilme ya da güçsüz kılabilme özelliği vardır (Dursun, 2004, s.347).

Haberlerde kurgulanan ve şekillendirilen temsillerde de bazı kimliklerin ön plana çıkarılırken bazılarının arka planda bırakılması ile toplumsal bir hegemonya alanı oluşturulmaktadır. “Hegemonya ilişkileri, genelde, hâkim sınıf değerlerinin diğer toplumsal tabaklar tarafından içselleştirilmesi ve birer genel doğru haline getirilmesine dayanır... Büyük ölçüde ekonomik temelli sınıfsal ayrışmanın belirleyici olduğu bu ilişkiler, zaman içinde farklı eşitsizliklerden de beslenir” (Aytaç, 2004, s.119). Bu görüşe göre, egemenlik ilişkilerinin hegemonik ilişkilere göre şekillenerek temsil edildiği mecra medyadır.

Haber medyasında toplumsal ve siyasal egemenlerin görüşleri, haber değerine sahip olduğu düşünülerek medyada yer alır. Bu anlamda haber medyasının habere konu olan olayları anlatırken kendi ideolojik görüşlerine göre farklı grupları temsil ettiğini söyleyebiliriz. Farklılıklar temelinde, medyanın belirlediği kategoriler içine hapsedilen görüşlere göre temsil edilen kimlikler görülmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse farklı bir gruba ilişkin medyana gelen herhangi bir toplumsal olay ve bu olayın aktörleri kimlik grubundan çıkarılarak medya tarafından egemen ideolojinin görüşlerini taşıyan değerler çerçevesinde haberlerde görünür hale getirilmektedir. Bu görüşe göre ideolojinin medyada işleyişi oldukça önemlidir. Çalışmanın devamında ideoloji konusuna yer verilecektir.

2.3. Medyada İdeolojik Etkilerin İşleyişi

Medyanın sağladığı enformasyon akışı, toplumları yönlendirerek bireylerin gündelik hayatını önemli ölçüde şekillendirir. Gün içerisinde yaşanan çok sayıda olayın bazılarını seçerek haberleştiren medya, belirli görüşleri savunur ve eleştirir. Bu anlamda medyada yer alan haberler aslında belirli ideolojik görüşler çerçevesinde inşa edilir. Haberleştirilen olayların çoğu zaman görünen ve görünmeyen gerçeklikleri olabilir. Böyle durumda da haberlerdeki ideoloji, medya söylemi içerisinde çeşitli yönlendirmelerle kamuoyuna sunulur. Haberler, kendisine ait söylemler taşımaya rağmen güçlü grupların egemenliği altında inşa edildiği bilinir. Buna göre, haberin söylemiyle ideolojinin yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bu niteliklerin anlaşılabilmesi için ideoloji, söylem ve dil ilişkisinin analizinin yapılması önemlidir.

2.3.1. Haber ve Anlamın İnşası

Bir olay, haber olarak seçilmeden ve haber olarak topluma sunulmadan önce ön değerlendirme sürecinden geçer. Bu süreçte, medya üzerinde etkinliğe sahip egemen kişiler, haberleştirilecek olayları seçer ve anlamlandırma sürecine etki eder (Mcquail ve Windhal, 1997, s.207). Çünkü kültürel sistemde anlamlandırma yoluyla inşa edilen anlamlar, aynı zamanda egemen yorumları üzerinde bir mücadele alanını kapsar. Yani haberler aracılığıyla inşa edilen anlamlardan söz ederken, iktidarın derin yapıyla sıkı bir şekilde bağlantılı olduğu söylenebilmektedir (Dursun, 2004, s.47).

Medya kuramlarının haberleri ortaya koyabilmek için ellerindeki anlam üretim yöntemlerini kullanmaları gereklidir. Bundan dolayı medya kurumlarının toplumsal pratiğin bir ürünü olarak haberleri anlamlandırarak şekilde örgütlenmiş yapıları vardır (Hall, 1999a, s.94). Dolayısıyla anlamlandırmanın basit bir şekilde gerçekliğin sunulduğu bir süreç olmayıp, bilişsel dünyaları inşa eden bir yapıya sahip olduğu düşünülmektedir.

Medya, dünyadaki olaylar hakkında özellikle haberler aracılığıyla anlamlar üretir ve topluma sunar. İnsanların anlamlandırma pratiklerini sürdürmesinde kültürel sistemler ve kodlar söz konusudur. Bu şekilde topluma yönelik sürekli inşa edilen ilişkiler, iktidar gruplarının sürekli kontrolü altındadır (Hall, 2014, s.92). Bu anlamda

medya Hall'a göre egemen sınıfın görüşlerini topluma yaymada etkili bir araçtır. Ona göre medya, anlamlar sistemi olarak etkili bir işleve sahiptir. Bu aşamada haber, olayları tanımlamada önemli bir role sahiptir (Yaylagül, 2013, s.129-130).

Medya mesajlarını gönderenlerden çok mesajların okunması, kodlarının çözülmesi ya da yorumlanması önemlidir. Fiske'ye göre, "okur, toplumsal kültürel deneyimleriyle oluşur ve bu yüzden iletiyle kültürün etkileştiği bir kanal görevi görür. Bu anlamdır" (Fiske, 2015, s.260). Anlam üretimi, medya ve izleyici/okuyucu arasındaki etkileşim sonucunda kurulur. Ona göre, medya metinleri ve izleyicilerin/okuyucuların kültürleri eşit ya da kaynaşmış kültürler olduğunda etkileşim sorunsuz olur. Bu görüşe göre, izleyici/okuyucu farklılıkları olayların medya metinlerindeki anlamlarının çeşitlenmesine neden olmaktadır. Onların eşit olmayan durumları metinlerden ürettikleri anlamların da farklı olmasına neden olmaktadır (Fiske, 2015, s.287-288).

Hall, metinlerdeki iletilere yönelik olarak hedef kitlenin anlamları açığa çıkarmasını 'okuma' olarak adlandırır. Hall, bu konuda yazdığı "*Encoding-Decoding*" isimli makalesinde üç tür okumadan söz eder:

İlki, baskın hegemonik konumun olduğu okumadır. İzleyici verilen kodları doğrudan alır. Bu ise doğal ve kaçınılmaz bir bakış açısını anlatır... İkincisi müzakere edilmiş okuma biraz egemen anlamları ve değerleri kabul eden ancak bazı alıcılar tarafından tartışmaya açılan mesajları ve direnişi taşır... Son olarak muhalif okuma, egemen söylemin ve ideolojinin farkında olan insanların yaptığı karşıt dünya görüşüne göre okumadır (Hall, 2005, s.125-126).

Medya olayları anlamlandırırken aynı zamanda olayları seçer ve yapılandırır. Olaylar çok anlamlı yapıya sahip olmasına rağmen medya olayların belirli yönlerini kendi dünya görüşüne göre yeniden tanımlar ve haberleştirir. Hall'un ortaya koyduğu kodlama ve kod açımı modelinde, alıcı kitle aktif konumdadır. Bu nedenle medyanın verdiği anlamlar her zaman hedef kitle tarafından verildiği şekliyle alınmamaktadır. Bazen hedef kitle verilen anlamları kendi görüşüne göre de anlamlandırır (Mutlu, 2005, s.132).

Elbette ki okurun ürettiği anlamların var olması için metnin olması gereklidir. Ancak okur ile metnin hangi zamanda ve koşullarda karşılaştığı önemlidir. Örneğin, bir gazete haberinin on yıl önce okunup üretilmiş anlamlarıyla on yıl sonra okunup üretilen anlamlarının zamana ve koşullara bağlı olarak değişimi kaçınılmaz olarak görülmektedir (Dursun, 2014, s.73). Öte yandan, metin ve okur arasındaki ilişkiye dayalı geliştirilen anlamların olduğu vurgusu metinlerde çokanlamlılığın olduğunu ortaya koyar. Bu yaklaşıma göre, medya metinlerinin çözümlemesi yapıldığında çıkarılacak sonuçlar, topluma genellenemez. Çünkü toplumun her kesiminde yaşayan bireylerin anlamlandırma pratikleri birbirinden farklıdır (İnal, 1996, s.155). Ancak burada dikkat çeken ayrıntı, medyanın oluşturduğu metinlerin toplum üzerindeki etkisinin büyük çoğunluğu ortak bir düşüncede birleştiren anlamsallıklar kurgulamasıdır. Bu kurgu ya da öykü niteliğinde sunulan haberlerin, kendi içinde anlamları çelişse bile toplumun belirli kesimi üzerinde bir noktada birleştiren anlamsallıklar oluşturur (Sözen, 1999, s.24).

2.3.2. Medya Metinlerinde İdeoloji

İdeoloji, en genel anlamıyla bir dünya görüşünü ifade eder. Yaşadığımız dünyanın ne olduğunu bizlere anlatamaya çalışır. Bu anlamda ideoloji, insanların hayata dair açıklayamadıkları gerçeklikleri verir (Örs, 2008, s.10). Literatüre baktığımızda çok sayıda tanımının olduğu görülen ancak ‘tek ve yeterli’ bir tanıma sahip olmayan ideoloji, ‘düşüncenin bilimi’ şeklinde özetlenebilir (Eagleton, 2000, s.17).

İdeolojiyi tanımlamak ve genel özelliklerini ortaya koymaya çalışan çok sayıda çalışma yapılmıştır. Raymond Williams (1977) ideolojinin farklı kullanımlarını şöyle belirlemiştir: “Belirli bir sınıf ya da gruba özgü inançlar sistemi; doğru veya bilimsel bilgiyle çelişebilecek aldatıcı inançlar sistemi, yanlış düşünceler ya da yanlış bilinç; anlam ve fikir üretiminin genel aşamalarıdır” (Williams, 1977, s.109). James Lull ise ideolojiyi “fikirlerin ve tüm değer yargılarının, teknolojik olarak irtibatlandırılmış olan ve kişilerarası iletişimi kullanarak düşünsel bakış açılarının şekillendirerek örgütlenmiş hale gelmesi” olarak tanımlamıştır. Bu tanımlardan hareketle ideolojinin farklı anlamları ifade eden çok sayıda tanımının olduğunu söyleyebiliriz (Lull, 1988b, s.19).

Medya çalışmalarında ideolojik sürecin var oluşu temelde medyanın bir durumu ya da olayı tanımlayabilmesine dayanmaktadır. Tanımlama ilk aşamada gerçekliğin ne olduğunu açıklamaya yöneliktir. Dolayısıyla yapılan tanım, ister istemez olası diğer tanımların arasından seçim yapılarak oluşturulur. Özellikle haberlerde bir olaya, bir kişiye ve duruma ilişkin gerçeğin medya aracılığıyla kurulduğu görülmektedir (Çam, 2008, s.199).

Medyanın ideolojik olduğu iddiası onun ürettiği anlamların toplumsal hayatın inşasında etkili olduğunu gösterir. Medya, dünyadaki olaylar hakkında anlamlar üretir ve insanlara sunar. İnsanların anlamlandırma pratiklerini sürdürmesinde ideolojik sistemler ve kodlar söz konusudur. Bu şekilde topluma yönelik sürekli inşa edilen temsil ilişkileri, iktidar gruplarının sürekli kontrolü altındadır (Hall, 2014, s.92). Hall'un bu görüşü, medya üzerinde egemenin ideolojik etkisinin göz ardı edilemeyeceğini gösterir.

Özellikle toplumsal yapı, ideolojinin üretildiği yerler olarak görülmesi toplumsal yapıdaki iktidarın mücadele alanı, anlamın içindeki mücadele biçimini almıştır (Dursun, 2014, s.44). Anlamların mücadele alanı şeklinde incelenmesi medya çalışmalarının yeni bir yola girdiğini gösterir. Hall'a göre medya araştırmalarındaki bu dönüş, "medya ideolojiktir" sloganıyla özetlenebilir. Bununla Hall, ideolojik olanın kendine ait toplumsal, siyasal ve kültürel unsurları olduğunu öne sürer (Hall, 2014, s.90). Kültürel ve ideolojik pratiklerin toplumsal pratiklerle olan ilişkisini inceleyen çalışmalara olan ilginin artması anlamın toplumsal olarak üretildiğini düşünen çalışmaların daha fazla ele alınmasını beraberinde getirmiştir.

Hall, anlamın toplumsal yapı içerisinde düşünülmesi gerektiğinden bahsederken iktidar ilişkilerinin de anlam üzerinde etkisi olduğunu şu sözleriyle açıklar:

Medyanın ideolojik olduğu iddiası, onun anlamın toplumsal inşası alanında iş gördüğünü söylemektir... Anlamlar, tümüyle toplumsal ilişki ve yapılarda içebilmektedirler. Belirli kültürel ve siyasal pratikler aracılığıyla çeşitli toplumsal konumlara eklenebildikleri ve toplumsal özneleri oluşturdukları ve yeniden oluşturdukları ölçüde toplumsal olarak işlev görürler ve işlerler...

Anlam iktidar ilişkilerinin oyun alanı dışında kavramsallaştırılmaz (Hall, 2014, s.90-91).

Egemen düşünceler ve profesyonelin ideolojik görüşleri medyanın güç ve iktidar tanımını nasıl yeniden ürettiğini ortaya koymaktadır. Hall ve arkadaşları toplumsal olayların medyada yer almasına ilişkin olarak birincil ve ikincil tanımlayıcılarından söz eder. Yazarlara göre, medya haberlerin “birincil tanımlayıcısı” değildir. Güç ve iktidar sahibi olanların medyaya yönelik yaptığı ideolojik baskı ve kaynaklara ulaşarak anlamları yeniden üretmeleri, medyanın “ikincil tanımlayıcı” rolünde yer almasına neden olur (Hall vd., 1978). Bu anlamda haberler, teknik ve ideolojik açıdan çeşitli elemelerden geçerek yayımlanmaktadır. Mcquail’e göre, bir olayın haberleştirilmesi için gazetenin haber değerleri ve ideolojisine göre taşınması gereken unsurlar vardır. Bunun sağlanması için haberler kamuoyuna sunulmadan önce çeşitli ön eleme süreçlerinden geçirilir. Bu süreç içerisinde etkin olan egemenin yönlendirmesi ve kaynak rolündeki kişilerin ideolojik görüşleridir (Mcquail ve Windhal, 1997, s.207).

Medya içeriği, toplumdaki iktidar ilişkilerinin kabataslak bir haritasını oluşturur. İdeolojik olarak toplumdaki güçlüler ve iktidar özellikle medya aracılığıyla egemenliğini sürdürür. Düşüncelerin ve çıkarların iktidar ile bağlantılı olduğu ve simgeler yaratma gücünün tarafsız bir güç olmadığı bilinen gerçeklerdendir. Bu anlamda haberler, yalnızca güçlüler hakkında değildir. Uğraşlar sonucu yapılandırılan olaylar, güçlülerin çıkarları ve bakış açısına göre yorumlanır. Dolayısıyla medya toplumdaki güçlü çıkar gruplarının uzantısı olarak işlev görür ve egemen ideolojinin gerçeklik kurgularının yeniden üretilmesinde önemli roller üstlenir (Shoemaker ve Reese, 2014, s.99-100).

Medya metinlerinde, gerçeğin doğru ve yanlış bilgisi karşıtlığına göre ideoloji kavrayışı şekillendirecek olan bilgidir. Bu noktada bilgi kavrayışına dayanan ideoloji kavramının içinde yer alan anlayış, tarihsel ve toplumsal olarak inşa edilmiş gerçeklikle ilişkilidir (Çam, 2008, s.27). Medya belirli ideolojik gerçeklikleri çizerek, toplumsal ilişkileri korumaya ve kurmaya hizmet eden anlamların inşa edilmesindeki mücadeleli süreci ifade eder. Bu süreç içerisinde medyada kullanılan dil ve söylemler gerçekleri yeniden inşa edici görevdedir. Bu inşa etme süreci, toplumsal yaşamda egemenin çıkarları doğrultusunda oluşturulur. Sözcüklerin seçilmesi ve

vurgulamaları anlamları oluşturur (Yaylagül, 2006, s.71). Dolayısıyla ideolojilerin toplumsal yaşamda var olması söylem yoluyla sağlanır.

Söylem ve ideolojinin toplumsal yaşamda var olma koşulları arasında farklılıklar vardır. Söylemler konuşma aracılığıyla bir şeyleri temsil ederken, ideolojiler ise konuşulur hale geldiği zaman toplumsal hayatta etkinlik sağlarlar. Bu anlamda ideolojiler, söylemlerin içerisinde karşımıza çıkar (Sözen, 1999, s.153). van Dijk'e göre ideoloji, söylemler aracılığıyla günlük konuşmalarda yer alarak egemenin iktidarını toplum üzerinde meşrulaştırmaya yarar. Medyada doğal gibi sunulan içerikler, bu şekilde iktidarın uygulanması ve korunması için ideolojik bir boyut kazanmasına neden olur (van Dijk, 1993, s.255-256). Dolayısıyla haber söylemi, gündelik yaşam içinde egemen yapının etkisi altında şekillenerek kamuya sunulur. van Dijk, ideoloji ve söylem çözümlemesine yönelik yaptığı çalışmalarda haber kullanılan söylemlerin anlamlarının incelemesini önemli görür (van Dijk, 2003, s.60).

Medyada yayımlanan haberlerin büyük çoğunluğu, iktidarın çıkarlarına yönelik olarak kurgulanmaktadır. İktidarın çıkarlarına ters düşecek herhangi bir yayına yer verilmemektedir. Ancak iktidarın ideolojisine ve egemenliğine ters düşecek haberlerin de yapıldığı durumlar vardır. Bu nedenle egemen kesimde yer alanlar medyayı bir araç olarak görüp kontrol etmek istemektedir. Çünkü medya özellikle haberler, egemen ideolojinin yeniden üretim alanlarıdır. Üretim sürecini kontrol edenler, parçası olduğu egemen ideolojinin de üretimini gerçekleştirirler (Özer, 2011, s.49). Haberler ve buna bağlı olarak söylem de belirli bir üretim sürecinin sonucunda oluşturularak sunulmaktadır. Haber metinlerinde olayların söylemler aracılığıyla sunulması ve dil yoluyla aktarılması ideoloji, söylem ve dil arasında ilişki olduğunu gösterir. Dolayısıyla gerçekliğin inşa edilmesi, ideolojiyle birlikte söylem ve dil ile desteklenir. Çalışmanın devamında ideolojinin dil ve söylem ile olan ilişkisine değinilecektir.

2.3.3. İdeolojilerin İnşasında Söylem ve Dil

Söylemler iletişimin ile ideolojinin oluşumunda ve dönüşümünde merkezi bir role sahiptir. İdeolojilerin üretilmesinde ve yayılmasında büyük ölçüde söylemler etkilidir. İdeolojiler toplumsal alanda ancak dil ile ortaya çıkabilir. Dilde bulunan

anlatım, söylem ile doğrudan ilişkilidir (İlgin, 2003, s.293). Medya çalışmalarında söylem ve dil kavramları, ancak ideoloji ile birlikte ele alındığı zaman haberin toplumsal iktidarın kurulmasındaki rolünü ortaya çıkarır (Dursun, 2004, s.46).

İdeolojilerin toplumsal boyutu, ideolojilerin günlük yaşamda konuşmalarımızı nasıl etkilediğini, ideolojik söylemi nasıl anladığımızı ve toplumda ideolojinin nasıl yer aldığını ve yeniden üretiminin söylemde ne şekilde bulunduğunu açıklar. İdeolojiler kişisel düşüncelerden değil, toplumsal inançların bütününden oluşmaktadır. Dijk, “Bireysel dilimiz olmadığı gibi bireysel ideolojimiz de yoktur” diyerek ideolojinin toplumsal bir boyuta sahip olduğunu söylemektedir (van Dijk, 2003, s.14-20). Bu anlamda ideolojiler toplumsal alanda söylem ve dil aracılığıyla ortaya çıkar. Söylem ve dilin metinlerde kullanımı toplumsal ilişkiler ve süreçler üzerinde ideolojinin etkili olmasını sağlar. Söylem, yapıların biçimlendirilmesi ve yeniden üretilmesine katkıda bulunur. Söz konusu dil ise, ideolojinin maddi bir biçimidir ve ideoloji tarafından çevrilmiştir (Fairclough, 2003, s.158-159).

Dil bir anlamlandırma pratiğidir. Dilin anlamlandırma ve simgeleme özelliği düşüncenin oluşumunu açıklarken kullanılır. Dünyaya bakışımızı ve yaşadıklarımızı yorumlamamızda dil, ideolojinin aktarılmasını ve temsil edilmesini sağlayan önemli bir araç konumundadır. Bireyler, dil aracılığıyla toplumsallaşırlar ve ideolojiyi paylaşarak toplumsal hayat içerisinde varlık gösterirler. Dolayısıyla dil aracılığıyla anlaşılan bireyler, sözlü ve yazılı kültürün oluşmasında etkilidir (Üşür, 1997, s.73). Dilin çözümlenmesi yazılı, sözlü ve görsel olarak ifade edilen metinlerin içerisinde yer alan ideolojilerin açığa çıkarılmasında etkilidir.

Dil, bireylerin dünya görüşlerini ve yorumlamalarını yansıtır. Bu nedenle dilin yorumlardan uzak, nötr olduğunu düşünmek hatalı görülür. Özellikle haber medyasında yer alan dilin ve söylemlerin, objektif olmayacağı kabul edilir. Medya kurumlarının yapısı ve siyasal alanla ilişkisi neticesinde haberin söyleminde ideolojik üretimin yapıldığını ortaya koyar (Hackett, 1985, s.200-201). Haberin seçiminden yayımlanmasına kadar geçen sürede egemen söylemler etkin durumdadır. Bu anlamda söylemler aracılığıyla gerçeklik belirli şekillerde inşa edilerek temsil edilir. Egemen söylemler, medyada yer alan olayların sınırlarını çizerek olayların ortak duyuya aktarımını sağlarlar. Bu şekilde olaya ilişkin yorum çerçevelerini dahi

belirleyerek olayı tek tipleştiren kapalı anlatılara yer verilmesi istenir (Yeğen, 2004, s.76). İnal'ın görüşü, konuyu özetlemektedir:

Haberin söylemsel yapısı içinde iktidar/güç sahibi kişi ve kurumların olaylara getirdikleri açıklamaların inanırlığını kurmasını sağlayan, nesnellik, tarafsızlık ve dengelilik gibi sunuma ilişkin haber değerleri... Haber metinlerinde kapanmayı da ortaya çıkararak haberin dayandığı profesyonel etik kod... Profesyonel etik kuralları içinde yapılandırılmış bir söylem (İnal, 1995a, s.8).

Yukarıdaki açıklamada, öncelikle haberin bir söylemi bulunduğu ve habercilik pratiklerinin söylemde belli görüşlerin ve ideolojilerin yer almasına neden olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu anlamda, haberin söyleminde ideolojik üretim yapıldığı söylenebilir. Haberın anlamına yönelik yapılan bu müdahaleler, temsil edilen güç ve iktidar sınıfının lehine bir üretim olarak görülebilir (Özer, 2011, s.65).

Söylem yapıları ile iktidar yapıları arasında ilişkiyi analiz etmeye çalışan van Dijk, iktidarın toplumsal gruplar arasında ortaya çıkarak yaygınlaştığını söyler. Bu görüşe göre dil, inşa edilen iktidar ilişkilerini ve egemenin ideolojisini açığa çıkarır. van Dijk'e göre, toplumsal iktidarın kurulmasında medyanın rolü haberlerde yer alan söylemler aracılığıyla açığa çıkarılabilir. Bu anlamda, gizli olarak tutulan ideolojiyi anlayabilmemiz için söylemi incelememiz gereklidir (van Dijk, 2003, s.13). Dolayısıyla haberlerdeki söylemlere bakılarak iktidarın ve egemenin örtük ideolojilerini anlaşılır kılınmaya çalışılmaktadır.

Haber içeriklerinde bulunan gizli/örtük ideolojileri okumak egemenin ideolojik pratiklerine ulaşılmasını sağlayacak yol olarak düşünülebilir. "Söz konusu ideoloji, dil içerisinde anlamı harekete geçirmektedir. Bunun açılımı, (egemen) ideolojinin söylem içerisine yerleştiğidir. Dolayısıyla haberin söyleminde (egemen) ideolojik pratikler yer almaktadır. (Egemen) ideolojik pratiklerle dolmuş haberin söylemi de böylece egemen söylem olmaktadır" (Özer, 2001, s.115).

Egemen gruplar, medyayı kullanarak güçlerini daha geniş kesimlere yayma fırsatı bulurlar. Bu gruplar için haberlerde yer alan söylemlerin önemi de büyüktür. Gruplar arasında söylemsel farklılıklar, kullandıkları dile de yansır. Haberın dilinde

kullanılan her sözcük, farklı anlamları ifade eder. Seçilen her sözcük, bir grubun temsilini yaparak olaylar karşısındaki duruşunun ne olduğunu ortaya koyar (İnal, 1996, s.123). Bu bağlamda haber medyasının sözcük seçimleri, egemen ideolojiyi yansıtarak çoğunlukla toplumların rızasının kazanılmasını sağlar.

Medya, toplumlarda başat ideolojilerin söylemleri içinde ‘dünyayı sınıflandırmak’ gibi önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu işlev aralıksız olarak sürdürülmektedir. Haber metinlerinde kullanılan sözcükler oldukça önem taşır (Hall, 1999a, s.240). Haberi oluşturan sözcükler, belirli ideolojik tavrı ve seçimi yansıtır özelliğindedir. Dil ve söylem, etnik, dinsel ve cinsel farklılıkların yaşandığı bir mücadele alanıdır. Haber anlatıcısının dili, güç ve iktidar ilişkilerinin söylem içerisinde belirlenmesi yoluyla metin içerisinde yer alır. Bu açıdan haber, diğer söylemlerden ayrı ve önemli değildir. Haberin önemi, daha fazla okunuyor, dinleniyor ve izleniyor olmasından gelmektedir (İnal, 1996, s.119).

Gazetecilerin profesyonel ideolojileri haberleri şekillendirmektedir. Meslek normları, medyanın kâr amacı güden bir işletmeye dönüşmesine neden olmuştur. Yatay ve dikey tekelleşme ile birlikte de haber söylemi ticari kaygılarla üretilmeye başlanmıştır. Ancak haberin söylemi, gazetecilerin kendi ideolojileri içerisinde oluşur. Çünkü söylemi şekillendiren tekelleşen sistemden çok meslek ilkeleri ve etik kodlar olmalıdır. Böylece gazeteci üzerinde haberin üretim sürecinde var olan baskı ortadan kalkacaktır (Tokgöz, 2008, s.198).

Gazetecinin kullandığı dil ve yaptığı yorumlar iletisini oluştururken, haber kaynaklarından aldığı söylemlerle haberi yeniden inşa eder. Gazetecilerin en önemli haber kaynakları, egemen kişilerin söylemleri olmaktadır. Egemen kişilerden gelen görüşler, haberin içeriğinin belirleyicisi durumundadır. van Dijk, egemen kişilerden alınan görüşlerin haberi oluşturmasını şöyle değerlendirmektedir:

Söylem şekillerini, başlıklarını, enformasyonlarını, iddiaların seçimi ya da sansürlenmesini ve retorik işlemlerinin doğasını belirleyen simgesel seçkinler ve onların söylemidir. Bu şartlar sonucunda kanaatlerin, fikirlerin ve ideolojilerin oluşumunda ve yeniden üretilmesinde güçlü etken olan kamusal bilginin içeriklerini ve örgütlenişini, inançların seviyesini ve oydaşmanın kapsamını belirler (van Dijk, 1985, s.342).

Medyada bazı zamanlarda ima yoluyla inşa edilen konular haberin asıl ideolojisini oluşturur. Toplum tarafından anlaşılması beklenen bu ima yoluyla inşa edilen ideolojidir. Genel olarak kendi düşüncelerini belli etmek istemeyen gazeteciler kullandıkları sözcükler, dil ve söylem aracılığıyla ideolojik görüşlerini ortaya koymuş olurlar (Sözen, 1999, s.155).

Haberlerin belli bir zaman içinde yetiştirilmesi gerekliliği habere bazı özellikler katmakta ve sınırlamalar getirmektedir. Zamana karşı yürütülen yarışta haberler, hata yapma riski az olan cümle kalıplarıyla oluşturulur. Özellikle hataların kolayca görülüp düzeltilebildiği cümle yapıları yanında anlaşılabilirliği yüksek anlatım biçimleri kullanılır. Bu şekilde cümle yapıları ve sözcük seçimleriyle girilebilecek risk düzeyi düşürülmüş olur. Bu yaklaşımın olumsuz tarafı, bilenen kalıpların sürekli tekrarlanmasıdır (Özerkan, 2001, s.71). Buna göre dil kullanım biçimi olarak medya metinleri ya da haber stili, ifadeler ve sözcük grupları ya da genel dilbilim yapısı medya içeriklerinde etkilidir.

Tüm bu anlatılara göre, medyada yayımlanmak amacıyla seçilen haberler, ideolojik olarak çeşitli etkileşim süreçlerinden geçmektedir. Buradaki asıl mesele inşa sürecinin işleyişidir. Medya kendi ideolojik görüşü doğrultusunda gerçeklik algısı oluşturarak kitleleri ikna etmeye çalışır. Bu bakış açısıyla haberin yapılandırılmış gerçekliğin metinleri olarak ele alındığını söyleyebiliriz. Medyanın ideolojik görüşleri, haber içeriklerinde söylemlere de yansır. Olayların söylemler aracılığıyla haberlerde sunulması ve dil yoluyla aktarılması ideoloji, söylem ve dil arasında ilişki olduğunu gösterir. Dolayısıyla gerçekliğin inşa edilmesi, ideolojiyle birlikte söylem ve dil ile desteklenir. Temelde bu ideolojik işleyiş, haberlerin anlam üretme gücünün tarafsız ve nesnel olmadığını bir kez daha anlaşılır kılmaktadır.

3. ANALİZ VE BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, 29 Mayıs 1949 ile 31 Aralık 2016 tarihleri arasındaki dönemde örneklem olarak seçilen gazetelerde yayımlanan ve ölümle sonuçlanan maden kazası haberlerinin incelenmesiyle ulaşılan analiz ve bulgulara yer verilmiştir. Çalışmada 67 yıllık süreç boyunca *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan kaza haberlerinin ilk gün haberleri (212 haber *Cumhuriyet*, 212 haber *Hürriyet* gazetesinde olmak üzere toplamda 424 ölümle sonuçlanan maden kazası haberi) incelenmiştir. Belirlenen araştırma sorularına ilişkin olarak kaza haberlerinin nicel ve nitel analizi yapılmıştır. Daha öncede belirttiğimiz gibi bu çalışmada “*Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazeteleri 1949-2016 yılları arasındaki büyük maden kazalarını nasıl haberleştirmişlerdir?” şeklinde ifade edilen temel araştırma sorusuna bağlı olarak aşağıdaki alt araştırma soruları oluşturulmuştur:

1. Haberlerde fotoğraf kullanımı gazetelere ve yıllara göre nasıl bir değişim göstermektedir?
2. Haberlerdeki kaynak kişiler gazetelere ve yıllara göre nasıl bir değişim göstermektedir?
3. Haberlerde kazaları betimlemekte kullanılan sözcüklerin kullanımı gazetelere ve yıllara göre nasıl bir değişim göstermektedir?
4. Haberlerde kullanılan dil ve söylem gazetelere ve yıllara göre nasıl değişim göstermektedir?

Belirlenen bu araştırma sorularına uygun olarak kaza haberlerinin nicel ve nitel analizi yapılmıştır. *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde ele alınan haberler, 1980 öncesi ve 1980 sonrası olarak iki döneme ayrılarak incelenmiştir.

1980 sonrası dönemde sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte, sanayi ve hizmet alanında çalışanların sayısı artmış ve iş kazaları da artış göstermiştir. Küreselleşme süreci 1980’li yıllardan itibaren tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ağırlığını hissettirmiştir. Türkiye, özellikle sanayileşmeye hız verdiği 1980 sonrası dönemde yabancı sermaye yatırımları almıştır. Artan özelleştirmeler ve istihdamın değişen yapısıyla beraber iş kazalarında artış yaşanmıştır (Yılmaz, 2008, s.81). 1980’lerin ortalarında başlayarak 1990’ların sonra sosyal koruma sistemleri ve sendikalaşma zayıflamış, sendikal hareketler azalmıştır. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından askeri yönetim döneminde çıkarılan sendikal yasalarla işçi hak ve

özgürlüklerinin kısıtlanmıştır. Toplumsal gelir dağılımında işçi sınıfı aleyhine yaratılan gerilemeler yaşanmıştır (Özveri, 2015, s.45-49).

3.1. Nicel Analiz Bulguları

1949-2016 yılları arasında *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde yer alan ölümlü maden kazası haberlerinin gazetelere ve yıllara göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ölümlü Maden Kazası Haberlerinin Gazetelere ve Yıllara Göre Dağılımı

Yayın Yılı	Haberin Yayımlandığı Gazete		Toplam
	Cumhuriyet	Hürriyet	
1949-1980	49	49	98
1981-2016	163	163	326
Toplam	212	212	424

Bu tabloda her iki gazetenin ölümle sonuçlanan tüm maden kazası haberleri, 1949-1980 ve 1981-2016 olarak yıllar arası iki döneme ayrılarak gösterilmiştir. 1949-1980 yılları arasında *Cumhuriyet* gazetesinde 49, *Hürriyet* gazetesinde 49 haber, 1981-2016 yılları arasında *Cumhuriyet* gazetesinde 163, *Hürriyet* gazetesinde 163 olmak üzere her iki gazetede eşit sayıda haber yayımlandığı görülmektedir. Bu durum, ölümlü maden kazalarının olayın hemen ardından her iki gazetede de yer aldığını ortaya koymaktadır.

Yine bu tabloda, 1949-1980 yılları arasında toplam 98 haberin 1981-2016 yılları arasında ise toplam 326 kaza haberinin yayımlandığı görülmektedir. Buna göre, 1980 sonrası ölümlü maden kazalarının sayısı oldukça artmıştır. 1980 sonrası artan ölümlü maden kazalarının Türkiye’de yaşanan özelleştirmeler, sanayileşmenin hız kazansıyla ağırlaşan çalışma koşullarına bağlı olarak iş kazalarındaki artış, 1980 darbesinin ardından toplumsal koruma sistemlerindeki yetersizlikler ve sendikal hareketlerdeki zayıflamalarla ilişkili olduğu düşünülebilir.

Haberin değeri fotoğrafla birlikte artar ya da azalır. *Cumhuriyet* gibi fikir gazetelerinde dahi, haber fotoğrafla desteklendiğinde gazetenin ilk sayfalarında yer alma şansı daha yüksek olur. Özellikle maden kazaları gibi toplumu etkileyen ve ani

gelişen olayların haber değerine daha fazla sahip olması nedeniyle, gazetenin baş sayfalarında yer alır ve fotoğrafla desteklenir. Fotoğrafsız bir haber, gazetenin arka sayfalarına itilir ya da hiç kullanılmaz. Bu nedenle haberi destekleyen fotoğrafın da haber metni gibi ciddiyetle ele alınması gereklidir (Soygüder, 2013, s.1657). Bu bağlamda, ölümlü maden kazalarında fotoğraf kullanımının gazetelere ve yıllara göre nasıl bir değişim gösterdiği sorusuna yanıt bulabilmek için, incelenen tüm haberlerdeki toplam fotoğraf sayısını belirlemeye yönelik olarak oluşturulan tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 2: Hürriyet ve Cumhuriyet Gazetelerinde Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Kullanılan Toplam Fotoğraf Sayısı

Yayın Yılı	Haberde Kullanılan Toplam Fotoğraf Sayısı					Toplam Olay	Toplam Fotoğraf
	1	2	3	4	8		
1949-1980	13	8	0	0	0	21	29
1981-2016	30	16	6	1	1	54	92
Toplam Olay	43	24	6	1	1	75	121
Toplam Fotoğraf	43	48	18	4	8	121	-

Tablo 2’de, ölümlü maden kazası haberlerinde kullanılan toplam fotoğraf sayısı görülmektedir. Bu tabloya göre, 1949-1980 döneminde bir haberde en çok tek fotoğrafın kullanıldığı anlaşılmaktadır. 1981-2016 döneminde ise ölümlü kaza haberine eşlik eden fotoğraf sayılarında artış olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, 1980’lerden itibaren gazetelerin basım tekniklerini değiştirmeleri ve tirajlarını arttırabilmek için fotoğraf kullanımına daha fazla ağırlık vermeleriyle ilişkilidir (Atabek, 2004, s.113).

İncelenen gazete nüshalarında, yüksek rakamlı ölümle sonuçlanan maden kazası haberlerinde daha çok fotoğraf kullanıldığı görülmüştür. (Maden kazalarının tarihleri ve ölüm sayısı Ek 1’de verilmiştir.) Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesinin en fazla fotoğrafa yer verdiği 13 Mayıs 2014 yılı nüshası 301 madencinin hayatını kaybettiği Soma maden kazasına ilişkin haberdır. Bu haberde toplam 8 fotoğraf kullanmıştır. *Hürriyet* gazetesi ise, Soma maden kazası haberinde 4 fotoğraf kullanmıştır. İki gazetenin de en fazla fotoğraf kullandığı ölümlü maden kazası haberi Soma maden kazasına aittir (*Cumhuriyet ve Hürriyet gazetesi*, 14 Mayıs 2014, s.1).

Tablo 3: Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Kullanılan Toplam Fotoğraf Sayısı ve Haberin Yayımlandığı Gazeteler

Haberde Kullanılan Toplam Fotoğraf Sayısı	Haberin Yayımlandığı Gazete		Toplam
	Cumhuriyet	Hürriyet	
1	18	25	43
2	11	13	48
3	1	5	18
4	0	1	4
8	1	0	8
Toplam	51	70	121

Tablo 3'te, ölümlü maden kazası haberlerinde kullanılan toplam fotoğraf sayısı ve bunların *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerindeki dağılımı görülmektedir.

Bu tabloya göre, *Cumhuriyet* gazetesinin toplam 51 fotoğraf, *Hürriyet* gazetesinin ise toplam 70 fotoğraf kullandığı anlaşılmaktadır. Bu durumda *Hürriyet* gazetesi, *Cumhuriyet* gazetesinden daha fazla fotoğraf kullanmıştır. Bu sonuç, *Cumhuriyet* gazetesinin fikir gazeteciliği, *Hürriyet* gazetesinin tiraj gazeteciliği anlayışını benimsemesiyle açıklanabilir.

Tiraj gazeteleri, fikir gazetelerinin aksine fotoğrafın bolca kullanıldığı gazetelerdir. Tiraj gazetelerinde sansasyon yaratmak ön planda tutulduğundan abartılı haberler ve kamuoyunun duygularına hitap eden fotoğraflarla hedef, yüksek tiraja ulaşmak ve bunun en yüksek seviyede devam etmesini sağlamaktır. Fikir gazetelerinde ise, fotoğraftan çok iletilerin okuru bilgilendirmesi hedeflenir. Bu gazeteler, tiraj gazetelerinde olduğu gibi çok satarak kazanmayı amaçlamamaktadır (Demir, 2002, s.22).

İyi bir haber fotoğrafı, haber konusunun özünü yansıtmalıdır. Fotoğrafın içinde insanlar, olayın kahramanları olmalıdır. Fotoğraf, olayın konusunu ve hikâyeyi göstermeli, daha canlı ve anlaşılabilir hale getirmelidir. Bunun için haber yapılan olay ya da olgunun esas konusu yakın görüntülenerek fotoğrafın içinde yer alması beklenir (Shlapp, 2000, s.129). Felâket, kaza, cinayet gibi haberlerin fotoğrafları sadece toplumsal bir yarar sağlayacak ise yayımlanmalıdır. Bu bağlamda ölümlü maden kazası haberlerinde yıllara ve gazetelere göre fotoğraf sayısının

belirlenmesi önemli olduğu kadar, bu fotoğrafların konularının neler olduğunun ortaya konulması da önemlidir. Bu konuya ilişkin hazırlanan Tablo 4 aşağıdadır.

Tablo 4: Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Fotoğraf Konuları

Fotoğraf Konuları	Toplam	Yüzde	Olayların Yüzdesi
Kazazedeler	35	31,5%	46,7%
Kazazede yakınları	28	25,2%	37,3%
Hükümet yetkilileri	1	0,9%	1,3%
İşletme yetkilileri	2	1,8%	2,7%
Olay yeri görüntüsü	45	40,5%	60,0%
Toplam	111	100,0%	148,0%

Tablo 4'e bakıldığında, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde yayımlanan ölümlü maden kazalarının ilk gün haberlerinde kullandıkları haber fotoğraflarının konusu ağırlıklı olarak olay yeri görüntüleridir (%40.5). Bunu sırasıyla kazazedeleri konu edinen fotoğraflar (%31.5) ve kazazede yakınlarını (%25.2) konu edinen fotoğraflar izlemektedir. Hükümet ve işletme yetkililerine ilişkin fotoğrafların en az sayıda olduğu anlaşılmaktadır. İki tablo arasındaki fotoğraf farklılığı, bazı haberlerin aynı konuda birden fazla fotoğrafa yer vermesinden kaynaklıdır.

Her iki gazetede de özellikle kurtarma ekiplerinin çalışmalarını ve maden ocaklarındaki kazanın durumunu betimleyen fotoğrafların en fazla kullanıldığı saptanmıştır. Bu durum, incelenen kazaların ilk gün haberleriyle sınırlandırılmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. Her iki gazetede de ilk gün yayımlanan haberlerde genellikle kamuoyunu bilgilendirici ve olayı özetlemeye yönelik olarak olay yeri görüntülerinin kullanıldığını söyleyebiliriz.

Ele alınan dönemde fotoğraf konularının yıllara göre dağılımı aşağıdaki Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Fotoğraf Konularının Yıllara Göre Dağılımı

Fotoğraf Konuları	Yayın Yılı		Toplam
	1949-1980	1981-2016	
Kazazedeler	9	26	35
Kazazede yakınları	7	21	28
Hükümet yetkilileri	1	0	1
İşletme yetkilileri	0	2	2
Olay yeri görüntüsü	11	34	45
Toplam	28	83	111

Tablo 5'ten anlaşılacağı gibi, 1980 öncesi ve 1980 sonrası dönemde gazetelerin ilk gün yayımladıkları ölümlü maden kazası haberlerine eşlik eden fotoğraflarının konularında bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki dönemde de ilk sırada olay yeri görüntüleri, daha sonra kazazedeler ve kazazede yakınları ağırlıklı olarak tercih edilen fotoğraf konularıdır. İşletme ve hükümet yetkililerine ilişkin çok az fotoğrafın oluşu olayın toplumsal bağlamından kopartılıp bireysel bir hata gibi sunulmasını açıklar niteliktedir.

Fotoğraf konularının gazetelere göre dağılımı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Ölümlü Maden Kazası Haberlerinde Fotoğraf Konularının Gazetelere Göre Dağılımı

Fotoğraf Konuları	Haberin Yayımlandığı Gazete		Toplam
	Cumhuriyet	Hürriyet	
Kazazedeler	16	19	35
Kazazede yakınları	13	15	28
Hükümet yetkilileri	0	1	1
İşletme yetkilileri	0	2	2
Olay yeri görüntüsü	17	28	45
Toplam	46	65	111

Tablo 4 ve Tablo 5'te olduğu gibi bu tabloda da ölümlü maden kazası haberlerine eşlik eden fotoğraf konularının gazetelere göre de bir farklılık içermediği görülmektedir.

Bir olayın, haber olarak seçilmesinde ve gazetelerde yayımlanmasında olmazsa olmaz unsurlardan bir tanesi kaynak kullanımudur. Gazeteci, haberini kaynaktan aldığı bilgiler çerçevesinde oluşturur. Bu bilgilerin doğru olup olmadığını farklı kaynaklardan aldığı bilgilerle karşılaştırarak öğrenir. Bu anlamda, haberlerde kaynağın belirlenmesi hem alınan bilginin kimden alındığı ve nereden alındığını gösterir, hem de haberin güvenilir olmasını sağlar (Balcı, 2010, s.112). Bu açıdan haberin kaynağının belirtilmesi gerekliliği ve haberde kaynak kişi kullanımının ortaya konulması önemlidir. Ölümlü maden kazası haberlerindeki kaynak kişi kullanımının yıllara ve gazetelere göre nasıl bir değişim gösterdiğini ortaya koymak amacıyla hazırlanan Tablo 7 aşağıdadır.

Tablo 7: Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Kaynak Kişiler

Haberdeki Kaynak Kişi	Toplam	Yüzde	Olayların Yüzdesi
Üst Düzey Kamu Görevlisi	21	4,2%	5,0%
Güvenlik Görevlisi	9	1,8%	2,1%
Sağlık Görevlisi	2	0,4%	0,5%
Kurtarma Ekibi	10	2,0%	2,4%
Siyasi Parti Yetkilisi	2	0,4%	0,5%
Hükümet Yetkilisi	17	3,4%	4,0%
Kazazede	4	0,8%	0,9%
Kazazede Yakını	15	3,0%	3,5%
Uzman (Bilim insanı)	21	4,2%	5,0%
İşletme Yetkilisi	4	0,8%	0,9%
Sendika	10	2,0%	2,4%
Sivil Toplum Kuruluşları	17	3,4%	4,0%
Bilinmiyor	89	17,9%	21,0%
Muhabir	74	14,9%	17,5%
Ajans	202	40,6%	47,6%
Toplam	497	100,0%	117,2%

Tablo 7’de yer alan verilere göre, bazı haberlerde birden fazla kaynak kişi kullanıldığı belirlenmiştir. Bu nedenle toplam 424 ölümlü maden kazası haberi için toplamda 497 tane kaynak kişi kullanıldığı görülmektedir.

Bu tabloya göre, haberlerde en fazla %40,6’lık oranıyla ajans haberlerinin kullanıldığı bulgulanmıştır. Bu durum, olay yerine ajansların daha hızlı ulaşması, maden çıkarılan şehirlerde (Zonguldak, Manisa vs.) gazetelerin muhabir bulundurmasının daha zor ve maliyetli olması gibi nedenlerle açıklanabilir (Gaillard, 1991, s.43). Eğer ele aldığımız gazetelerin sonraki günlerdeki maden kazası haberlerini incelemiş olsaydık, haberlerde kullanılan kaynak kişilerde farklılıklar olabileceğini öngörebiliriz.

Ölümlü maden kazası haberlerinde kaynak kişi kullanımının dağılımının daha ayrıntılı olarak incelendiği, kaynak kişilerin yıllara göre dağılımını gösteren Tablo 8 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 8: Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Kaynak Kişilerin Yıllara Göre Dağılımı

Haber Kaynakları	Yayın Yılı		Toplam
	1949-1980	1981-2016	
Üst Düzey Kamu Görevlisi	5	16	21
Güvenlik Görevlisi	5	4	9
Sağlık Görevlisi	1	1	2
Kurtarma Ekibi	2	8	10
Siyasi Parti Yetkilisi	0	2	2
Hükümet Yetkilisi	4	13	17
Kazazede	1	3	4
Kazazede Yakını	3	12	15
Uzman (Bilim insanı)	1	20	21
İşletme Yetkilisi	0	4	4
Sendika	0	10	10
Sivil Toplum Kuruluşları	6	11	17
Bilinmiyor	44	45	89
Muhabir	12	62	74
Ajans	26	176	202
Toplam	110	387	497

Tablo 8’de ölümlü maden kazası haberlerinde kullanılan kaynakların 1949-1980 ve 1981-2016 yılları arası dağılımı görülmektedir. Bir önceki tabloda olduğu gibi bu tabloda da ilk gün yayımlanan kaza haberlerinde kaynak 1980 öncesi ve 1980 sonrası dönemde de ajanslardır. Bu durum, daha önce de ifade ettiğimiz gibi gazetelerin kazaların meydana geldiği şehirlerde muhabir bulunduramaması ile ilişkili bir durumdur.

Yine bu tabloda işletme yetkililerine, sendikalara ve siyasi parti yetkililerine 1980 öncesi haberlerde kaynak kişi olarak yer verilmezken, 1980 sonrası yer vermeye başladığını görüyoruz. Tablodan çıkarılabilecek bir diğer sonuç da 1980 sonrasında özellikle uzmanların (bilim insanları) kaynak olarak kullanılmasıdır. Bu durum, son yıllarda giderek artan oranlarda yüksek ölümlü sonuçlanan maden

kazalarının yaşanmasıyla birlikte gazetelerin daha fazla uzman görüşüne başvurmaya ihtiyaç duymalarıyla açıklanabilir.

Ölümlü maden kazası haberlerindeki kaynak kullanımının gazetelere göre dağılımını gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 9: Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Kaynak Kişilerin Gazetelere Göre Dağılımı

Kaynak Kişiler	Haberin Yayımlandığı Gazete		Toplam
	Cumhuriyet	Hürriyet	
Üst Düzey Kamu Görevlisi	13	8	21
Güvenlik Görevlisi	7	2	9
Sağlık Görevlisi	2	0	2
Kurtarma Ekibi	5	5	10
Siyasi Parti Yetkilisi	2	0	2
Hükümet Yetkilisi	11	6	17
Kazazede	3	1	4
Kazazede Yakını	4	11	15
Uzman (Bilim insanı)	8	13	21
İşletme Yetkilisi	1	3	4
Sendika	7	3	10
Sivil Toplum Kuruluşları	5	12	17
Diğer	3	0	3
Bilinmiyor	50	36	86
Muhabir	36	38	74
Ajans	96	106	202
Toplam	253	244	497

Tablo 9'a göre, her iki gazetede de en çok kullanılan kaynak ajanslardır. Bu sonuç, incelenen maden kazası haberlerinin kazaların ardından yayımlanan ilk günlük haberlerle sınırlandırılmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. Gazetelerde yayımlanan diğer günlük kaza haberlerine bakıldığında, sonucun daha farklı olacağı öngörülmektedir. Tabloya göre, iki gazetenin de en az kullandıkları kaynak kişi siyasi parti yetkilileri

olmuştur. Bunun yanı sıra *Cumhuriyet* gazetesinin ölümlü maden kazası haberlerinde 253 kaynak kullandığı, *Hürriyet* gazetesinin 244 kaynak kullandığı görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesinin kaynak kullanma bakımından daha hassas olduğu söylenebilir.

Öte yandan, gazetelerde en fazla ajans haberlerine yer verilmesi farklı yayıncılık anlayışına sahip *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin, ölümlü maden kazası haberlerinde söylemsel olarak benzer haber içeriklerine ve görsel malzemelerde birbirine yakın ve benzer fotoğraf konularına yer vermesine neden olmaktadır.

Haberlerde sözcük seçimi, habercinin sahip olduğu dünya görüşünü yansıtmaya açısından oldukça önemlidir. Haberin sunumunda kullanılan sözcükler, muhabirin ve gazetenin ideolojik duruşlarını göstermektedir. Sözcük seçimleri, haberin anlamının inşasında doğrudan etkilidir ve hedef kitleye olaylar hakkında genel bir bakışı sunar (Özer, 2008, s.417). Dolayısıyla haberlerde tercih edilen sözcükler masum bir tercih değildir. Öte yandan, sözcüklerin sadece yer alan anlamları ile değil, haberlerde kullanımındaki kazandığı çağrışımsal anlamları da önemlidir (Solak, 2011, s.9). Bu bağlamda, ölümlü maden kazası haberlerinde kazaları betimlemekte kullanılan sözcüklerin gazetelere ve yıllara göre nasıl bir değişim gösterdiği sorusuna yanıt bulabilmek için oluşturulan Tablo 10 aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 10: Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Sözcüklerin Kullanım Sıklığının Yıllara Göre Dağılımı

Haberde Sözcüklerin Kullanım Sıklığı	Haberin Yayımlandığı Yıl		Toplam
	1949-1980	1981-2016	
“ Kaza ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	71	167	238
“ Facia ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	5	38	43
“ Feci ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	29	17	46
“ Felâket ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	5	15	20
“ Katliam ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	1	2	3
“ Cinayet ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	0	5	5
“ İş Güvenliği ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	1	1	2
“ Sendika ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	0	2	2
“ İhmal ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	1	1	2
“ Kader ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	0	3	3

Tabloya göre, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde hem 1980 öncesi hem de 1980 sonrası dönemde en çok kullanılan sözcük “kaza”dır. Maden kazası olaylarının gazetelerde en fazla “kaza” olarak nitelendirilmesi, bu gazetelerin bu olaylarda “doğallaştırma” yapmaya çalıştığını ortaya koyar niteliktedir.

İki gazete için maden kazası haberlerinde 1949-1980 yılları arasında “facia” sözcüğünün toplam 98 haberde 5 defa kullanıldığı, 1981-2016 yılları arasında 326 haberde 38 defa kullanıldığı görülmektedir. Buna göre, 1980 öncesinde yayımlanan haberlerin genelinde “facia” sözcüğünün oldukça sınırlı kullanıldığı, 1980 sonrası artan ölümlü maden kazası ve yüksek ölümle sonuçlanan kazaların daha fazla olması nedeniyle “facia” sözcüğünün daha fazla kullanıldığı söylenebilir.

Maden kazası haberlerinde 1949-1980 ve 1981-2016 yılları arasında “feci” sözcüğünün kullanım sıklığına baktığımızda, 1949-1980 yılları arasında yayımlanan 98 haberde 29 kere kullanıldığı, 1981-2016 yılları arasında yayımlanan 326 haberde 17 kere kullanıldığı görülmektedir. Bu sonuca göre, “feci” sözcüğünün 1980 öncesinde daha fazla kullanıldığını anlaşılmaktadır. Bu durum, 1980 öncesinde yayımlanan haberlerde “felâket, facia, katliam” sözcüklerinin yerine “feci” sözcüğünün kullanılmasıyla açıklanabilir.

Cumhuriyet ve *Hürriyet* gazetelerinde 1949-1980 yılları arasında yayımlanan 98 haber içerisinde 5 tane “felâket” sözcüğünün kullanıldığı, 1981-2016 yılları arasında yayımlanan 326 haber içerisinde 15 tane “felâket” sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir. “Felâket” sözcüğünün, genellikle yüksek ölümle sonuçlanan haber içeriklerinde kullanılması nedeniyle oldukça sınırlı sayıda kullanılmış olduğu söylenebilir.

İncelenen haberler içerisinde “katliam” sözcüğünün 1949-1980 yılları arasında yayımlanan 98 haberin yalnızca 1 tanesinde, 1981-2016 yılları arasında yayımlanan 326 haberin yalnızca 2 tanesinde kullanılmış olduğu görülmektedir. “Katliam” sözcüğü oldukça sınırlı olarak kullanılmıştır.

Maden kazası haberlerinde her iki gazetenin “cinayet” sözcüğü kullanım sıklıklarına bakıldığında 1949-1980 yılları arasında yayımlanan 98 haber içerisinde hiç kullanılmadığı, 1981-2016 yılları arasında yayımlanan 326 haber içerisinde 5 haberde kullanıldığı görülmektedir. Buna göre, haberlerin genelinde “cinayet” sözcüğünün oldukça az kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Benzer şekilde “iş güvenliği”, “ihmal” ve “sendika” sözcükleri de en az kullanılan sözcüklerdendir.

Gazetelerde 1949-1980 yılları arasında “kader” sözcüğünün hiç kullanılmadığı, 1981-2016 yılları arasında 3 kez kullanıldığı görülmektedir. 1980 sonrası artan maden kazalarıyla birlikte “kader” sözcüğünün görece daha fazla kullanıldığı söylenebilir.

“Facia, felâket, katliam, cinayet, iş güvenliği, ihmal, sendika, kader” sözcüklerinin oldukça sınırlı kullanılmasını, incelenen haberlerin gazetelerin ilk günkü kaza haberleriyle sınırlandırılmış olmasıyla açıklayabiliriz. Öte yandan, yüksek ölümle sonuçlanan maden kazası haberlerinde bu sözcüklerin daha fazla kullanılacağı görülmüştür. Örneğin, “*Grizu faciası. 32 işçi göçük altında...*” (Cumhuriyet, 27 Mart 1995, s.1). “*Madende facia 19 ölü...*” (Cumhuriyet, 09 Eylül 2004, s.1). “*Soma’daki facianın acı tablosu tüm korkunçluğuyla ortaya çıktı. Ocak yüzlerce emekçiye mezar oldu. Katliam madeni...*” (Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s. 3). “*“Önce emniyet” sözde kaldı. İş güvenliğinin olmadığı madende çalıştırılmışlar...*” (Hürriyet, 8 Eylül 2004, s.21). “*Grizu faciası. Yozgat’ın Sorgun ilçesinde Madsan Maden şirketine ait kömür ocağında meydana gelen grizu*

patlamasında 2 işçi öldü, 8 işçi yaralı kurtarıldı. Patlamadan sonra meydana gelen göçüğün altında kalan 32 işçiden umut kesildi...” (Hürriyet, 27 Mart 1995, s.1).

Maden kazası haberlerinde kazaları betimlemekte kullanılan sözcüklerin kullanım sıklığının gazetelere göre nasıl bir değişim gösterdiğini ortaya koymak amacıyla Tablo 11 hazırlanmıştır.

Tablo 11: Ölümlü Maden Kazası Haberlerindeki Sözcüklerin Kullanım Sıklığının Gazetelere Göre Dağılımı

Haberde Sözcüklerin Kullanım Sıklığı	Haberin Yayımlandığı Gazete		Toplam
	Cumhuriyet	Hürriyet	
“ Kaza ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	126	112	238
“ Facia ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	22	21	43
“ Feci ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	20	26	46
“ Felâket ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	11	9	20
“ Katliam ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	3	0	3
“ Cinayet ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	3	2	5
“ İş Güvenliği ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	1	1	2
“ Sendika ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	2	0	2
“ İhmal ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	2	0	2
“ Kader ” Sözcüğü Kullanım Sıklığı	1	2	3

Tablodan da anlaşılacağı gibi, her iki gazetede yayımlanan haberlerde en fazla “kaza” sözcüğü kullanılmıştır. Kaza sözcüğü her iki gazetede de daha çok az rakamlı ölümle sonuçlanan kaza haberlerinde tercih edilen sözcük olmuştur. “Kaza” sözcüğünün kullanıldığı bazı haber örnekleri şöyledir: “Kozlu’da maden kuyusunda yeni bir kaza. Bugün şehrimize Kozlu kazasında bulunan Uzun Mehmed kuyusunda bir kaza olmuştur. Beş maden amelesinin ölümüyle neticelenen bu kaza 16 sularında vuku bulmuştur...” (Cumhuriyet, 27 Nisan 1956, s.1). “Maden kazasında bir işçi öldü. Dün Kemalpaşa’da bir işçinin ölümü ile biten bir maden kazası olmuştur...” (Cumhuriyet, 18 Nisan 1958, s.5). “Maden ocağında 4 kişi daha öldü. Ereğli Kömürleri İşletmesi maden ocaklarında dün sabah meydana gelen iş kazasında 4 işçi ölmüştür...” (Cumhuriyet, 19 Nisan 1966, s.1). “Maden ocağında kaza: 1 ölü...” (Cumhuriyet, 22 Temmuz 2011, s.4). “Zonguldak’ta ikinci bir maden kazası

neticesinde 5 işçi öldü...” (Hürriyet, 27 Nisan 1956, s.1). “*Maden ocağı kazasında 1 ölü...*” (Hürriyet, 18 Nisan 1958, s.3). “*Kömür ocağında dört kişi öldü. Ereğli Kömürleri İşletmesine ait kömür ocaklarında meydana gelen iki kaza sonunda yeniden dört kişi daha ölmüştür...*” (Hürriyet, 19 Nisan 1966, s.1). “*Maden ocağı kazasında 1 işçi öldü...*” (Hürriyet, 22 Temmuz 2011, s.5).

Maden kazası haberlerinde gazetelerin “katliam” sözcüğünü kullanım sıklıklarına bakıldığında *Cumhuriyet* gazetesinin 3 kez kullandığı, *Hürriyet* gazetesinin ise hiç kullanmadığı görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesinin yayıncılık anlayışı düşünüldüğünde (halkın savunuculuğunu üstlenme) sonuç beklenildiği gibidir. Gazetenin maden kazalarının en büyüğü olan Soma maden kazası haberlerinde “katliam” sözcüğünü kullandığı tespit edilmiştir. Gazete haberi şöyledir: “*Soma’daki facianın acı tablosu tüm korkunçluğuyla ortaya çıktı. Ocak yüzlerce emekçiye mezar oldu. Katliam madeni...*” (Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s. 3).

Cumhuriyet ve *Hürriyet* gazetelerinin “cinayet” sözcüğünü kullanım sıklıklarının incelendiği Tablo 11’de *Cumhuriyet*’in 3, *Hürriyet*’in ise 2 kez “cinayet” sözcüğünü kullandıkları görülmektedir. Her iki gazetenin de “cinayet” sözcüğünü yüksek ölümle sonuçlanan kaza haberlerinde kullanacağı düşünülmüştür. Sonuç beklenildiği gibidir. “Cinayet” sözcüğünün kullanıldığı haber örnekleri şöyledir: “*Türkiye iş cinayetlerinde birinci...*” (Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s. 1). “*Madende iş cinayeti: 1 ölü...*” (Cumhuriyet, 28 Ağustos 2014, s.13). “*Kaza değil cinayet...*” (Hürriyet, 14 Mayıs 2014, s.7).

İncelenen gazetelerde “iş güvenliği” sözcüğünün kullanım sıklığına bakıldığında, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetesinde 1’er kez kullanıldığı görülmüştür. Toplamda 2 haberde kullanılan “iş güvenliği” sözcüğünü iki gazetenin de farklı kazalar için kullandığı tespit edilmiştir. Örneğin, “*Grizu patlaması: 4 ölü. İşçiler iş güvenliği olmayan ocaklarda çalıştırılıyor...*” (Cumhuriyet, 01 Şubat 1990, s.17). “*‘Önce emniyet’ sözde kaldı. İş güvenliğinin olmadığı madende çalıştırılmışlar...*” (Hürriyet, 8 Eylül 2004, s.21).

İki gazetenin incelenen maden kazası haberlerinde “sendika” sözcüğünü, *Cumhuriyet* gazetesinin 2 kez kullandığı, *Hürriyet* gazetesinin ise hiç kullanmadığı görülmektedir. “Şırnak ve Hakkâri bölgesindeki kaçak madenlerden söz eden sendika başkanı önlem alınmadığı takdirde kazaların artacağını öngördüklerini

söyledi...” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10). “*KESK’e bağlı Enerji Sanayi ve Kamu Maden Emekçileri Sendikası’nın (ESM) Şırnak İl Temsilcisi Kenan Sakın ‘Yerin altı karınca yuvası gibi’*” (Cumhuriyet, 6 Eylül 2014, s.8).

Tablo 10’da olduğu gibi bu tabloda da her iki gazete en az kullanım sıklığına sahip olan sözcükler “katliam, cinayet, ihmal, sendika ve kader” sözcükleridir.

3.2. Nitel Analiz Bulguları

Araştırmada nicel içerik analizine tabi tutulan ölümlü maden kazası haberlerinde açıklanamayan hususlar, nitel içerik analiz yöntemiyle detaylandırılmıştır.

3.2.1. Haberlerde Kullanılan Dil ve Söylem

3.2.1.1. Anlatım biçimi ve alıntılama

Olayları ya da herhangi birinin sözlerini aktarma biçimi olarak habercilikte cümleler, aktif ya da pasif olarak yapılandırılır. Aktif cümleler, etken yapı kullanılarak failin ön plana çıkarıldığı cümlelerdir. Pasif cümleler ise, öncelikle failin kimliğinin belli olmadığı durumlarda kurulur. Bu açıdan bakıldığında, failin kimliğinin belli olduğu ancak pasif biçimde yapılandırılmış cümle yapıları da mevcuttur. Bu durumda failin kimliğinin bilinçli ya da bilinçsizce gizlendiği anlaşılır (Altun ve Bek, 2013, s.17). Cümlelerin etken ya da edilgen yapıda olup olmadığının yanı sıra öznenin nasıl konumlandığına ve cümlenin nasıl kurulduğuna bakılmaktadır.

Bu tez çalışması kapsamında incelenen 424 haber içerisinde 21 tanesinde aktif cümle kullanıldığı belirlenmiştir. Kalan haberlerin tamamı pasif cümle formunda yapılandırılmıştır. Bu belirlenimden, haberlerin önemli bir bölümünde maden kazalarının gerçekleşmesinde sorumluları vurgulayan bir dilsel yapının kullanılmadığı söylenebilir.

Ele alınan dönem içinde *Cumhuriyet* gazetesinde 13 haberde, *Hürriyet* gazetesine ise 8 haberde aktif cümle yapısı kullanıldığı bulgulanmıştır. Bazı haberler üzerinde incelemeler yapılmıştır.

11 Haziran 1954 tarihinde Zonguldak aydamarı Maden Ocağı'nda yaşanan ve 4 işçinin öldüğü, 20 işçinin yaralandığı maden kazası *Cumhuriyet* gazetesinde şu şekilde yer almıştır: “*Alakalılar, kazanın vuku bulduğu kartiyenin kalabalık bulunuşu dolayısıyla ölü ve yaralı adedinin yüksek olmasından endişelidirler*” (Cumhuriyet, 11 Haziran 1954, s.1). Bu haberde, alakalılar özne olarak konumlandırılmış ve etken cümle yapısı kullanılmıştır. *Hürriyet* gazetesinde yer alan şu haberde ise öznenin belli olmadığı pasif cümle yapısı kullanılmıştır: “*Bugün öğle üzeri aydamarı ocağında grizu patlaması olmuş, 4 amale ölmüş ve 20 amale de ağır yaralanmıştır*” (Hürriyet, 11 Haziran 1954, s.1).

24 Nisan 1956 tarihinde Zonguldak Ereğli Maden Ocağı'nda yaşanan ve 8 işçinin öldüğü maden kazası *Cumhuriyet* gazetesinde şu şekilde yer almıştır: “*Kandilli Kömür ocağında büyük bir infilak olmuş ve ocakta barutçuluk vazifesi gören işçinin ihmali yüzünden vuku bulan bu grizu infilakında 8 maden amelesi ölmüş, 50'den fazla amelede yaralanmıştır*” (Cumhuriyet, 25 Nisan 1956, s.1). Gazetenin bu haber örneğinde, yaşanan olayda bir madencinin ihmalden söz edilmiştir. Ancak işçinin kimliği verilmeyerek edilgen bir cümle yapısı kullanılmıştır. *Hürriyet* gazetesi ise aynı vurguları pasif bir cümle yapısıyla haberleştirmiştir. “*Kandilli'de vukua gelen grizu faciası hakkında bir yandan müddeiumumilik hakkında, diğer taraftan da Ereğli Kömürleri İşletmesi kendi cephesinde tahkikat yapmaktadır*” (Hürriyet, 25 Nisan 1956, s.1) şeklindeki haberde, edilgen bir cümle yapısının kullanıldığı ve kazanın nedenlerinin araştırıldığına ilişkin bilgeye yer verilmektedir.

Her iki gazetenin de 1980 öncesinde 5 haberde, 1980 sonrasında 16 haberde aktif cümle kullandığı belirlenmiştir. Bu sonuç, 1980 sonrasında özellikle yüksek ölümlle sonuçlanan maden kazalarının sayısının artmasıyla ilişkilendirilebilir.

3.2.1.2. Haberlerde sözel tercihler

Sözcük seçimleri, toplumsal aktörler hakkında toplumdaki yaygın inanç ve ideolojileri ortaya koymasından önemlidir. Haberlerde seçilen sözcükler, gazetecinin sahip olduğu dünya görüşünü yansıtır. Haberin sunumunda aynı insanın kahraman ya da suçlu olarak tanımlanabilmesi, gazetenin ideolojisini ve bağlı oldukları ideolojik atmosferi ortaya koyar. Sözcük seçimleri, haberin söyleminde

anlamın oluşmasıyla doğrudan ilişkilidir ve okuyucuya olaylara ilişkin genel bir çerçeve bilgisi verir (Özer, 2011, s.417).

Çalışmanın nicel içerik analizi bölümünde haberlerde “katliam, cinayet, iş güvenliği, sendika, ihmal ve kader” sözcüklerin kullanım sıklıkları tespit edilmiştir. İncelenen gazete haberlerinde bu sözcüklerin kullanım sıklıklarından hareketle, siyasal iktidarın yaptıkları için olumlu ve olumsuz sözcüklerin kullanımı ve haberlerde “biz” ve “onlar” çizgisinin ön plana çıkarılmasını sağlayan sözcüklerin tercih edilme durumuna bakılmıştır. *Cumhuriyet* gazetesi, özellikle yüksek ölümle sonuçlanan ve medyanın gündeminde uzun süre kalan kazalara ilişkin haberlerinde siyasal iktidarı eleştiren söylemler kullanmıştır. *Hürriyet* gazetesi ise kişiler üzerinden siyasal iktidar eleştirisi yapmak yerine, maden işletmesi sahiplerinin sorumluluğunu dile getirmeye çalışan genel söylemler tercih etmiştir.

Örneğin; 7 Ocak 2013 tarihinde Zonguldak Kozlu Maden Ocağı'nda 8 işçinin öldüğü maden kazası *Cumhuriyet* gazetesinde şu şekilde yer almıştır: “*Kozlu'da çalışan işçiler, 2010'da Karadon Maden Ocağı'nda 30 kişinin öldüğü faciyanın ardından yaptıkları eylemlerde “Gelin halimizi görün. Gaz maskemiz bile yok. Sonumuz Karadon'dakiler gibi olmasın” diyerek feryat etmişlerdi. Ancak seslerini duyan olmadı*” (Cumhuriyet, 08 Ocak 2013, s.1). Gazetenin haberinde kullandığı bu söylemde, madencilerin sözünün ardından ancak bağlacıyla başlayan cümlede sorumlulara ilişkin “biz” ve “onlar” çizgisinin ön plana çıkarıldığı, kazanın ihmal nedeniyle yaşandığına ve sorumluların gerekli tedbirleri almamasına yönelik bir eleştiri vardır. Aynı kazaya ilişkin *Hürriyet* gazetesi haberi ise şöyledir: “*TTK müdürü Burhan İnan, özel ekipler tarafından yürütülen kurtarma çalışmaları sırasında gazın açığa çıktığını söyledi... Gaz maskeleri vardı. Maden ocağındaki işçilerin ani gelişen olay karşısında maskeleri kullanmaya fırsat bulamadıklarını söyledi*” (Hürriyet, 08 Ocak 2013, s.3) haberinde, *Cumhuriyet* gazetesinin aksine yaşanan kazada ihmallerden çok kazanın aniden oluşmasına vurgu yapıldığı görülmektedir.

İncelenen *Cumhuriyet* gazetesi haberlerinde, sorumlulara ilişkin “biz” ve “onlar” çizgisinin ön plana çıkarıldığı, sorumlunun kim olduğunu ortaya koyan sözcük kullanımlarının tercih ettiğini belirlenmiştir. *Hürriyet* gazetesi ise, *Cumhuriyet* gazetesinden farklı olarak hükümet yetkililerinin bu olaydaki

sorumluluğunu arka plana iterek maden işletmesi sahiplerinin sorumluluğunu ön plana alan genel söylemler tercih etmiştir.

3.2.1.3. Haberlerin retoriği

Haberde retorik yapıların kullanımı iletişimin önceden tasarlanmış amaçlarıyla ilişkilidir. Özellikle haberin inandırıcılığı, haberin hedef kitlenin davranışlarında istenilen yönde etkileyebilmesi için haberlerin ikna edici yapıda olması hedeflenir (Özer, 2011, s.172-173). Bu görüşe göre hem sayılar hem de alıntılar ile haberin inandırıcılığı arttırılmaktadır (İnal, 1995a, s.157). İncelenen 212 *Cumhuriyet* gazetesi haberinin 196 tanesinde doğrudan alıntılama yapıldığı, 212 haberin tamamında (hayatını kaybeden madenci sayısını belirtmek için) sayıların kullandığı tespit edilmiştir. *Hürriyet* gazetesinin ise 212 haberinin 156 tanesinde doğrudan alıntı cümlesi kullandığı ve haberlerinin tamamında (ölen madenci sayısını belirtmek için) sayıların kullandığı görülmüştür. Haberlerden bazı örnekler verilmiştir.

28 Ekim 2014 tarihinde Karaman Maden Ocağı'nda 18 işçinin öldüğü maden kazasına ilişkin haber *Cumhuriyet* gazetesinde şu şekilde yer almıştır: “*Karaman’ın Ermenek İlçesinin Güneyyurt Beldesinde 375 metre derinliğindeki bir kömür ocağını basan su bir dakikada 50 metreye yükselince, 18 işçi suyun altında kaldı*” haberinde olduğu gibi sayısal verilerle haberin inandırıcılığı arttırılmıştır. Aynı haberin devamında, “*Yine ihmaller zinciri. Uzmanlar su baskınına karşı yapılması gereken ‘kontrol sondajı’nın büyük olasılıkla yapılmadığını, yapıldıysa bile ocağın sahibi Has Şekerler şirketinin dikkate almadığını vurguladı... Maden yetkililerinin ‘Kaçanın anası ağlamaz’ demesi kan dondurdu*” (Cumhuriyet, 29 Ekim 2014, s.1). Haberde, Soma faciasının ardından siyasal iktidarın gerekli tedbirleri almaması ve gerekenleri yapmaması ile bu sonun kaçınılmaz olduğunu vurgulayan kavramlar tercih edilmiştir. Aynı konuya ilişkin haber *Hürriyet* gazetesinde ise şu şekildedir: “*Has Şekerler Madeni’nin haziranda yapılan denetimde eksiklikler bulunduğu için kapatıldığını belirten Bakan Yıldız, ‘Eksiklikler giderildi ve ocak yeniden üretime başladı’ dedi...*” (Hürriyet, 29 Ekim 2014, s.1). Haberde, *Hürriyet* gazetesi *Cumhuriyet*’in aksine hükümetin gerekli tedbirleri aldığını belirten açıklamalara yer veren haber söylemleri kullanmıştır. Kazanın yaşanmasının nedeni hükümetin sorumsuzluğundan çok işletme sahibinin sorumsuzluğuna bağlanmaktadır. Haber

güvenirliğini arttırmak, için Bakan Yıldız'ın sözü doğrudan alıntı yoluyla tırnak içerisinde verilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin *Hürriyet* gazetesinden daha fazla sayıda alıntı ve sayısal veriye yer verdiği görülmüştür.

3.2.2. Haberlerde Öne Çıkan Konular

İncelenen iki gazetede yer alan haberler incelendiğinde bu haberlerin ağırlıklı olarak, yaşanan kazalara ilişkin bilgi vermeye yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bunlar; kazanın ardından kaç madencinin hayatını kaybettiği, kazanın nasıl olduğu ve neden olduğu, arama kurtarma çalışmalarının ne zamandır ve nasıl yürütüldüğüne ilişkin genel bilgilere yer veren metinlerdir. İncelenen 424 haber içerisinde 342 tanesinde yaşanan ölümlü kazaların yalnızca genel bilgisine yer verildiği görülmüştür. Geriye kalan 82 haberde ise, madenci ailelerinin acısını gösteren içeriklere, birlik beraberlik mesajı içeren yazılara, iktidar eleştirisi ve hukuki, adli sürecin işleyişine ilişkin konulara yer verildiği belirlenmiştir. Özellikle yüksek ölümlü sonuçlanan kaza haberlerinin önemli bir kısmında madencilerin ölüm biçimleri, aile yakınlarının söylemlerini içeren anlatımlar kullanılmıştır. İncelenen haberlerden bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir.

“Soma linyit madenlerinde müessif kazalar olmuştur. Bir ocakta yangın çıkmış, iki işçi ölmüş, bir işçi yaralanmıştır” (Cumhuriyet, 30 Mayıs 1949, s.3). *“Maden ocağı çöktü; enkaz altından şimdiye kadar 4 ölü, 13 yaralı çıkarıldı; bu miktarın daha da artmasından endişe ediliyor... Ocaktaki enkaz temizlemesine süratle devam edilmektedir... Alakalıları, kazanın vuku bulunduğu kartiyenin kalabalık bulunuşu dolayısıyla ölü ve yaralı adadenin yüksek olmasından endişelidir”* (Cumhuriyet, 11 Haziran 1954, s.1). *“Kozlu'da Uzunmehmet kuyusunda saat 15.20 sıralarında müessif bir kaza olmuş ve bir maden başçavuşu ile 4 işçi feci bir şekilde ölmüşlerdir. 3 gün evvel Kandilli'de vukua gelen grizu infilakının akisleri henüz devam ederken yeniden 5 maden işçisinin ölümü muhitte büyük bir teessür uyandırmıştır”* (Hürriyet, 27 Nisan 1956, s.1). *“Ereğli Kömür İşletmeleri Kandilli bölgesine bağlı Kireçlik maden ocağında dün saat 18.08'de büyük bir grizu patlaması olmuş, bir baş madenci ile sekiz işçi ölmüş, 10 işçi de ağır şekilde yaralanmıştır”* (Hürriyet, 2 Aralık 1965, s.1). Haber örneklerinden de anlaşılacağı

gibi, yaşanan kazaların kamuoyuna duyurularak bilgi vermesi hedeflenmektedir. Kazanın ardından kaç madencinin hayatını kaybettiği, kazanın nasıl olduğu ve neden olduğu gibi konulara ilişkin bilgilere detaylı olarak yer verilmiştir.

“Ocağın önüne akın eden aileler bilgi verilmemesine isyan etti. Ne olur bir haber verin” (Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s.1). *“N’olur söyleyin o yaşıyor mu”* (Hürriyet, 14 Mayıs 2014, s.1). *“Amca babam nerede”* (Hürriyet, 08 Ocak 2013, s.1) örneklerinde olduğu gibi, özellikle yüksek ölümlerle sonuçlanan kaza haberlerinde madenci ailelerinin acısını ortaya koyan söylemlere yer verilmiştir. *“Canlarımız yerin altında”* (Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s.1) haberinde olduğu gibi birlik ve beraberlik içeren mesajlara yer verilen haber örnekleri de vardır. *“Kozlu Müessese Müdürlüğü maden ocağındaki patlamada 8 madencinin ölümüyle ilgili firma yetkililerinin de aralarında olduğu 6 kişi gözaltına alındı. Sevk edildikleri mahkeme tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı”* (Cumhuriyet, 11 Ocak 2013, s.8) haberinde olduğu gibi, hukuki ve adli sürecin işleyişine yer veren haber örnekleri de bulunmaktadır. *“Taşeronlaşmaya son verilsin. İş teftiş sistemi etkinleştirilsin. Gerçek sorumlular olarak şirket sahipleri olası kast ile öldürmeden yargılsın”* (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10) örneğinde olduğu gibi, işletme ve siyasal iktidar eleştirisi ve hukuki, adli sürecin işleyişine ilişkin içeriklere yer veren haberler de bulunmaktadır.

3.2.3. Haberlerinin Kaynakları ve Olay Taraflarının Değerlendirmesi

İncelenen gazete nüshalarında, habere muhabirin kendi gözlemlerinin kaynaklık ettiği ve haberlerde genellikle birinci el kaynağa başvurulduğu görülmüştür. İncelenen 424 haber içerisinde 396 tanesinde birinci el kaynağa başvurulmuştur. Kanıt niteliği taşıyan belge, doküman gibi ikinci el kaynakların kullanımı ise çok sınırlıdır. Haberlerde, görüşlerine başvuru olan olayın taraflarına toplumsal aktörler ismi verilmektedir. Haberlerdeki toplumsal aktörler; devlet yetkilileri, kazazedeler ve yakınları, kurtarma ekipleri, işletme çalışanları ve sivil toplum kuruluşu yetkilileridir. Bu tez çalışmasında, özellikle yüksek ölümlerle sonuçlanan maden kazası haberlerinde birden fazla kaynak kullanıldığı ve olayın taraflarına ilişkin atıflarda bulunulduğu tespit edilmiştir. Bazı haber örnekleri incelenmiştir.

“Maden-İş Şube Başkanı İbrahim Aydın, kurtarma çalışmalarının geç başlatıldığını ve bunun ölü sayısının artmasına neden olduğunu söyledi. Türkiye Taş Kömürü Kurumu (TTK) Arama Kurtarma Ekibi Yetkilisi Sertaç Kurt, ‘Olay yerinde helikopterle, devletin tüm olanaklarını kullanarak en kısa zamanda geldik’ diye konuştu” (Hürriyet, 9 Eylül 2004, s.21) şeklindeki haberde, sendika başkanının sözleriyle devlet yetkilisinin sözleri karşılaştırılmıştır. Yetkilinin cümlesi aktararak, ihmalin olmadığı ve devletin sorumluluklarını yerine getirdiği vurgusu yapılmıştır. Haberde, yer verilen toplumsal aktörlerden birisi olan sendika başkanının olumsuz söylemine karşılık, diğer toplumsal aktör olarak konumlandırılmış olan TTK yetkilisinin olumlu söylemiyle devletin eylemlerinin öne çıkarılması söz konusudur.

“Kütahya’nın Gediz İlçesi’nde bir kömür ocağında meydana gelen grizu patlaması sonrası 17 madenci yaşamını yitirdi. 1,5 yıldır madende çalışan 1 çocuk babası Ölmez, şunları anlattı: ‘Yemek saatiydi... Tam oturduk, aniden önümüzden ateş topu geçti, şiddetli patlama ve göçük oldu... Biz madenin çıkışına daha yakın olduğumuz için kurtulduk.’ Haberde maden çalışanı toplumsal aktör konumdadır ve olayın görgü tanığı olarak konumlandırılmıştır. Haberin devamında, *“Yardım ekipleri seferber edildi... Gediz Linyit İşletmesi’ne ait kömür madeninin yaklaşık 50 yıldır faaliyet gösterdiği belirtildi. Patlamanın meydana geldiği 7 numaralı ocağın 2 yıl önce açıldığı öğrenildi”* (Hürriyet, 22 Nisan 2005, s.7) kazanın ardından devletin tüm imkanlarıyla kurtarma çalışmalarında bulunarak üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiği vurgusu yapılmıştır. Patlamanın yaşandığı ocağın 2 yıl önce açıldığı belirtilerek maden şirketinin uygulamalarına dikkat çekilmek istenmiştir.

“Zonguldak’taki özel maden ocağındaki göçük sonucu 9 madencinin mahsur kalması yürekleri bir kez daha ağızlara getirdi...” haber içeriğinde, kazaların son bulmayacağına vurgu yapılmıştır. Haberin devamında, *“Şırnak ve Hakkâri bölgesindeki kaçak madenlerden söz eden Doç. Dr. Emre Gürcanlı, ‘Bu madenlerde 200 yıl önceki ilkel koşullarda çalışılıyor. Haber dahi alamıyoruz. Bölgeye girilmek istendiğinde maden işletmeleri tarafından engelleniyoruz’ dedi”* (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10) denilmektedir. Bu haberde uzman, toplumsal aktör rolündedir ve madenlerdeki çalışma koşullarının olumsuzluğundan söz etmektedir. Maden işletmecileri “öteki” olarak konumlandırılmıştır. Aktörlere yönelik ideolojik strateji

“bize” ilişkin olarak olumlu, “öteki”ne yönelik olarak da olumsuzluk taşımaktadır (van Dijk, 2003, s.79).

Bir başka haber örneğinde; “KESK’e bağlı Enerji Sanayi ve Kamu Maden Emekçileri Sendikası’nın (ESM) Şırnak İl Temsilcisi Kenan Sakın ‘Yerin altı karınca yuvası gibi. Hepsi bağlantılı. İşçiler asansör yerine halatla indiriliyor, tepelerinde ise taş düşmesin diye bidon kapağı var. Sadece inmek ve o dar tünelden çıkmak bile başlı başına bir hayati risk’ dedi” (Cumhuriyet, 6 Eylül 2014, s.8). Bu haberde, madenlerde kötü çalışma koşulları sendika görevlisinin sözleriyle vurgulanmıştır. Haberin aktörü olan sendika görevlisi olumsuz bir söylem ile siyasal iktidarı eleştirmektedir.

“Yine ihmaller zinciri... Maden yetkililerinin kazadan sonra “Kaçanın anası ağlamaz” demesi kan dondurdu” (Cumhuriyet, 29 Ekim 2014, s.2) şeklindeki haber içeriğinde, ihmaller sonucunda kazaların yaşandığı ifade edilmektedir. Haberde “öteki” olarak konumlandırılan ve haberin toplumsal aktörü olan işletme yetkililerine ilişkin olumsuz bir söylem bulunmaktadır. Yetkililerin sorumluluklarını yerine getirmemesini “ihmaller zinciri” başlığı ile ifade edilmiştir.

İncelenen haber örneklerinde *Cumhuriyet* gazetesinin fikir gazetesi olması nedeniyle uzmanların ve yetkililerin yaptığı açıklamalara yer veren daha fazla haberler yayımladığı sonucuna ulaşılmıştır. *Hürriyet* gazetesi örneklerinde; gazetenin “öteki” olarak konumlandığı aktörlerin genellikle “işletme yetkilileri” olduğu görülmektedir. Liberal bir politika izleyen *Hürriyet* gazetesinin maden kazası haberlerinde genellikle, *Cumhuriyet* gazetesinin aksine siyasal iktidar kanadını suçlayıcı eleştirilere yer vermekten kaçınan bir habercilik pratiğine sahip olduğu görülmüştür.

3.2.4. Siyasal ve Toplumsal Bir Sorun Olarak Duruşun Haber İçeriklerine Yansıması

Haberlerin toplumsal ve siyasal yönü haberin araldan bilgisini ve bağlamını oluşturur (Özer, 2001, s.122). Ölümlü maden kazası haberleri incelenerek kazaların siyasal ve toplumsal bir sorun olarak görülmesi belirlenmeye çalışılmıştır. Ölümlü maden kazası haberlerini toplumsal sistem ile ilişkilendirebilecek siyasal yönünü vurgulayacak kavram ve tanımların haber metinlerinde yer alma düzeyine

bakıldığında, özellikle yüksek ölümlü sonuçlanan maden kazası haberlerinde, olayların siyasal ve toplumsal yönüne vurgu yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen 424 haber içerisinde 43 tanesinde olayın siyasal ve toplumsal yönüne ilişkin kavram ve tanımların yer aldığı görülmüştür. Bazı haber örnekleri incelenmiştir.

“Aynı ocak yine 17 ölü. 4 yıl önce de 17 işçi ölmüştü. Sentaş Madencilik’e ait kömür madeninde 2006 yılında meydana gelen grizu patlamasında da yine 17 işçi hayatını kaybetmiş 7 işçi yaralanmıştı. Geçen aralık ayında yine bir maden kazasında 19 işçi can vermişti” (Hürriyet, 24 Şubat 2010, s.1). 4 yıl önce Bursa’da yaşanan maden kazası, bu haberlerin toplumsal bağlamını oluşturmaktadır. Kazanın ardından sorumluluk sahiplerinin gerekli tedbirleri almamasına ilişkin vurgu yapılmıştır. Eski kazalar yeniden haber içeriklerine dahil edilerek, gerekli toplumsal ve siyasal sorumluluklar yerine getirilmediği için olayların son bulmadığına ilişkin üstü kapalı bir mesaj verilmektedir.

“Yine maden katliamı... Aynı maden ocağında yaklaşık 4 yıl önce yaşanan benzer bir olay da yine 17 işçi ölmüş, 7 işçi yaralanmıştı. Yapılan incelemelerde maden ocağında eksiklikler saptanmıştı. ‘Havalandırma yeterli değil’ raporu verilmişti. Olaydan bir gün sonra Manisa’nın Soma ilçesindeki Ege linyit İşletmesi’nden gelen 5 kişilik heyetin yaptığı inceleme sonucunda, maden ocağında havalandırmanın yeterli olmadığı ve patlamanın antigrizu özelliği taşımayan elektrik kablolarının neden olduğu bildirilmişti” (Cumhuriyet, 24 Şubat 2010, s.1, 9). Haber örneğinde, Balıkesir Maden Ocağı’nda 4 yıl önce yaşanan olay, aynı ocakta 4 yıl sonra yaşanan kaza haberlerinin toplumsal bağlamını oluşturmaktadır.

“Bu kez Malatya’dan acı haber” başlığı ile yeniden bir kazanın yaşanmasına gönderme yapılmıştır. Başlıkta kurulan anlam, haber metinde de etkisini göstermiştir. Haberin devamında, *“Zonguldak’ta geçtiğimiz hafta 30 işçinin ölümüyle sonuçlanan grizu patlamasının ardından Malatya Hekimhan’a bağlı Kuşçulu mevkiinde, özel bir firma tarafından işletilen krom madeninde göçük meydana geldi. Göçüğü olduğu bölgede bulunan işçi Ramazan Özoktay (46), olay yerinde hayatını kaybetti”* (Cumhuriyet, 26 Ağustos 2010, s.6) denilerek, Zonguldak’taki maden kazasının ardından gerekli tedbirlerin alınmadığına ilişkin bir vurgu yapılmıştır.

“4 gün sonra ikinci göçük: 1 ölü. Türkiye Taşkömürü Kurumu’na (TTK) ait maden ocağında meydana gelen göçükte 1 işçi yaşamını yitirdi... Aynı ocakta 24 Kasım’da meydana gelen göçükte 3 işçi yaralanmıştı” (Cumhuriyet, 29 Kasım 2011, s.3) haberinde ise yaşanan kaza 4 gün önce yaşanan kaza ile ilişkilendirilerek haberde toplumsal ve siyasal bir bağlam kurulmuştur.

“Yine madende göçük. Zonguldak Kozlu’da 8 madencinin göçük altında kalarak yaşamını yitirmesinin ardından dün de merkeze bağlı Gelik beldesinde özel bir şirkete ait maden ocağında göçük meydana geldi. Kozlu Müessese Müdürlüğü maden ocağındaki patlamada 8 madencinin ölümüyle ilgili firma yetkililerinin de aralarında olduğu 6 kişi gözaltına alındı. Sevk edildikleri mahkeme tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı” (Cumhuriyet, 11 Ocak 2013, s.8) haberinde, siyasal ve toplumsal bir sorun olarak Zonguldak Kozlu’da 8 Ocak 2013 tarihinde yaşanan ve 8 işçinin öldüğü kazaya göndermelerde bulunulmuştur.

“Şırnak’ta bu yaz 3 farklı göçükte 5 madencinin hayatını kaybetmesi üzerine temmuz ayında kapatılan maden ocaklarının kaçak olarak çalıştırıldığı, 3 gün önce meydana gelen ve 3 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan olayla ortaya çıktı” (Cumhuriyet, 6 Eylül 2014, s.8). Haber örneğinde, ardı ardına yaşanan kazalara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

“Bir acı haber daha. Zonguldak’ın Kilimli ilçesine bağlı Gelik beldesinde ruhsatsız kömür ocağında dün 11.00 sıralarında göçük meydana geldi... 7 saat sonra Mehmet Aygün’ün cesedine ulaşıldı” (Hürriyet, 15 Mayıs 2014, s.3). Haberde, bu kazadan iki gün önce yaşanan Soma maden kazasına göndermede bulunulmuştur.

“Soma’dan beş ay sonra. Soma’dan ders çıkarmayan Türkiye 5 ay sonra yine bir maden faciasıyla karşı karşıya...” (Cumhuriyet, 29 Ekim 2014, s.1). Bu haberde Soma’da yaşanan olay, Ermenek’te yaşanan maden kazası haberlerinin toplumsal bağlamı oluşturmaktadır. Gerekli tedbirlerin alınmaması nedeniyle bu kazanın kaçınılmaz oluşuna ilişkin değerlendirme yapılmıştır.

“Soma’yı geçti; 377 işçi yaşamını yitirdi. Zonguldak’taki özel maden ocağındaki göçük sonucu 9 madenci mahsur kalması yürekleri bir kez daha ağızlara getirdi. Soma katliamının ardından tam 377 işçi iş cinayetine kurban gitti...”

(Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10) şeklindeki haberde, Soma’da yaşanan olay ile haberin toplumsal ve siyasal bağlamı kurulmak istenmiştir.

İncelenen gazetelerde 424 haberden sadece 43’ünde kazaların toplumsal ve siyasal bir sorun olarak kavranması söz konusudur. *Cumhuriyet* gazetesi haber içeriklerinde, genellikle siyasal iktidar eleştirisi yer almaktadır. *Hürriyet* gazetesinin haberlerinde ise, genellikle sorumluluk maden işletmelerine atfedilerek olay eski kazalarla ilişkilendirilmektedir. Bu anlamda *Hürriyet* gazetesi, *Cumhuriyet* gazetesinden farklı olarak genellikle maden işletmelerini hedef gösteren söylem ve kavramlara yer vermiştir.

3.2.5. Haberlerinin Bilgilendirici ve Yol Gösterici Yönü

Haberler, olay ya da olguların anlatımı olmanın yanı sıra benzer sorunlarla karşılaşanlar için deneyim paylaşma yolu, yönlendirici ve bilgilendirici araçtır. Maden kazası olaylarının anlatıldığı haberler, özellikle sorunla doğrudan ilgisi olan çözüme yönelik enformasyon taşıyan yol gösterici yapıdadır. Gazeteciler; maden kazalarına ilişkin herhangi bir kanun çıkarıldığında, tedbir alındığında, düzenlemeler getirildiğinde, yeni bir uygulama gündeme geldiğinde ya da herhangi bir kampanya düzenlendiğinde bu olguyu haberleştirmektedir (Altun ve Bek, 2013, s.20). Çalışmada yalnızca ilk günkü kaza haberlerinin incelenmesi nedeniyle sınırlı sayıda haberin bilgilendirici ve yol gösterici yönüne yer veren haber içeriğine ulaşılmıştır. Bazı örnek haberler incelenmiştir.

“Grizu 20 gün beklemedi. Bursa’nın Alpagut Köyü’ndeki maden ocağında 19 işçinin öldüğü grizu patlamasında madeni işleten şirkete, ocakta belirlenen eksikliklerin giderilmesi için aralık sonuna kadar süre verilmişti. Ancak facia bu süreyi beklemedi” (Hürriyet, 12 Aralık 2009). Haberinde, maden ocağındaki eksiklikler nedeniyle kazanın yaşanmış olduğu bilgisine yer verilmiştir. Devletin bu konuda maden işletmesini uyardığı ancak işletme sahiplerinin gerekli önlemleri hemen almadığına ilişkin değerlendirme yapılmıştır.

2004 yılında Maden Yasasında yapılan değişiklik ile özelleştirmeler ve taşeronlaştırmalar söz konusu olmuştur. 2004 yılında Maden Yasasında yapılan bu değişiklikler haber metinlerinde gönderme yapılan konulardan biri olmuştur.

“KESK’*e* bağlı Enerji Sanayi ve Kamu Maden Emekçileri Sendikası’nın (ESM) Şırnak İl Temsilcisi Kenan Sakın, özelleştirilen ocaklarda ilkel çalışma koşulları olduğunu, işçilerin baret, gaz maskesi hatta eldivenlerinin bile bulunmadığını, telsiz yerine borulardan seslendiklerini söyledi” (Cumhuriyet, 6 Eylül 2014, s.8) şeklindeki haber metninde, maden ocağının eksiklikleri ve çalışma koşullarının olumsuzluğu ön plana çıkarılmıştır. “Uzmanlar Soma katliamından sonra hiçbir önlem alınmadığını belirterek ‘Taşeronlaşmaya son verilsin. İş teftiş sistemi etkinleştirilsin. Gerçek sorumlular olarak şirket sahipleri olası kast ile öldürmeden yargılansın’ dedi” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10). Gazetenin bu haberinde, devletin sorumluluğunu yerine getirmediği ve bu tür olayların yaşanmaması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğine ilişkin bir alıntıya yer verilmiştir. Olayın kaynağının yapılan yasal düzenlemelerin yetersizliği ve devletin ihmali olduğuna vurgu yapılmıştır.

Hürriyet gazetesinin yüksek ölümlerle sonuçlanan kazaların ardından kampanyalar düzenlediği görülmüştür. Örneğin; Fotoğraf 1’de görüldüğü üzere, 7 Mart 1983 tarihinde yaşanan Zonguldak Armutçuk’ta 103 madencinin hayatını kaybettiği felâketin ardından “*Büyük acıya ortak olalım*” başlığı ile yardım kampanyası başlatmış ve 15 gün süreyle kampanyayı devam ettirmiştir. Fotoğraf 2’de, 7 Şubat 1990 tarihinde 63 madencinin yaşamını yitirdiği olayın ardından *Hürriyet* gazetesi tekrar “*Büyük acıya ortak olalım*” başlığı ile yardım kampanyası başlatmış, 15 gün süreyle kampanyayı devam ettirmiştir. *Hürriyet* gazetesi bu olaylardan sonra yine yardım kampanyası düzenlemiştir. 1980’li yıllardan sonra başlayarak 2000’li yıllara kadar gazetenin kampanyalarını devam ettirdiği ancak 2000 yılından sonra yaşanan maden kazalarının ardından kampanya düzenlemediği belirlenmiştir.

Fotoğraf 1: *Hürriyet*, 9 Mart 1983, s.1

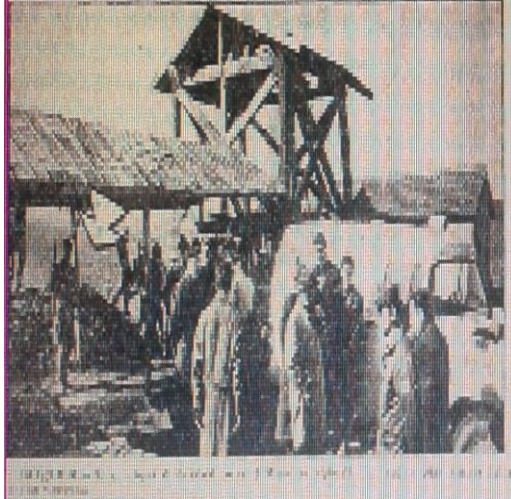
Fotoğraf 2: *Hürriyet*, 10 Şubat 1990, s.1

3.2.6. Haberlerde Fotoğraf Kullanımı

Fotoğraflar, haber anlatısındaki temayı oluşturan tematik yapının bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. İncelenen haberlerde kullanılan fotoğraflara bakıldığında, genellikle haber anlatısında oluşturulan temayı destekler niteliktedir (Bilişli, 2016, s.96). Çalışmanın nicel içerik analiz kısmında da belirtildiği gibi genellikle yüksek ölümle sonuçlanan kaza haberlerinin ardından çok sayıda fotoğraf kullanıldığı belirlenmiştir.

Gazetelerde kullanılan fotoğraflarda toplam 121 fotoğrafın 109 tanesinin haber içeriğiyle uyumlu olduğu görülmüştür. İncelenen fotoğraflarda olay yeri görüntülerinin kullanıldığı fotoğraflar dışında duygusallık ve acıyı bir arada gösterir nitelikte olan fotoğrafların da sıklıkla kullanılmış olduğu belirlenmiştir. Bazı haberlerde yer alan fotoğraflar incelenmiştir.

19 Mart 1965 tarihinde Amasya Çeltek Maden Ocağı'nda yaşanan grizu patlamasında 69 kişinin hayatını kaybettiği habere ilişkin *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetesinin ilk gün ve ilk sayfa fotoğrafları aşağıdadır.

Fotoğraf 3: *Cumhuriyet*, 19 Mart 1965, s.1

Fotoğraf 4: *Hürriyet*, 19 Mart 1965, s.1

1980 öncesi haberlerde yer alan fotoğraflarda, kurtarma ekipleri ve kazazede yakınlarının ocağın yakınında bekleyişlerini anlatan görüntüler kullanılmıştır. İki gazetenin de benzer içerikte fotoğraf yayımladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

2 Aralık 1965 tarihinde Zonguldak Ereğli Maden Ocağı'nda 9 kişinin hayatını kaybettiği grizu patlamasının ardından yayımlanan gazetelerin ilk gün ve ilk

sayfa haberinde *Cumhuriyet* gazetesi fotoğraf kullanmazken, *Hürriyet* gazetesinin ise 2 fotoğraf kullandığı görülmektedir.

Fotoğraf 5: *Hürriyet*, 2 Aralık 1965, s.1

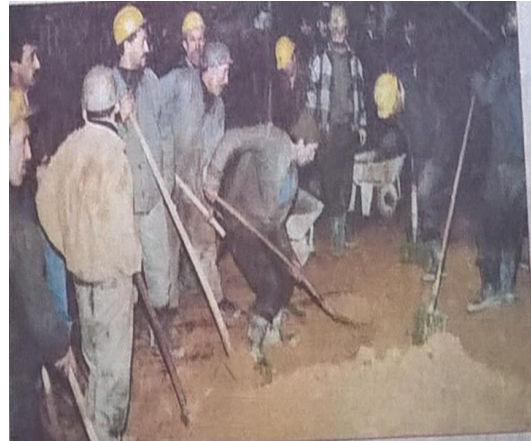
Fotoğraf 6: *Hürriyet*, 2 Aralık 1965, s.1

Hürriyet gazetesinin kullandığı iki fotoğraftan ilkinde, kazazede yakınlarının bekleyişi gösterilmektedir.

3 Mart 1992 tarihinde Zonguldak'ta yaşanan grizu patlamasında 22'den fazla madencinin hayatını kaybettiği olaya ilişkin *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetesinin ilk gün ve ilk sayfa haberlerinde kullandıkları fotoğraflar aşağıdadır.

Fotoğraf 7: *Cumhuriyet*, 3 Mart 1992, s.1

Fotoğraf 8: *Hürriyet*, 3 Mart 1992, s.1

Cumhuriyet gazetesinin fotoğrafının siyah beyaz olduğu, *Hürriyet* gazetesinin fotoğrafının ise renkli olduğu görülmektedir. Öte yandan, her iki gazetenin de olay yeri görüntüsü kullanması söz konusudur.

8 Ocak 2013 tarihinde Zonguldak Kozlu'da yaşanan maden felâketinde 8 madencinin hayatını kaybetmesine ilişkin *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetesinin ilk gün ve ilk sayfa haberlerinde kullandıkları fotoğraflar aşağıdadır.

Fotoğraf 9: *Cumhuriyet*, 8 Ocak 2013, s.1

Fotoğraf 10: *Hürriyet*, 8 Ocak 2013, s.1

Her iki gazetenin de ilk sayfasında yer alan haberlerin içeriği fotoğraflarla desteklenmektedir. Gazetelerin benzer içerikte fotoğraflar yayımladıkları görülmektedir. Kazazede yakınlarını ve madencileri konu alan fotoğraf içerikleri kullanılmıştır. Öte yandan, kazazede yakınlarının feryatlarını yansıtan fotoğraflar duygusallık ve acıyı bir arada gösterir niteliktedir. Başlıklarla fotoğraflar içerik olarak birbirini destekler niteliktedir.

14 Mayıs 2014 tarihinde Soma'da yaşanan maden felâketinde 301 madencinin hayatını kaybetmesine ilişkin *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetesinin ilk günkü ve ilk sayfa haberlerinde kullandıkları fotoğraflar aşağıdadır.

Fotoğraf 11: *Cumhuriyet*, 14 Mayıs 2014, s.1

Fotoğraf 12: *Hürriyet*, 14 Mayıs 2014, s.1

Cumhuriyet ve *Hürriyet* gazetesinin ilk sayfasında haberdan fazla fotoğrafların yer kapladığı görülmektedir. Haberlerin içeriği fotoğraflarla desteklenmektedir. Her iki gazetenin de diğer fotoğraflarda olduğu gibi benzer içerikte fotoğraflar yayımladıkları görülmektedir. Gazetelerin ölümlü maden kazası haberlerinde, 1980 sonrasında gelişen baskı teknolojileri uygulamalarıyla renkli fotoğraf kullanmaya başladıkları görülmüştür. Her iki gazetede kullanılan fotoğrafların renkli ya da siyah beyaz olması hem basın teknolojileri hem de gazetelerin yayın politikalarıyla örtüşmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi 1983 yılından sonra ofset basım tekniğine geçerek renkli fotoğraf kullanmaya başlamıştır. Ancak haber ve spor kategorisinde en çok siyah beyaz fotoğraf, magazin ve reklamlarda ise renkli fotoğraflar kullanmıştır (Atabek, 2004, s.126). Yukarıda incelenen, 1992 yılında yayımlanan maden kazası haberinde de siyah beyaz fotoğraf kullanmış olması bu görüşü destekler niteliktedir. *Hürriyet* gazetesi ise ilk olarak Londra Olimpiyatlarının fotoğraflarını büyük boyda yayımlayıp onları renklendirerek yeni bir döneme girmiştir. 1973 yılında ofset basım sistemine geçerek renkli fotoğraf kullanımına başlamıştır (Özkır, 2013, s.51)

İncelenen gazetelerde, *Hürriyet* gazetesinin fotoğraf kullandığı haberlerin bazılarında *Cumhuriyet* gazetesinin fotoğrafa yer vermediği tespit edilmiştir. Buna ilişkin bir örnek, 2 Aralık 1965 tarihinde yaşanan maden kazasının haberidir. Bu sonuç, *Hürriyet* gazetesinin magazin ağırlık politikası nedeniyle fotoğraf kullanımına ağırlık vermesiyle açıklanabilir.

Ele alınan örnek haberlerde, gazetelerin yayın politikalarındaki farklılığa rağmen 1980 öncesi ve sonrası dönemde benzer içerikli fotoğraflar kullandığı belirlenmiştir. Bu durum nicel analiz kısmında belirtildiği gibi, gazetelerin ilk günkü haberlerini genellikle ajanslardan alması nedeniyle her iki gazetenin benzer söylemler ve görüntülerden oluşan haberlere yer verdiğini açıklar niteliktedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Medya, kamuoyu oluşturma ve yönlendirme konusunda oldukça etkilidir. Her gün çok sayıda mesajı kamuoyuna sunan medya, gerçekliği yeniden üretmektedir. Toplumun algısını ürettiği gerçeklik ve anlamsallık üzerinden etkileyen medya, bu anlamda yönlendirici ve ikna edici bir işleyişe de sahiptir. Bu işleyişin özellikle haber medyasında yer aldığı düşünülmektedir. Bu çalışmada, haber metinlerinde sunulan içerikler üzerinden gerçekliğin ideolojik yansıması ve medyanın toplumsal olayları sunum biçimi maden kazaları özelinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Medyanın anlamlandırma, temsil etme ve gerçeği yeniden inşa etme yapısında maden kazalarının haberlerde yer alma oranı ile temsilindeki sorunları ortaya koymayı amaçlayan bu tezde, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde yayımlanan ölümlü maden kazası haberleri analiz edilmiştir. Ölümlü maden kazası haberlerinin nicelik ve nitelik açısından analiz edildiği bu çalışmada, Mayıs 1949 ile Aralık 2016 tarihleri arasındaki 67 yıllık dönemde, kesintisiz yayım hayatını sürdüren iki gazete ele alınmıştır. Söz konusu tarihler arasında iki gazetede toplam 424 tane ölümlü maden kazasının haberleştirildiği belirlenmiştir.

Ölümlü maden kazası haberleri *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde 1949-1980 ve 1981-2016 olarak yıllar arası olmak üzere iki döneme ayrılarak incelenmiştir. Yapılan analizde, 1980 sonrası ölümlü maden kazası sayısının oldukça artmış olduğu belirlenmiştir. 1980 sonrası artan ölümlü maden kazalarının; Türkiye'de yaşanan özelleştirmeler, sanayileşmenin hız kazansıyla ağırlaşan çalışma koşullarına bağlı olarak iş kazalarındaki artış, 1980 darbesinin ardından sosyal koruma sistemlerindeki yetersizlikler ve sendikal hareketlerdeki zayıflamalarla ilişkili olduğu düşünülebilir.

Haberlerde fotoğraf kullanımının yıllara ve gazetelere göre nasıl bir değişim gösterdiği incelendiğinde, 1980 sonrası gazetelerde kullanılan fotoğraf sayısında da artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu durumun 1980'lerden itibaren gazetelerin basım tekniklerini değiştirmeleri ve tirajlarını arttırabilmek için fotoğraf kullanımına daha fazla ağırlık vermeleriyle ilişkilidir (Atabek, 2004, s.113). İncelenen gazete nüshalarında, yüksek rakamlı ölümle sonuçlanan maden kazası haberlerinde daha çok fotoğraf kullanıldığı görülmüştür. (Maden kazalarının tarihleri ve ölüm sayısı Ek

l'de verilmiştir.) Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesinin en fazla fotoğrafa yer verdiği 13 Mayıs 2014 yılı nüshası 301 madencinin hayatını kaybettiği Soma maden kazasına ilişkin haberdir. Bu haberde toplam 8 fotoğraf kullanmıştır. *Hürriyet* gazetesi ise, Soma maden kazası haberinde 4 fotoğraf kullanmıştır. İki gazetenin en fazla fotoğraf kullandığı ölümlü maden kazası haberi Soma maden kazasına aittir (*Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetesi, 14 Mayıs 2014, s.1).

Yapılan analizde, *Cumhuriyet* gazetesinin toplam 51 fotoğraf, *Hürriyet* gazetesinin ise toplam 70 fotoğraf kullandığı belirlenmiştir. Bu durum, *Cumhuriyet* gazetesinin fikir gazeteciliği, *Hürriyet* gazetesinin tiraj gazeteciliği anlayışını benimsemesiyle açıklanabilir. Tiraj gazeteleri, fikir gazetelerinin aksine fotoğrafın bolca kullanıldığı gazetelerdir. Tiraj gazetelerinde sansasyon yaratmak ön planda tutulduğundan abartılı haberler ve kamuoyunun duygularına hitap eden fotoğraflarla hedef, yüksek tiraja ulaşmaktır (Ötkem, 2001, s.8). Fikir gazetelerinde ise, fotoğraftan çok iletilerin okuru bilgilendirmesi hedeflenir. Bu gazeteler, tiraj gazetelerinde olduğu gibi çok satarak kazanmayı amaçlamamaktadır (Demir, 2002, s.22).

Gazetelerde kullanılan fotoğrafların konularına göre dağılımına bakıldığında ağırlıklı olarak olay yeri görüntüleri (%40.5) kullanıldığı belirlenmiştir. Bunu sırasıyla kazazedeleri (%31.5) ve kazazede yakınlarını (%25.2) konu edinen fotoğraflar izlememiştir. Her iki gazetede, kurtarma ekiplerinin çalışmalarını ve maden ocaklarındaki kazanın durumunu betimleyen fotoğraflar en fazla kullanılan fotoğraflar olmuştur. Bu sonucun, gazetelerde ilk gün yayımlanan haberlerin genellikle kamuoyunu bilgilendirici ve olayı özetlemeye yönelik olmasıyla ilişkili olduğu düşünülebilir. 1980 öncesi ve 1980 sonrası dönemde gazetelerin ilk gün yayımladıkları ölümlü maden kazası haberlerine eşlik eden fotoğraflarının konularında bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki dönemde de ilk sırada olay yeri görüntüleri, daha sonra kazazedeler ve kazazede yakınları ağırlıklı olarak tercih edilen fotoğraf konularıdır. İşletme ve hükümet yetkililerine ilişkin çok az fotoğrafın oluşu olayın toplumsal bağlamından kopartılıp bireysel bir hata gibi sunulmasını açıklar niteliktedir.

Maden kazası haberlerindeki kaynak kişi kullanımının yıllara ve gazetelere göre nasıl bir değişim gösterdiği incelendiğinde, haberlerde en fazla %40,6'lık

oraniyla ajans haberlerinin kullanıldığı bulgulanmıştır. Yapılan analizde, kaza haberlerinde en fazla kullanılan kaynak, 1980 öncesi ve 1980 sonrası dönemde de ajanslardır. Bu durum, olay yerine ajansların daha hızlı ulaşması, maden çıkarılan şehirlerde (Zonguldak, Manisa vs.) gazetelerin muhabir bulundurmasının daha zor ve maliyetli olması gibi nedenlerle açıklanabilir (Gaillard, 1991, s.43). Haberlerde işletme yetkililerine, sendikalara ve siyasi parti yetkililerine 1980 öncesi haberlerde kaynak kişi olarak yer verilmezken, 1980 sonrası yer vermeye başlanmıştır. Ayrıca 1980 sonrasında özellikle uzmanların (bilim insanları) kaynak olarak kullanılması oldukça artmıştır. Bu durum, son yıllarda giderek artan oranlarda yüksek ölümle sonuçlanan maden kazalarının yaşanmasıyla birlikte gazetelerin daha fazla uzman görüşüne başvurmaya ihtiyaç duymalarıyla açıklanabilir. Her iki gazetede de en çok kullanılan kaynak ajanslardır. Bu sonuç, incelenen maden kazası haberlerinin kazaların ardından yayımlanan ilk günlük haberlerle sınırlandırılmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. Gazetelerde diğer günlerde yayımlanan kaza haberlerine bakılacak olsa, sonucun daha farklı olacağı öngörülebilir. Bunun yanı sıra *Cumhuriyet* gazetesinin ölümlü maden kazası haberlerinde 253 kaynak, *Hürriyet* gazetesi 244 kaynak kullanılmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinin kaynak kullanma bakımından daha hassas olduğu söylenebilir. Gazetelerde en fazla ajans haberlerine yer verilmesi farklı yayıncılık anlayışına sahip *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin, ölümlü maden kazası haberlerinde söylemsel olarak benzer haber içeriklerine ve görsel malzemelerde birbirine yakın ve benzer fotoğraf konularına yer vermesine neden olmaktadır.

Haberlerde kazaları betimlemekte kullanılan sözcüklerin kullanım sıklığının yıllara göre nasıl bir değişim gösterdiğini ortaya koyan analiz sonucunda, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde hem 1980 öncesi hem de 1980 sonrası dönemde en çok kullanılan sözcük “kaza” sözcüğüdür. Maden kazası olaylarının gazetelerde en fazla “kaza” olarak nitelendirilmesi, bu gazetelerin bu olayı “doğallaştırma”ya çalıştığını ortaya koyar niteliktedir. Her iki gazetede yayımlanan haberlerde en fazla “kaza” sözcüğü kullanılmıştır. “Kaza” sözcüğü her iki gazetede de daha çok az rakamlı ölümle sonuçlanan kaza haberlerinde tercih edilen sözcük olmuştur. İki gazete için yalnızca “feci” sözcüğü 1980 öncesinde daha fazla kullanılmıştır. Bu durum, 1980 öncesinde yayımlanan haberlerde “felâket, facia, katliam” sözcüklerinin yerine “feci” sözcüğünün kullanılmasıyla açıklanabilir.

Yapılan analizde, “Facia, felâket, katliam, cinayet, iş güvenliği, sendika, ihmal, kader” sözcüklerinin oldukça sınırlı kullanıldığı bulgulanmıştır. Bu sonucu, incelenen haberlerin gazetelerin ilk günkü kaza haberleriyle sınırlandırılmış olmasıyla açıklayabiliriz. Ayrıca *Hürriyet* gazetesinin “katliam, sendika, ihmal” sözcüğünü kullanmadığı ancak *Cumhuriyet* gazetesinin sınırlı da olsa kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, *Cumhuriyet* gazetesinin yayıncılık anlayışı ile (halkın savunuculuğunu üstlenme) paralellik göstermektedir.

Araştırmada nicel içerik analizine tabi tutulan ölümlü maden kazası haberlerinde açıklanamayan hususlar, nitel içerik analiziyle örneklendirilmeye çalışılmıştır. *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde 1949-2016 yılları arasında yayımlanan haberlerde kullanılan dil ve üslup özellikleri tartışılarak değerlendirilmiştir.

Yapılan analizde, her iki gazete haber cümlelerinin etken ya da edilgen yapıda olup olmadığı, öznenin nasıl konumlandırıldığı ve cümlenin nasıl kurulduğuna bakılmıştır. *Cumhuriyet* gazetesi 13 haberde aktif cümle kullanmışken, *Hürriyet* gazetesi 8 haberde aktif cümle kullanmıştır. Aktif cümle kullanımının oldukça sınırlı olduğu bulgulanmıştır. Her iki gazetenin de 1980 öncesinde 5 haberde, 1980 sonrasında 16 haberde aktif cümle kullandığı belirlenmiştir. Bu sonuç, 1980 sonrasında özellikle yüksek ölümlü sonuçlanan maden kazalarının sayısının artmasıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre, haberlerin önemli bir bölümünde maden kazalarının yaşanmasında sorumluları işaret eden bir dilsel yapının kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sözcük seçimleri, toplumsal aktörler hakkında toplumdaki yaygın inanç ve ideolojileri ortaya koyması açısından önemlidir. Çalışmanın nicel içerik analizi kısmında haberlerde “katliam, cinayet, iş güvenliği, sendika, ihmal ve kader” sözcüklerin kullanım sıklıkları bulgulanmıştır. İncelenen gazete haberlerinde bu sözcüklerin kullanım sıklıklarından hareketle, siyasal iktidarın yaptıkları için olumlu ve olumsuz sözcüklerin kullanımı ve haberlerde “biz” ve “onlar” çizgisinin ön plana çıkarılmasını sağlayan sözcüklerin tercih edilme durumuna bakılmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinin, özellikle yüksek ölümlü sonuçlanan ve medyanın gündeminde uzun süre kalan olayları haberleştirirken bu sözcükleri kullanarak siyasal iktidara yönelik eleştirileri ifade ettiği görülmüştür. *Cumhuriyet* gazetesi haberlerinde, sorumlulara

ilişkin “biz” ve “onlar” çizgisini ön plana çıkararak, sorumlunun kim olduğunu belirten sözcük kullanımları tercih etmiştir. *Hürriyet* gazetesi ise siyasal iktidar eleştirisi yapmak yerine maden işletmesi sahiplerinin sorumluluğunu dile getiren genel söylemler kullanmıştır.

Haberin inandırıcılığı ile, haberin hedef kitlenin davranışlarını istenilen yönde etkileye bilmesi hedeflenir. Böylece hem sayılar hem de alıntılar ile haberin inandırıcılığı arttırılmaktadır (İnal, 1994, s.157). Yapılan analizde, *Cumhuriyet* gazetesinin *Hürriyet* gazetesinden daha fazla alıntı ve sayısal veriye yer verdiği tespit edilmiştir. Bu durum, *Cumhuriyet* gazetesinin fikir gazetesi olmasıyla açıklanabilir. *Hürriyet* gazetesinin *Cumhuriyet* gazetesinden daha az alıntı ve sayısal veri kullanması, *Hürriyet* gazetesinin tiraj gazetesi olması ve haberlerinde daha kısa, daha az ayrıntı ve bilgi içeren kullanımlara yer vermesiyle ilişkilendirilebilir.

Her iki gazetede haberlerin ağırlıklı olarak yaşanan kazaların bilgisini vermek üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bunlar; kazanın ardından kaç madencinin hayatını kaybettiği, kazanın nasıl olduğu ve neden olduğu, arama kurtarma çalışmalarının ne zamandır ve nasıl yürütüldüğüne ilişkin genel bilgilere yer veren haber metinleridir. Öte yandan, madenci ailelerinin acısını gösteren içeriklere, birlik beraberlik mesajı içeren haberlere, siyasal iktidar eleştirisi ve hukuki, adli sürecin işleyişine ilişkin haber konularına çok daha az yer verilmiştir. Özellikle yüksek ölümlü sonuçlanan kaza haberlerinin önemli bir kısmında madencilerin ölüm biçimleri, aile yakınlarının söylemlerini içeren anlatımlar kullanılarak aktarılmıştır.

İncelenen gazete nüshalarında, habere muhabirin kendi gözlemlerinin kaynaklık ettiği ve haberlerde genellikle birinci el kaynağa başvurulduğu görülmüştür. Kanıt niteliği taşıyan belge, doküman gibi ikinci el kaynaklar ise çok sınırlı kullanılmıştır. Haberlerde, görüşlerine başvuru olan olayın taraflarına toplumsal aktörler ismi verilmektedir. Haberlerdeki toplumsal aktörler; devlet yetkilileri, kazazedeler ve yakınları, kurtarma ekipleri, işletme çalışanları ve sivil toplum kuruluşu yetkilileridir. Bu tez çalışmasında, özellikle yüksek ölümlü sonuçlanan maden kazası haberlerinde birden fazla kaynak kullanıldığı ve olayın taraflarına ilişkin atıflarda bulunduğu tespit edilmiştir. İncelenen haber örneklerinde, *Cumhuriyet* gazetesinin uzmanların ve yetkililerin yaptığı açıklamalara daha fazla yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. *Hürriyet* gazetesi örneklerinde; gazetenin “öteki”

olarak konumlandığı aktörlerin genellikle “işletme yetkilileri” olduğu görülmektedir. Liberal bir politika izleyen *Hürriyet* gazetesinin, maden kazası haberlerinde genellikle hükümet kanadını suçlayıcı eleştirilere yer vermekten kaçınan bir habercilik pratiğine sahip olduğu görülmüştür.

Haberlerin toplumsal ve siyasal yönü haberin ardaan bilgisini ve bağlamını oluşturur (Özer, 2001, s.122). Ölümlü maden kazası haberleri incelenerek kazaların siyasal ve toplumsal bir sorun olarak görülmesi belirlenmeye çalışılmıştır. Ölümlü maden kazası haberlerini toplumsal sistem ile ilişkilendirebilecek, siyasal yönünü vurgulayacak kavram ve tanımların haber metinlerinde yer alma düzeyine bakıldığında, özellikle yüksek ölümlü sonuçlanan maden kazası haberlerinde olayların siyasal ve toplumsal yönüne vurgu yapıldığı belirlenmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi haber içeriklerinde, genellikle iktidar eleştirisine yönelik değerlendirmeler yapılmışken, *Hürriyet* gazetesinde ise genellikle maden işletmelerinin adı kullanılarak olay eski kazalarla ilişkilendirilerek aktarılmıştır. *Hürriyet* gazetesi, *Cumhuriyet* gazetesinden farklı olarak genellikle maden işletmelerini hedef alan söylem ve kavramlarla olayı aktarmıştır.

Haberler, olay ya da olguların anlatımı olmanın yanı sıra benzer sorunlarla karşılaşanlar için deneyim paylaşma yolu ve yönlendirici, bilgilendirici araçtır. Maden kazalarına ilişkin haberler, özellikle sorunla doğrudan ilgisi olan çözüme yönelik enformasyon taşıyan yol gösterici yapıda olmalıdır. Gazeteciler, maden kazalarına ilişkin herhangi bir kanun çıkarıldığında, tedbir alındığında, düzenlemeler getirildiğinde, yeni bir uygulama gündeme geldiğinde ya da herhangi bir kampanya düzenlendiğinde bu olguyu haberleştirmektedir (Altun ve Bek, 2013, s.20). İncelenen 1980 sonrası haber metinlerinde, 2004 yılında Maden Yasası’nda yapılan değişiklik ile gündeme gelen özelleştirmeler ve taşeronlaştırmaya yönelik uygulamalara da atıf da bulunmuşlardır.

İncelenen haberlerde kullanılan fotoğraflara bakıldığında, genellikle haber anlatısında oluşturulan temayı destekler nitelikte oldukları görülmüştür. Çalışmada, nicel içerik analizinde ulaşılan sonuç da olduğu gibi genellikle yüksek ölümlü sonuçlanan kaza haberlerinin ardından daha fazla fotoğraf kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırmada, 1980 sonrasında gazetelerin gelişen baskı teknolojilerini uygulamalarıyla renkli fotoğraf kullanmaya başladıkları görülmüştür. Her iki

gazetede kullanılan fotoğrafların renkli ya da siyah beyaz olması hem basın teknolojileri hem de gazetelerin yayın politikalarıyla örtüşmektedir. Öte yandan, *Hürriyet* gazetesinin fotoğraf kullandığı haberlerin bazılarında *Cumhuriyet* gazetesinin fotoğrafa yer vermediği tespit edilmiştir. Bu sonuç, *Hürriyet* gazetesinin magazin ağırlıklı yayıncılık anlayışı nedeniyle fotoğraf kullanımına ağırlık vermesiyle açıklanabilir. Gazetelerde kullanılan fotoğrafların her iki gazete için de genellikle haber içeriğiyle uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen fotoğraflarda olay yeri görüntülerinin kullanıldığı fotoğraflar dışında duygusallık ve acıyı bir arada gösterir nitelikte olan fotoğraflar da sıklıkla kullanılmıştır. Ele alınan örnek haberlerde, gazetelerin yayın politikalarındaki farklılığa rağmen 1980 öncesi ve sonrası dönemde benzer içerikli fotoğraflar kullandığı belirlenmiştir. Bu durum, her iki gazetenin aralarındaki ideolojik farklılığa rağmen nicel analiz kısmında da belirtildiği gibi, gazetelerin ilk günlük haberlerini genellikle ajanslardan almaları nedeniyle her iki gazetenin benzer söylemler ve görüntülerden oluşan haberlere yer vermesiyle ilişkilidir.

Sonuçta, yapılan nicel ve nitel analiz sonucunda ulaşılan en temel bulgu, farklı siyasal çizgileri temsil ettiği ve farklı ideolojik duruşa sahip olduğu düşünülen *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin 1949-2016 yılları arasında bütüncül olarak ilk gün yayımladıkları tüm ölümlü maden kazası haberlerinde olayın okuyucuya belirli ve benzer bir çerçevede sunulduğudur. Olayların sunumunda kullanılan haber metinlerinde kullanılan sözcükler, cümleler ve fotoğraflarda gazetelerin ideolojilerinin yeniden üretildiğini söyleyebiliriz. Her iki gazetede de ilk gün haberlerinde ajanslardan alınan haberlerin belirleyiciliği söz konusudur. Bu durum, ideolojik farklılığa sahip iki gazeteyi benzer bir söylemi üretmeye zorlamaktadır. Olayın her iki gazetede de toplumsal bağlamından koparılıp bireysel bir “kaza” olarak sunulması söz konusudur. Benzer durum gazetelerin fotoğraf kullanımlarında da görülmektedir. Her iki gazetede de 1980 öncesi ve sonrasında kullanılan fotoğraflarda maden kazası olayları toplumsal bağlamından kopartıp bireysel bir hata gibi sunulmuştur. Analizler sonucu söylenebilecek bir diğer bulgu, gazetelerin haber metinlerinde destekledikleri ideolojinin doğruluğunu göstermek için benzer görüşe sahip toplumsal aktörlerin görüşlerine haberlerinde yer verdikleridir. Bu şekilde gazetelerin kamuoyunda, herkesin aynı görüşü taşıdığı algısı oluşturulmak istenmiştir. Topluma bu şekilde sunulan haberlerin, güvenilirlikten uzak olduğu

söylenir. Özellikle yüksek ölümlerle sonuçlanan maden kazası haberlerinde, en önemli işlevi bilgilendirmek olan gazetecilik mesleği ve pratiklerinin nesnellik ve tarafsızlık ilkesinden uzaklaştıkları görülmektedir. Son olarak, *Cumhuriyet* gazetesinin fotoğraf kullanım sayısı, kaynak gösterme ve alıntı yapma konusundaki hassaslığı dışarıda bırakılırsa maden kazası olaylarını haberleştirme konusunda *Hürriyet* gazetesi ile büyük bir paralellik içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çalışmada, *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin maden kazalarına ilişkin ilk gün ve ilk haberleri nicel ve nitel içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda diğer günlerde yayımlanan kaza haberleri de örnekleme alınarak daha genellenebilir sonuçlara ulaşılabilir. Çalışmanın sonuçlarını zenginleştirmek bakımından söylem analizi ve özellikle görsel malzemeye ilişkin göstergebilimsel analiz yapılması uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

- Adorno, T. W. ve Horkheimer M. (1972). *Dialectic of Enlightenment*. (J. Cumming, Çev.). New York: Continuum.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (A. Tumertekin, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Atabek, Ş. G (2004). *Türkiye’de Basın Fotoğrafçılığı*. Nilgün Gürkan Pazarıcı (der.), *Türkiye’de Kitle İletişimi içinde*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Atabek, Ş. G. ve Atabek, Ü. (2007). *Medya Metinlerini Çözümlemek*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aydın, S. (2015). *Türk Basınında Bir İçerik Analizi Çalışması: Ermenek Faciası Haberleri*. *E-journal of Inter media*, 2(1), 265-280.
- Aytaç, Ö. (2004). *Kapitalizm ve Hegemonya İlişkileri Bağlamında Boş Zaman*. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 (2), s. 115-138.
- Balcı, E. (2010). *Haber Değer Etmenleri Açısından Geleneksel ve İnternet Gazeteciliğinin Karşılaştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bennett, W. L. (2003). *News: The Politics of Illusion*. New York: Longman.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communications Research*. Glencoe.
- Berger, A, A. (2000). *Media and Communication Research Methods- An Introduction to Qualitative and Quantitative Approaches*. Sage Publications, Inc, Thousands Oaks, London, and New Delhi.
- Bilişli Y. (2016). *Ermenek Maden Kazası’nın Yazılı Basında Yansımaları*. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 91-104.
- Blumler, J. G. ve Michael, G. (1995), *The Crisis of Public Communication* (1. Baskı). New York: Routledge.
- Bostancı, M. N. (1998). *Siyaset, Medya ve Ötesi*. Ankara: Vadi Yayınları.

- Brunken, B. (2006). Hurricane Katrina: A Content Analysis of Media Framing, Attribute Agenda Setting, and Tone of Government Response. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Louisiana State University.
- Burton, G. (2008). Görünenden Fazlası (N. Dinç, Çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Calhoun, C. (1995) Critical Social Theory: Culture, History and the Challenge of Difference, USA: Blackwel.
- Cameron, S. (2013). Extracting an Ounce of Truth: Mainstream Media Coverage of Canadian Mining Neoliberalism. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, University of Windsor Canada.
- Connerton, P. (1976). 'Introduction', Connerton P. (Ed.). Critical Sociology: Selected Readings içinde Penguin Books.
- Çam, Ş. (2008). İdeoloji (1. Baskı). Ankara: De Ki Basım Yayım Ltd. Şti.
- Çelenk, S. (2005). Televizyon Temsil Kültür. İstanbul: Ütopya Yayınları.
- Çoban A. ve Buz S. (2008). Eleştirel Teori: Gelişimi, Kabulleri ve Sosyal Hizmette Kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 19 (1), 71-88.
- Çoban, A. İ., ve Buz, S. (2008). Eleştirel Teori: Gelişimi, Kabulleri ve Sosyal Hizmette Kullanımı. *Journal of Society and Social Work*, 19(1).
- Demir, M. (2002). Fikir ve Tiraj Gazeteleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dursun Ç. (2004). Türkiye'de İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili: 1970-1997. Dursun Ç. (der.). Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi içinde. Ankara: Elips Yayınları.
- Dursun, Ç. (2003). Habercilik ve Gazetecilik Üzerine Düşünmek. İstanbul: BİA Yayıncılık.
- Dursun, Ç. (2014). TV Haberlerinde İdeoloji (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

- Dursun, Y. (2004). Gadamer'in Hakikat Anlayışı İki Kaynağı ve Hermeneutik'in Görevi. Dursun Ç. (der.). Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi içinde. Ankara: Elips Yayınları, 23-36.
- Eagleton, T. (2000). İdeoloji. (M. Özcan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1991.)
- Edgar, A. (1998). Nesnellik, Yanlılık ve Hakikat. Belsey A. ve Chadwick R. (der.). Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.141-160.
- Erdoğan, İ. (1997). İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş. Ankara: İmge Kitabevi.
- Erdoğan, İ. (2002). İletişimi Anlamak, Ankara: Erk Yayınları
- Ewart, J. ve McLean H. (2014). Ducking for Cover in the 'Blame Game': News Framing of the Findings of Two Reports into the 2010–11 Queensland Floods. *Disasters*, 39 (1), 166–184.
- Fairclough, N. (2003). Dil ve İdeoloji. Barış Ç., Zeynep Ö. ve Nurcan A. (der.). Söylem ve İdeoloji Mitoloji-Din- İdeoloji içinde. İstanbul: Su Yayınları, 185-244.
- Fiske, J. (2015). İletişim Çalışmalarına Giriş (S. İrvan Çev.). Ankara: Pharmakon Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1982.)
- Gaillard, P. (1991). Gazetecilik. (M. S. Şakiroğlu, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gevgilili, A. (1983). Türkiye Basını. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (1), İletişim Yayınları.
- Girgin, A. ve Özay, S (2013). Haber Yazmak, İstanbul: Der Yayınları.
- Gökman, M. (1970). Sedat Simavi Hayatı ve Eserleri. İstanbul: Apa Ofset.
- Graber, A. D. (1993). Mass Media and American Politics (4. Baskı). Washington: CQ Press.

- Gramsci, A. (1967). *Aydınlar ve Toplum*. (V. Günyol, F. Edgü ve B. Onaran, Çev.). İstanbul: Çan Yayınları.
- GUMG. (1995). *Glasgow University Media Group. News Content Language and Visual*, Routledge, London.
- Gürses, F. (2015). Gazetecilik Pratiklerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi: “Soma Faciası” Haberleri. *Proceedings of INTCESS 15- 2.nd International Conference on Education and Social Sciences*, 175-187. 20 Ağustos 2016.
- Habermas J. (2001). Kamusal Alan Meral Ö. (der.). *Kamusal Alan içinde*. İstanbul: Hil Yayınları, 95-102.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı; Cilt 1: Eylem Rasyonelliği ve Toplumsal Rasyonelleşme; Cilt 2: İşlevselci Aklın Eleştirisi Üzerine*. (M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Habermas, J. (2014). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* (T. Bora, M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1962).
- Hackett, A. R. (1985). Decline of a Paradigm? Bias and Objectivity in News Media Studies. *Mass Communication Review Yearbook*, 5, 251-274.
- Hall, S. (1999a). *İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü*. Küçük M. (der.). *Medya, İktidar, İdeoloji içinde*. Ankara: Ark Yayınları, 77-126.
- Hall, S. (1999b). *Kültür, Medya ve İdeolojik Etki*. Küçük M. (der.). *Medya, İktidar, İdeoloji içinde*. Ankara: Ark Yayınları, 199-244.
- Hall, S. (2005). *Encoding/Decoding*. S. Hall, D. Hobson, A. Lowe ve P. Willis (der.). *Culture, Media, Language içinde*. Londra: Routledge.
- Hall, S. (2014). *İdeoloji ve İletişim Kuramı*. İrvan S. (der.). *Medya, Kültür, Siyaset içinde*. Ankara: Pharmakon Yayınevi, 79-96.
- Hall, S. vd. (1978). *Policing the Crisis: Mugging the State and Law and Order*. GB: Methuen.

- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J., ve Roberts, B. (1978). The social production of news. 53-77.
- Herman, E. S. ve Noam C. (1988). Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media. New York: Pantheon.
- Holsti, O. R. (1973). Principle of Research in Social Psychology. (2. Baskı). Lindzey G. ve Aronsun E. (der.). Addison - Wesley Publishing Company içinde. 596-692.
- Horkheimer, M. (2016). Akıl Tutulması. (O. Koçak, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- İlgın, L. (2003). Söylem ve İdeoloji. Barış Ç. ve Zeynep Ö. (der.). Söylem ve İdeoloji Mitoloji-Din- İdeoloji içinde. İstanbul: Su Yayınları, 285-297.
- İnal, A. (1995a). Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar, İLEF Yıllık' 94-95: 135-163.
- İnal, A. (1996). Haberi Okumak. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Kaya, A. E. (2010). Cumhuriyet Gazetesinin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 39, 75- 91.
- Keneş, H. ve Taştan, İ. (2016). Madencinin Acısına Bakmak: Ulusal Basında Soma Maden “Facia”sının Haberleştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 71(1), 125-160.
- Kitch, C. (2007). Mourning ‘Men Joined in Periland Purpose’: Working-Class Heroism in News Repair of the Sago Miners’ Story. *Critical Studies in Media Communication*, 24(2), 115-131.
- Köktener, A. (2004). Bir Gazetenin Tarihi Cumhuriyet. İstanbul: YKY.
- Laughey, D. (2010). Medya Çalışmaları. (A. Toprak, Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2009.)

- Liu, D. (2010). A Comparative Look at the Coverage of the Sichuan Earthquake in Chinese and American Newspapers. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Iowa State University.
- Lull, J. (1988b). The Family and Television in World Cultures. James Lull (Der.), içinde, *World Families Watch Television* Newbury Park, CA: Sage, s. 9-21.
- MacBride, S. (1993). Birçok Ses Tek Bir Dünya. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.
- Marcuse, H. (2008). Tek Boyutlu İnsan. (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Marshall, G. (2003). Sosyoloji Sözlüğü. (O. Akıhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martinez, C. (2014). Disasters as Media Events: The Rescue of the Chilean Miners on National and Global Television. *International Journal of Communication*, 8, 1807–1830.
- Mcquail, D. ve Windahl S. (1997). Kitle İletişim Modelleri. (K. Yumlu, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Mills, C. W. (1974). İktidar Seçkinler (Ü. Oskay, Çev.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Molotch, H. ve Lester, M. (1974). News as Purposive Behavior: On the Strategic Use of Routine Events, Accidents, and Scandals. *American Sociological Review*, 39(1), 101-112).
- Morley, D. ve Brunson, C. (2005). The Nationwide Television Studies. New York: Routledge.
- Mozhaeva, T. ve Coşar S. (2014). Constructing the Past Through the Present in News Discourse: The Case of Soma. *Moment Dergi Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 57-86.
- Mutlu, E. (2005). Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya (1. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Nadi, N. (1991). *Perde Aralığından*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Öğülmüş, S. (1991). İçerik Çözümlemesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(1), 213-228.
- Öktem, M. (2001). *Türk Fikir Gazeteciliğinde Değişim: Cumhuriyet ve Radikal Gazetelerinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Örs, H. B. (2008). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler (1.Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özer, Ö. (2001). Kazanılmış Hakkın Tersine Çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 Olaylarının Türk Basımında Sunumu. *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, 9, 109-135.
- Özer, Ö. (2011). Haber Söylem İdeoloji. (1. Baskı). İstanbul: Literatürk Yayınları.
- Özerkan, Ş. (2001). Haber Kavrama ve Hatırlama Araştırmaları. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1.
- Özerkan, Ş. (2012). Medya, Dil, İdeoloji. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(12), 63,76.
- Özkır, Y. (2013a). Hürriyet Gazetesi'nin Kimliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 45-70.
- Özkır, Y. (2013b). Türkiye'nin Yakın Siyasi Tarihi ve Hürriyet Gazetesi'nde Laiklik Haberleri: Aydın Doğan Dönemi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 69-94.
- Özkır, Y. ve Şişman B. (2014). Soma Maden Kazasının İnternet Gazetelerinde Aktarılmasının Haberde İdeoloji Bağlamında Değerlendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Iğdır University Journal of Social Sciences*, 6, 65-81.
- Özveri, M. (2015). İşçi Sağlığı İş Güvenliği ve İş Cinayetleri. İstanbul: Başka Serigrafi Baskı ve Reklam Hizmetleri.
- Postman, Neil (1995). *Çocukluğun Yok Oluşu*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Rigel, N. (2000). İleti Tasarımında Haber. İstanbul: Der Yayınları.
- Rowland, M. (2012). Blame or No-blame? Themes in Media Discourse About Recent Emergencies in Canberra. *Social Alternatives*, 31 (2), 28-32.
- Ryan, M. ve Kellner, D. (1997). Politik Kamera. (E. Özsayar, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Schiller, H. (1993). Zihin Yönlendirenler. (C. Cerit, Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Schlapp, H. (2000). Gazeteciliğe Giriş. (I. Aygün, Çev.). Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.
- Shoemaker, P. ve Reese S.T. (2014). İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi. İrvan S. (der.). Medya, Kültür, Siyaset içinde. Ankara: Pharmakon Yayınevi, 92-132.
- Solak, Ö. (2011). Küçük Ağa Romanının Eleştirel Söylem Analizi. *Akademik Bakış Dergisi*. 26, 1-14.
- Soygüder, Ş. (2013). Fotoğraf Editörlüğü Kurumu ve Gazeteler İçin Önemi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*. 6(2), 1653-1677.
- Sözen, E. (1999). Söylem. Ankara: Paradigma Yayınları.
- Tanrıöver, H. U. (2007). Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri. Sevdal Alankuş (der.). Kadın Odaklı Habercilik içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Terkan, B. (2005). *Türkiye'de Basın ve Siyaset İlişkisi: Basın Gündemi ve Siyasal Gündemin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Gündem Belirleme Çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Thompson, J. B. (1992). Ideology and Modern Culture. Cambridge: Polity Press.
- Timisi, N. ve Dursun Ç. (2004). Depremin Medyada Yarattığı Gerilim: Devletin ve Bilimin Meşruiyeti Sorunu. Dursun Ç. (der.). Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi içinde. Ankara: Elips Yayınları, 255-368.

- Tokgöz, O. (2008). Siyasal İletişimi Anlamak (1. Baskı). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Topuz H. (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Tuchman, G. (1978). Making News: A Study in Construction of Reality (1. Baskı). Londra: Free Press.
- Türten, E. (2015). Soma Maden Faciası Karikatürlerinin Değerlendirilmesi: Salih Memecan, Mehmet Çağçağ, Osman Turhan ve Behiç Ak Örnekleri. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2, 137-158.
- Ülgün, N. (1998). *Medyada Özelleştirme Haberleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üşür, S. (1997). İdeolojinin Serüveni. Ankara: İmge Kitabevi.
- Van Dijk, T. (1985). Structure of News in the Press. Tuenvan D.(der.). Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication içinde. Gruyter, 69-93.
- Van Dijk, T. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. Discourse and Society, 6(2), 243-289.
- Van Dijk, T. (2003). Söylem ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım. (B. Çoban, Z. Özarlan, N. Ateş, Çev.). Söylem ve İdeoloji içinde. İstanbul: Su Yayınları, 13-112.
- Varol, S. (2014). Medyada Yer Alan Temsillerin Kimlik Edinme Sürecindeki Rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 301-313.
- Williams, R. (1977). Marxism and Literature. Oxford: Oxford University Press.
- Woodward, K. (1997). Concepts of Identity and Difference. Woodward, K.(der.). Identity and Difference içinde. Kathryn Woodward. Londra: Sage, 7-61. http://books.google.com.tr/books?id=0d4KbzOfFXIC&dq=WOODWARD+Identity+and+Difference&hl=tr&source=gbs_navlinks_s_, 02.01.2015.

- Yaylagül, L. (2006). Ağca'nın Tahliyesine Yönelik Haberlerin Türkiye Yazılı Basınında Sunumu. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4, 65-84.
- Yaylagül, L. (2013). Kitle İletişim Kuramları (4. Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yeğen, U. (2004). Türkiye'de Haber ve Habercilik Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirmesi: 1980-2003. Dursun Ç. (der.). Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi içinde. Ankara: Elips Yayınları, 89-150.
- Yıldız, M. A. (2015). *Haber Metinlerindeki Gerçekliğin Sunumunda Propagandanın İşleyişi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, G. (2008). Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 3(1), 75-97.
- Yurdigül, A. (2014). Olumsuz Olayların Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Sunumu: "Soma Faciası" Üzerine Bir İnceleme Çalışması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4, 72-99.
- Yücel, H. Y (2006). Türkiye'de Bilim Teknoloji Politikaları ve İktisadi Gelişmenin Yönü. 22 Mayıs 2017, file:///C:/Users/A/Downloads/bilim.pdf
- Yüksel, E. (2001), Medyanın Gündem Belirleme Gücü. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yükselbaba, Ü. (2012). Habermas ve Kamusal Alan: Burjuva Kamusal İlkesinden, İletişimsel Kamusalığa Geçiş (1. Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Cumhuriyet, 01 Şubat 1990, s.17.
- Cumhuriyet, 08 Ocak 2013, s.1.
- Cumhuriyet, 09 Eylül 2004, s.1.
- Cumhuriyet, 11 Haziran 1954, s.1.
- Cumhuriyet, 11 Haziran 1954, s.1.
- Cumhuriyet, 11 Ocak 2013, s.8.

Cumhuriyet, 11 Ocak 2013, s.8.

Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10.

Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10.

Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10.

Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10.

Cumhuriyet, 14 Ağustos 2014, s.10.

Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s.1.

Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s.1.

Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s.1.

Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s.1.

Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s.3.

Cumhuriyet, 14 Mayıs 2014, s.3.

Cumhuriyet, 18 Nisan 1958, s.5.

Cumhuriyet, 19 Mart 1965, s.1.

Cumhuriyet, 19 Nisan 1966, s.1.

Cumhuriyet, 22 Temmuz 2011, s.4.

Cumhuriyet, 24 Şubat 2010, s.1, 9.

Cumhuriyet, 25 Nisan 1956, s.1.

Cumhuriyet, 26 Ağustos 2010, s.6.

Cumhuriyet, 27 Mart 1995, s.1.

Cumhuriyet, 27 Nisan 1956, s.1.

Cumhuriyet, 28 Ağustos 2014, s.13.

Cumhuriyet, 29 Ekim 2014, s.1.

Cumhuriyet, 29 Ekim 2014, s.1.

Cumhuriyet, 29 Ekim 2014, s.2.

Cumhuriyet, 29 Kasım 2011, s.3.

Cumhuriyet, 3 Mart 1992, s.1.

Cumhuriyet, 30 Mayıs 1949, s.3.

Cumhuriyet, 6 Eylül 2014, s.8.

Cumhuriyet, 6 Eylül 2014, s.8.

Cumhuriyet, 6 Eylül 2014, s.8.

Cumhuriyet, 8 Ocak 2013, s.1.

Hürriyet, 08 Ocak 2013, s.1.

Hürriyet, 08 Ocak 2013, s.3.

Hürriyet, 10 Şubat 1990, s.1.

Hürriyet, 11 Haziran 1954, s.1.

Hürriyet, 12 Aralık 2009.

Hürriyet, 14 Mayıs 2014, s.1.

Hürriyet, 14 Mayıs 2014, s.1.

Hürriyet, 14 Mayıs 2014, s.7.

Hürriyet, 15 Mayıs 2014, s.3.

Hürriyet, 18 Nisan 1958, s.3.

Hürriyet, 19 Mart 1965, s.1.

Hürriyet, 19 Nisan 1966, s.1.

Hürriyet, 2 Aralık 1965, s.1.

Hürriyet, 2 Aralık 1965, s.1.

Hürriyet, 22 Nisan 2005, s.7.

Hürriyet, 22 Temmuz 2011, s.5.

Hürriyet, 24 Şubat 2010, s.1.

Hürriyet, 25 Nisan 1956, s.1.

Hürriyet, 27 Mart 1995, s.1.

Hürriyet, 27 Nisan 1956, s.1.

Hürriyet, 27 Nisan 1956, s.1.

Hürriyet, 29 Ekim 2014, s.1.

Hürriyet, 3 Mart 1992, s.1.

Hürriyet, 8 Eylül 2004, s.2.

Hürriyet, 8 Eylül 2004, s.21.

Hürriyet, 8 Ocak 2013, s.1.

Hürriyet, 9 Eylül 2004, s.21.

EK 1 Cumhuriyet Gazetesi Taramasına Göre 1930-2016 Yılları Arasında Türkiye’de Maden Kazaları

Kaza Tarihleri	Kaza Nedeni	Yer	Sonuç
29 Ocak 1930	Grizu patlaması	Zonguldak	13 ölü 8 yaralı
11 Haziran 1931	Grizu patlaması	Zonguldak	8 ölü
24 Kasım 1931	Göçük	Zonguldak	3 ölü
18 Ocak 1932	Kaza	Kozlu	1 ölü 3 yaralı
27 Mart 1932	Dinamit patlaması	Zonguldak	2 ölü 6 yaralı
21 Ağustos 1932	Kaza	Zonguldak-Ereğli	2 ölü 2 yaralı
6 Aralık 1932	Zehirlenme	Zonguldak-Kilimli	2 ölü
25 Temmuz 1933	Grizu patlaması	Zonguldak-Ereğli	11 ölü
04 Ağustos 1933	Kaza	Zonguldak	11 ölü
28 Ağustos 1933	Göçük	Zonguldak	1 ölü
28 Ağustos 1933	Kaza	Zonguldak	1 ölü
27 Şubat 1939	Kaza	Zonguldak	23 ölü
13 Ocak 1934	Göçük	Zonguldak-Ereğli	2 ölü 2 yaralı
05 Haziran 1942	Göçük	Zonguldak	25 ölü
03 Aralık 1942	Kaza	Zonguldak	63 ölü
21 Eylül 1947	Grizu patlaması	Zonguldak	48 ölü
29 Mayıs 1949	Yangın	Manisa-Soma	2 ölü 1 yaralı
10 Haziran 1954	Grizu patlaması	Zonguldak-Kandilli	4 ölü 13 yaralı
20 Ağustos 1954	Kaza	Zonguldak	13 ölü
24 Ocak 1955	Grizu patlaması	Zonguldak	50 ölü
26 Haziran 1955	Kaza	Zonguldak-Kozlu	5 ölü
24 Nisan 1956	Grizu patlaması	Zonguldak-Kandilli	8 ölü 50 üstü yaralı

26 Nisan 1956	Kaza	Zonguldak-Kozlu	5 ölü
18 Eylül 1956	Göçük	Antalya	1 ölü
06 Ağustos 1957	Göçük	Kayseri	2 ölü 3 yaralı
16 Ekim 1957	Göçük	Sivas-Divriği	3 ölü 6 yaralı
16 Nisan 1958	Kaza	Bursa-Kemalpaşa	1 ölü
14 Mart 1960	Göçük	Zonguldak- Kozlu	25 ölü
13 Eylül 1960	Göçük	Zonguldak	6 ölü
28 Nisan 1961	Göçük	Zonguldak-Kozlu	3 ölü
09 Mayıs 1961	Göçük	Zonguldak-Kozlu	1 ölü
22 Mayıs 1961	Göçük	Zonguldak-Ereğli	3 ölü
15 Kasım 1961	Göçük	Kütahya-Emet	1 ölü
23 Ocak 1962	Göçük	Zonguldak	3 ölü
19 Mart 1962	Göçük	Zonguldak	1 ölü
28 Nisan 1962	Kaza	Zonguldak	1 ölü
08 Mayıs 1964	Kaza	Zonguldak	7 ölü
1 Temmuz 1964	Patlama	Zonguldak-Ereğli	6 ölü
26 Kasım 1964	Göçük	İstanbul-Büyükçekmece	3 ölü 2 yaralı
19 Mart 1965	Grizu patlaması	Amasya-Çeltek	44 ve üstü ölü
06 Nisan 1965	Kaza	Zonguldak-Ereğli	1 ölü
18 Nisan 1965	Göçük	Kütahya-Simav	5 ölü
28 Eylül 1965	Göçük	Zonguldak-Armutçuk	1 ölü
01 Aralık 1965	Grizu patlaması	Zonguldak-Ereğli	9 ölü 9 yaralı
12 Şubat 1966	Göçük	Zonguldak-Ereğli	2 ölü
28 Mart 1966	Göçük	Zonguldak-Ereğli	2 ölü
18 Nisan 1966	Kaza	Zonguldak-Ereğli	4 ölü

17 Kasım 1967	Göçük	Zonguldak-Ereğli	1 ölü 4 yaralı
11 Eylül 1969	Grizu patlaması	Zonguldak-Ereğli	6 ve üstü ölü
27 Ağustos 1970	Grizu patlaması	Zonguldak-Armutçuk	7 ölü
23 Şubat 1972	Göçük	Zonguldak-Armutçuk	1 ölü
08 Temmuz 1972	Göçük	İzmir-Pınarbaşı	3 ölü
23 Ekim 1972	Kaza	Zonguldak	16 ölü
01 Temmuz 1974	Göçük	Zonguldak-Ereğli	5 ölü
02 Ağustos 1975	Göçük	Zonguldak-Karadon	5 ölü
28 Ekim 1975	Göçük	Zonguldak	13 ölü
17 Eylül 1976	Göçük	Zonguldak-Karadon	2 ölü
12 Mayıs 1977	Göçük	Zonguldak	2 ölü
12 Ağustos 1977	Göçük	Elâzığ	2 ölü
24 Ocak 1978	Kaza	Zonguldak	2 ölü
24 Nisan 1978	Göçük	Zonguldak	17 ölü
09 Ağustos 1979	Göçük	Zonguldak	16 ölü
01 Haziran 1979	Göçük	Adana-Kozan	2 ölü
14 Kasım 1979	Kaza	Zonguldak	4 ölü ve 4 yaralı
28 Ocak 1980	Grizu patlaması	Zonguldak	15 ölü 2 yaralı
23 Mayıs 1981	Göçük	Zonguldak-Kozlu	5 ölü
06 Ocak 1982	Kaza	Zonguldak	3 ölü
27 Şubat 1982	Göçük	Elâzığ	1 ölü 2 yaralı
03 Ocak 1983	Göçük	Zonguldak-Kozlu	1 ölü
7 Mart 1983	Grizu patlaması	Zonguldak-Armutçuk	103 ölü
11 Nisan 1983	Kaza	Zonguldak	10 ölü
13 Mayıs 1983	Patlama	Zonguldak	1 ölü

14 Haziran 1983	Göçük	Zonguldak-Kozlu	4 ölü
30 Ağustos 1983	Gaz zehirlenmesi	Zonguldak-Ereğli	3 ölü
30 Eylül 1983	Göçük	Zonguldak	2 ölü
10 Kasım 1983	Göçük	Zonguldak-Karadon	1 ölü
03 Aralık 1983	Göçük	Zonguldak-Ereğli	1 ölü 2 yaralı
20 Şubat 1984	Göçük	Zonguldak	4 ölü
07 Mart 1984	Kaza	Zonguldak	1 ölü
02 Mayıs 1984	Zehirlenme	Ankara	1 ölü
02 Mayıs 1984	Patlama	Bursa	2 ölü
22 Mayıs 1984	Göçük	Zonguldak-Kozlu	1 ölü
24 Mayıs 1984	Göçük	Zonguldak	2 ölü
11 Eylül 1985	Göçük	Zonguldak-Amasra	2 ölü
23 Ekim 1985	Göçük	Zonguldak	1 ölü
03 Ocak 1986	Kaza	Zonguldak	1 ölü
06 Temmuz 1986	Grizu patlaması	Erzurum	4 ölü 3 yaralı
13 Ağustos 1986	Göçük	Zonguldak	2 ölü
27 Kasım 1986	Göçük	Nevşehir	4 ölü
12 Ocak 1987	Göçük	Zonguldak	1 ölü 3 yaralı
31 Ocak 1987	Göçük	Zonguldak	1 ölü
22 Nisan 1987	Kaza	Zonguldak	1 ölü
21 Ağustos 1987	Kaza	Zonguldak	1 ölü
10 Eylül 1987	Göçük	Zonguldak	1 ölü 3 yaralı
10 Eylül 1987	Göçük	Nevşehir	1 ölü 1 yaralı
28 Ocak 1988	Göçük	Eskişehir	2 ölü
12 Nisan 1988	Kaza	Çorum	2 ölü, 3 yaralı, 10 mahsur

15 Mayıs 1988	Göçük	Manisa-Soma	1 ölü
06 Haziran 1988	Kaza	Zonguldak-Ereğli	1 ölü
1 Eylül 1988	Göçük	Kayseri	3 ölü
19 Aralık 1988	Göçük	Zonguldak	2 ölü
05 Ocak 1989	Göçük	Zonguldak	1 ölü
21 Mart 1989	Göçük	Zonguldak	2 ölü
04 Haziran 1989	Göçük	Kayseri	1 ölü
31 Temmuz 1989	Göçük	Zonguldak	1 ölü
12 Ağustos 1989	Göçük	İzmir	1 ölü
31 Ocak 1990	Grizu patlaması	Zonguldak	4 ölü
7 Şubat 1990	Grizu patlaması	Amasya	59 ve üstü ölü
03 Nisan 1990	Göçük	Zonguldak	1 ölü 4 yaralı
24 Temmuz 1990	Göçük	Zonguldak	1 ölü 5 yaralı
03 Mart 1992	Grizu patlaması	Zonguldak	22 üstü ölü, 52 üstü yaralı
06 Aralık 1992	Göçük	Manisa-Soma	4 ölü
05 Ocak 1993	Göçük	Zonguldak	1 ölü
24 Kasım 1993	Zehirlenme	Zonguldak	6 ölü
11 Ekim 1994	Göçük	Manisa-Soma	3 ölü
26 Mart 1995	Grizu patlaması	Yozgat-Sorgun	21 ve üstü ölü
14 Aralık 1995	Göçük	Zonguldak	1 ölü
27 Şubat 1996	Göçük	Zonguldak	1 ölü
04 Mart 1997	Göçük	Zonguldak	2 ölü
13 Temmuz 1997	Göçük	Muğla	1 ölü
23 Aralık 1997	Göçük	Bolu	5 ölü
22 Temmuz 1998	Göçük	Elâzığ	1 ölü

24 Kasım 1998	Göçük	Yozgat	2 ölü
31 Aralık 1998	Kaza	Manisa-Soma	1 ölü
27 Şubat 1999	Patlama	Bartın	1 ölü
25 Nisan 1999	Patlama	Zonguldak	2 ölü, 2 yaralı
31 Haziran 1999	Göçük	Yozgat	1 ölü
28 Temmuz 2000	Göçük	Elâzığ	2 ölü
29 Temmuz 2000	Göçük	Manisa-Soma	1 ölü
07 Ekim 2000	Patlama	Zonguldak	4 ölü
07 Kasım 2000	Göçük	Zonguldak	1 ölü
19 Kasım 2000	Göçük	Bolu	6 ölü
01 Aralık 2000	Zehirlenme	Zonguldak	1 ölü
03 Mayıs 2001	Göçük	Zonguldak	2 ölü
08 Ağustos 2001	Göçük	Bolu	2 ölü
13 Aralık 2002	Göçük	Kayseri-Pınarbaşı	1 ölü
1 Mart 2003	Göçük	İzmir-Söke	1 ölü
14 Mart 2003	Kaza	Edirne-Uzunköprü	1 ölü
07 Ağustos 2003	Göçük	Erzurum	9 ölü
23 Kasım 2003	Kaza	Karaman	13 ölü
26 Kasım 2003	Grizu patlaması	Yozgat	38 ölü
22 Şubat 2004	Göçük	Ordu	1 ölü
16 Mart 2004	Kaza	Zonguldak	5 ölü
08 Eylül 2004	Kaza	Kastamonu	19 ölü
01 Kasım 2004	Göçük	Bartın	2 ölü 8 yaralı
19 Kasım 2004	Göçük	Bolu	1 ölü
19 Mart 2005	Patlama	Zonguldak	1 ölü, 4 yaralı

21 Nisan 2005	Grizu patlaması	Kütahya	18 ölü
17 Haziran 2005	Zehirlenme	Zonguldak	6 ölü
23 Haziran 2005	Göçük	Manisa-Soma	1 ölü
14 Haziran 2006	Göçük	Zonguldak	1 ölü 1 yaralı
07 Temmuz 2006	Göçük	Kastamonu	2 ölü
17 Temmuz 2006	Göçük	Zonguldak	1 ölü
13 Ağustos 2006	Grizu patlaması	Bolu	2 ölü
24 Eylül 2006	Göçük	İzmir	1 ölü 2 yaralı
16 Aralık 2006	Kaza	Denizli-Acıpayam	2 ölü
03 Şubat 2007	Göçük	Zonguldak	2 ölü
21 Şubat 2007	Göçük	Balıkesir	2 ölü
06 Mart 2007	Patlama	Bursa	1 ölü
21 Haziran 2007	Göçük	Aydın	1 ölü 1 yaralı
19 Ağustos 2007	Göçük	Manisa-Soma	1 ölü 3 yaralı
12 Kasım 2007	Yangın	Zonguldak	1 ölü
26 Aralık 2007	Zehirlenme	Manisa-Soma	2 ölü
04 Şubat 2008	Göçük	Manisa-Soma	1 ölü
09 Temmuz 2008	Göçük	Zonguldak	1 ölü 2 yaralı
26 Ağustos 2008	Göçük	Zonguldak	1 ölü
21 Eylül 2008	Patlama	Uşak	1 ölü
10 Şubat 2009	Göçük	Zonguldak	2 ölü
26 Mayıs 2009	Kaza	Kütahya	1 ölü

21 Haziran 2009	Zehirlenme	Zonguldak	1 ölü
11 Aralık 2009	Kaza	Zonguldak	19 ölü
16 Şubat 2010	Göçük	Zonguldak-Ereğli	1 ölü
23 Şubat 2010	Göçük	Balıkesir	16 ölü
17 Mayıs 2010	Patlama	Zonguldak	30 ölü
25 Mayıs 2010	Göçük	Malatya	1 ölü
09 Temmuz 2010	Yangın	Edirne	3 ölü
15 Ocak 2011	Göçük	Bolu	1 ölü
28 Nisan 2011	Patlama	Adana	1 ölü
29 Haziran 2011	Göçük	Manisa-Soma	1 ölü
09 Temmuz 2011	Kaza	Zonguldak	2 ölü
21 Temmuz 2011	Kaza	Hakkâri	1 ölü
14 Ağustos 2011	Göçük	Zonguldak	1 ölü
27 Ağustos 2011	Göçük	Zonguldak	1 ölü
10 Eylül 2011	Göçük	Balıkesir	1 ölü
06 Ekim 2011	Göçük	Zonguldak	1 ölü
22 Ekim 2011	Kaza	Zonguldak	1 ölü
28 Kasım 2011	Göçük	Zonguldak	1 ölü
25 Ocak 2012	Göçük	Zonguldak	1 ölü
19 Mart 2012	Göçük	Zonguldak	1 ölü

22 Mart 2012	Göçük	Zonguldak	1 ölü
02 Nisan 2012	Göçük	Eskişehir	4 ölü
28 Nisan 2012	Göçük	Zonguldak	1 ölü
23 Ekim 2012	Göçük	Zonguldak	1 ölü 1 yaralı
29 Aralık 2012	Göçük	Zonguldak	1 ölü
08 Ocak 2013	Grizu patlaması	Zonguldak	8 ölü
10 Ocak 2013	Göçük	Zonguldak	1 ölü
18 Ocak 2013	Kaza	Manisa-Soma	1 ölü
26 Şubat 2013	Göçük	Manisa-Soma	1 ölü
12 Temmuz 2013	Göçük	Manisa-Soma	1 ölü
06 Aralık 2013	Zehirlenme	Zonguldak	3 ölü
20 Şubat 2014	Göçük	Zonguldak	1 ölü
13 Mayıs 2014	Grizu patlaması	Manisa-Soma	301 ölü
15 Mayıs 2014	Kaza	Zonguldak	1 ölü
01 Haziran 2014	Kaza	Kahramanmaraş	1 ölü
11 Haziran 2014	Göçük	Şırnak	3 ölü
18 Haziran 2014	Göçük	Şırnak	1 ölü
13 Ağustos 2014	Göçük	Zonguldak	9 ölü
27 Ağustos 2014	Kaza	Bartın	1 ölü
3 Eylül 2014	Kaza	Şırnak	1 ölü

28 Ekim 2014	Boğulma	Manisa-Soma	18 ölü
01 Kasım 2014	Göçük	Bartın	2 ölü
06 Kasım 2014	Kaza	Elâzığ	1 ölü 1 yaralı
19 Kasım 2014	Göçük	Bingöl	1 ölü
09 Ocak 2015	Göçük	Zonguldak	1 ölü 2 yaralı
07 Şubat 2015	Kaza	Muğla	1 ölü
10 Mart 2015	Göçük	Zonguldak	1 ölü
10 Nisan 2015	Göçük	Isparta	1 ölü
21 Ocak 2015	Göçük	Sivas	1 ölü
07 Şubat 2015	Kaza	Muğla	1 ölü
10 Mart 2015	Göçük	Zonguldak	1 ölü
08 Haziran 2015	Göçük	Amasya	1 ölü 1 yaralı
23 Haziran 2015	Göçük	Zonguldak	1 ölü
21 Temmuz 2015	Kaza	Muğla	1 ölü
27 Temmuz 2015	Kaza	Ankara	1 ölü
08 Eylül 2015	Kaza	Zonguldak	1 ölü
11 Şubat 2016	Patlama	Zonguldak-Kilimli	2 ölü
17 Kasım 2016	Heyelan	Siirt-Şirvan	7 ve üstü ölü
22 Kasım 2016	Göçük	Zonguldak-Kilimli	1 ölü 1 yaralı